

Synne Thomassen

Norges militære bidrag i Libya - En rettferdig krig?

Masteroppgave i Statsvitenskap

Veileder: Jo Jakobsen

Juni 2022

Synne Thomassen

Norges militære bidrag i Libya – En rettferdig krig?

Masteroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Jo Jakobsen
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I 2011 valgte norske myndigheter å bidra militært i den humanitære intervensjonen av Libya, noe som i ettertid har fått mye ros og kritikk. Norges militære bidrag var seks kampfly, som skulle delta i de multinasjonale koalisjonsoperasjonene for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Dette bidraget var knyttet til operasjonene *Operation Odyssey Dawn* ledet av USA, og senere da NATO overtok ledelsen av *Operation Unified Protector*. Det gikk knappe 100 timer fra ordren om det norske bidraget var gitt, til de seks kampflyene deltok aktivt i Libya-aksjonen. Norges uttalte politiske tolkning av FNs mandat gikk kun på beskyttelse av de sivile, samt å ikke bistå libyske militære styrker med regimeendring.

Erfaringene fra Libya-aksjonen vil svært sannsynlig legges til grunn for hvordan Norge engasjerer seg i eventuelle internasjonale væpnede konflikter i fremtiden. Oppgaven søker å besvare følgende problemstilling: *kan Norges militære engasjement i Libya rettferdiggjøres etter prinsippene i teorien om rettferdig krig?* Spørsmålet besvares ved å undersøke norske myndigheters beslutninger og handlinger før (*jus ad bellum*), under (*jus in bello*) og etter krigen (*jus post bellum*), i den hensikt å vurdere graden av rettferdighet og det etiske aspektet ved det norske militære bidraget. Ved å klassifisere de ulike prinsippene i rettferdig krig teorien, viser oppgaven til at Norges legitimitetsgrunnlag for bidraget i Libya ikke lar seg fult ut rettferdiggjøre etter prinsippene i teorien om rettferdig krig. Det er derfor grunnlag til å rette et kritisk søkelys på Norges deltagelse i Libya, og lærdommen som kommer ut av dette må legges til grunn for fremtidige væpnede konflikter.

Abstract

In 2011, the Norwegian authorities chose to contribute militarily to the humanitarian intervention of Libya, which has subsequently received much praise and criticism. Norway's military contribution was six fighter jets, which were to participate in the multinational coalition operations for the implementation of the UN Security Council Resolution 1973. This contribution was related to *Operation Odyssey Dawn* led by the United States, and later when NATO took over the leadership of *Operation Unified Protector*. It took less than 100 hours from the order of the Norwegian contribution was given, until the six fighter jets actively participated in the Libya operation. Norway's stated political interpretation of the UN mandate was only based on the protection of civilians, and *not* in assisting Libyan military forces with regime change.

The experiences from the Libyan operation will very likely be used as a basis for how Norway engages in international armed conflicts in the future. The thesis seeks to answer the following question: *can Norway's military involvement in Libya be justified according to the principles of the Theory of Just War?* The research question is answered by examining the Norwegian authorities' decisions and actions before (*jus ad bellum*), during (*jus in bello*) and after the war (*jus post bellum*), to assess the degree of justice and the ethical aspect of the Norwegian military contribution. By classifying the various principles in the Just War Theory, the thesis shows that Norway's contribution in Libya cannot be fully justified according to the principles in the Theory of Just War. Based on this, a critical spotlight should be pointed to Norway's participation in Libya, the lessons learned from it must be used as a basis for future armed conflicts.

Forord

Jeg vil først og fremst takke min veileder, Jo Jakobsen, som har vært imøtekommende, tålmodig og full av verdifulle tilbakemeldinger.

En stor takk må også rettes til mamma, som har vært en uvurderlig støttespiller gjennom et langt studieløp, og som i oppgavens prosess nok en gang har vært til stor hjelp i form av sparring og ikke minst oppmuntring. Takk for at du alltid støtter meg og tror på meg. Uten din kjærighet og omsorg, ville jeg ikke vært den jeg er i dag.

Mange, mange takk til min ekstra pappa, Oberst Jens Christian Junge, som gjennom sin dype innsikt i sikkerhetspolitikk har inspirert meg i valg av studieløp. Takk for all oppmuntring og gode samtaler opp gjennom årene.

Jeg vil også benytte anledningen til å takke mine medstudenter, som har bidratt til et trivelig og sosialt studieløp.

Innholdsfortegnelse

Figurer	x
Tabeller	x
1 Innledning.....	11
1.2 Problemstilling	11
1.4 Forutsetning og avgrensning	15
1.5 Disposisjon.....	16
2. Teori og begreper	19
2.1 Suverenitet og folkerett.....	19
2.2 Teorien om rettferdig krig	22
2.2.1 <i>Jus ad bellum</i>	23
2.2.2 <i>Jus in bello</i>	29
2.2.3 <i>Jus post bellum</i>	31
3. Forskningsstrategi og empiri.....	36
3.1 Empirisk litteratur	36
3.2 Metodisk design	37
3.3 Kildemateriale	38
3.3.1 <i>Kritikk av metode og kildebruk</i>	41
3.4 Empiri	42
3.5 Libyas moderne historie	42
3.5.1 <i>Libya under Gaddafi</i>	42
3.6 Veien til krig	44
3.6.1 <i>Opprøret i Libya i 2011</i>	44
3.6.2 <i>FNs sikkerhetsresolusjon 1973</i>	46
3.7 Norges politiske debatt om Libya.....	49
3.7.1 <i>Den norske politiske prosessen</i>	49
3.7.2 <i>Norges tolkning av resolusjon 1973</i>	52
3.7.3 <i>Norges målsetting for et militært bidrag</i>	54
4. Analyse	56
4.1 Jus ad bellum.....	56
4.1.1 <i>Rettferdig grunn</i>	56
4.1.2 <i>Rett intensjon</i>	59
4.1.3 <i>Legitim autoritet</i>	64
4.1.4 <i>Siste utvei</i>	65
4.1.5 <i>Rimelig håp om å lykkes</i>	67
4.1.6 <i>Proporsjonalitet</i>	69

4.2 Jus in bello	71
4.2.1 Proporsjonalitet	71
4.2.2 Distinksjon	74
4.3 Jus post bellum.....	76
4.3.1 Rettferdig grunn.....	76
4.3.2 Legitim autoritet	78
4.3.3 Forsonende fred og gjensidig rettferdighet	80
4.4 Oppsummering av de ulike JWT-kriteriene	82
5. Konklusjon.....	86
6. Referanseliste.....	88

Figurer

Figur 1: Kart over Libyas kampsituasjon 28. mars 2011	45
--	----

Tabeller

Tabell:1: Koding av de ulike JWT-prinsippene	83
---	----

1 Innledning

Å lese norske avisers kommentarer om Ukraina-krigen de siste månedene, gir en følelse av Deja Vu. Ukraina trenger NATOs «humanitære» intervensjon, den postmoderne versjonen av det gamle konseptet «rettferdig krig». Mangelen på et moralsk overhode har gjort rettferdig krigsteorien til en av de vanskeligste moralske labyrintene. For de stridende partene er det ingenting som er sikrere enn moralen i deres sak. For tredjeparter er det derimot ikke noe mer usikkert enn rettferdigheten av de stridenes moralske påstander. Krig er alltid moralsk tvetydig. Denne tvetydigheten har blitt tydelig i historien til den moralsk «rettferdige» krigen.

I Barack Obamas oppsummering av sine åtte år som president, uttalte han at Libya-aksjonen var hans største feilgrep. Det britiske parlamentet var enda mer selvkritiske og ga daværende statsminister, David Cameron, ansvaret for å starte en krig på feil grunnlag og med påfølgende svært alvorlige konsekvenser. I motsetning til amerikanske og britiske myndigheter, konkluderte Norges Libya-utvalg i 2018 med at vi ikke hadde noe grunnlag til å være selvkritiske til våre bidrag i 2011. Flere norske politikere hevder de ville gjort det samme i dag og mener handlingene den gang var riktige.

Da Stoltenberg-II regjeringen vedtok å bidra militært i de multinasjonale koalisjonsoperasjonene i Libya vinteren 2011, ble bildet av Norge som fredsnasjon radikalt forandret. Det norske myndigheter hadde brukt mange år på å fremme, kan sies å ha blitt forandret på under en uke. Ifølge lederen for F-16 flygerne, Bård Solheim, gikk bistand- og fredsnasjonen Norge fra å fremme fred, til strategisk bombing i Afrika uten noe særlig debatt (Heier, Ottosen & Tvedt, 2019, s. 23-24). 11 år etter intervensjonen er det kaos i Libya, men også landets nærområder. Det er oppsiktsvekkende at Norge, alt tatt i betraktning, enda ikke stiller selvkritiske spørsmål til eget ansvar og Libyas utvikling de senere årene. Selv om de fleste norske politikere hevder at handlingene i Libya var rett, er det forbausende få som vil uttale seg om hvordan beslutningen om å sende norske flygere for å bombe Afrika ble til.

1.2 Problemstilling

Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk er i stor grad preget av en realpolitisk orden. Det som står sentralt, er vern og egne interesser gjennom en FN-ledet verdensorden og konflikter skal løses med fredelige midler. Norske myndigheter viser et ønske om å påvirke andre land til å tilnærme seg den vestlige forståelsen og tolkningen av demokrati, frihet og menneskerettigheter.

Den generelle antakelsen er for mange at den manglende debatten kommer av at «det er slik politikerne er». En kan anta at dette resulterer i at vi, på bakgrunn av «politikken elendighet», går glipp av myndighetenes konklusjon om at de ikke hadde noe å lære av Libya-aksjonen. Videre kan dette refererer til at norske myndigheter likevel har vist seg å være mer reflekterte og selvkritiske på andre områder enn bombingene av Libya. Norske myndigheter mente selv at det hadde vært en stor og åpen debatt om dette i Norge. Erfaringene fra Libya-aksjonen vil trolig få stor påvirkning på retningen og tempoet som Norges utenrikspolitikk vil utvikle seg de neste årene. Vil legitimeringsgrunnlaget for Norges militære engasjement skape presedens for lignende caser i fremtiden? Oppgaven søker derfor å gi svar på følgende problemstilling: *Kan Norges militære engasjement i Libya rettfærdiggjøres etter prinsippene i teorien om rettfærdig krig?*

Oppgavens problemstilling er særlig opptatt av å belyse hvilke interesser og målsetninger Norge hadde for å delta i Libya-aksjonen. Var det realpolitiske interesser, en konsekvens av forpliktelser til FN og NATO, eller begge deler? Klassifisering av de politiske motivene for deltakelsen, hvor norske og andres liv settes i fare og påfører Libyas sivilbefolkning lidelse, kan sies å ha stor samfunnsinteresse. Debatten om slike deltakelser foregår i alt for stor grad i lukkede rom, og ikke åpent på Stortinget. Videre vil oppgaven kunne bidra til økt offentlig forståelse av bruken av militærmakt som politisk virkemiddel, spesielt for Norge som en småstat som etter den kalde krigen har blitt mer aktivt militært på den internasjonale arena.

FNs sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1973 uten at noen medlemmer stemte imot, men stormaktene Tyskland, Brasil, India, Kina og Russland avstod likevel fra å stemme. Med støtte fra FN valgte Norge å stille seg fremst i køen av stater i en multikoalisjons operasjon som ledet til regimeskifte i Libya. Allerede på Paris-møte mellom koalisjonspartnerne den 19. mars 2011, tilbød Jens Stoltenberg kampfly til operasjonen, «mens vi er samlet her, er Norge ... i ferd med å klargjøre ... seks kampfly» (Stoltenberg, 2011a). Norske myndigheter valgte å støtte et historisk FN-mandat for å beskytte de sivile i Libya. Dette valget innbar både støtte til en opprørsgruppe og bidrag til en internasjonal inngripen i en stats indre anliggende.

1.3 Tidligere forskning

Det er viktig å undersøke den humanitære intervensjonen i Libya, fordi andre arabiske land på tidspunktet for konflikten også ble rammet av overveldende folkelig misnøye og sivile opprør. Med søkelys på moderne utfordringer, tilbyr den nye håndboken fra Routledge (2009) en omfattende samling av banebrytende bidrag fra ledende forskere innen sikkerhetsstudier. Gareth Stansfields kapittel er en vurdering av situasjonen i Irak fra tidlig 2009, og identifiserer variablene som kan påvirke Iraks utvikling i fremtiden og USAs rolle. Alex J. Bellamys kapittel begynner med å vurdere argumentene som ble fremsatt av begge sider av debatten om Kosovo, før han undersøker debatten om NATO-intervensjonen i landet. Intervensjonen i Kosovo fungerte som en katalysator for utviklingen av R2P. Kapittelet avsluttes med å undersøke i hvilken grad R2P har lyktes i å finne en mellomvei mellom disse ulike posisjonene.

I Ola Bøe-Hansen et.al utgivelsen «Strategisk suksess? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan» (2013) undersøkes det om det lå en strategi til grunn for de norske delttagelsene, og det stilles spørsmål ved de militære-strategiske tenkningene bak bidragene. I artikkelen «suksess uten innflytelse» (2013) av Dag Henriksen, stilles det spørsmål om Norge for første gang leverte et bidrag som faktisk var med på å påvirke resultatene i intervensjonen i Libya. Hvis dette er tilfelle, bør norske myndigheter diskutere det politiske, militære og moralske ansvaret ved fremtidige intervensjoner med norske bidrag.

Morality and War (2011) er et tidsriktig tillegg til den moderne rettferdig krigslitteratur. Fisher bruker prinsippene fra rettferdig krig-teorien til å evaluere moderne væpnet konflikt, samtidig som han tar det innovative steget ved å introdusere dydsetikk i disse debattene. Kinclová (2015) presenterer et innovativt perspektiv på det kontroversielle spørsmålet om legitimiteten til den «humanitære militære intervensjonen», ved å plassere den normative debatten i et kvantitativt perspektiv, basert på det teoretiske rammeverket til JWT. I 2003 kom Henrik Syse ut med boken *Rettferdig krig? om militærmakt, etikk og idealer*, i et forsøk på å møte et behov i den norske offentligheten om hvordan Norge i årene framover vil stilles overfor avgjørelser om å delta eller ikke delta i internasjonale kriger.

Boken til Pack (2013) *The 2011 Libyan Uprisings and the Struggle for the Post-Qadhafi Future*, søker å forklare Libyas politiske og militære fragmentering siden 2011, og hvorfor Libya er en ekstrem case sammenlignet med Somalia, Libanon, Afghanistan og Syria. Helt siden folkemordet i Rwanda har det blitt hevdet at en militær intervensjon generelt kan forhindre massedrap av sivile. I Alan J. Kupermans bok *The Limits of Humanitarian Intervention* (2001), kombineres analyser av folkemordets progresjon og de logistiske

begrensningene ved humanitær militær intervensjon. Kupermans oppsiktsvekkende konklusjon er at selv om vestlige ledere hadde beordret en intervensjon så snart de ble klar over et landsomfattende folkemord i Rwanda, ville intervensjonsstyrkene ha kommet for sent til å redde mer enn en fjerdedel av de 500 000 tutsiene som til slutt ble drept. Som en advarsel mot grensene for humanitær intervensjon, tar bokens avsluttende kapitler opp lærdom for fremtiden.

Med utgangspunkt i Norges tolkning av demokrati, menneskerettigheter og frihet, ønsker det norske politiske lederskapet å påvirke andre land til å tilnærme seg deres forståelse av disse elementene. Kartlegging av de politiske handlingene og intensjonene bak bidraget i Libya, der norske flygeres liv ble satt i fare samtidig som lidelse og død ble påført en befolkning, kan hevdes å ha en enorm samfunnsinteresse. Dette fordi debatten om å sende norske flygere for å bombe Afrika i alt for stor grad foregikk i lukkede rom, og ikke er åpent for det offentlige.

Det er også interessant å undersøke hvor langt småstaten Norge er villig til å gå og kan strekke seg for å tilfredsstille sine allierte, før det ikke lengre er innenrikspolitisk akseptert. Bredere kunnskap om hvordan Norge har og vil respondere på forespørsler om bidrag i internasjonale operasjoner, vil være lønnsomt å analysere for å forstå eventuelle fremtidige norske militære bidrag til allierte operasjoner. Et annet aspekt er den svært aktuelle debatten om byrdefordelingen innad i NATO. Små stater, slik som Norge, har mer begrensede ressurser og strategiske interesser i forhold til de større statene. Å undersøke Norges intensjoner, muligheter og begrensninger burde være av stor interesse, samt betydningen for å forstå hele spekteret av mulige utfall av byrdefordelingen.

Det kan sies å være oppsiktsvekkende at norske myndigheter ikke stiller selvkritiske spørsmål over eget ansvar i Libya, på lik linje som våre allierte. Ifølge Neumann (2008, s. 5) er oppfatningen at det er lite debatt rundt NATO i Norge, mens det er massiv litteratur om EU og FN. Oppgaven har et ønske om å bidra til den norske NATO debatten, og hvilken innvirkning både FN og NATO har på norske sikkerhetsbeslutninger. Til slutt vil oppgaven kunne være et bidrag til å øke forståelsen for å bruke militærmakt som et politiske virkemiddel. Dette spesielt for Norge, som etter den kalde krigens slutt anses som en fredsnasjon, men som likevel har blitt mer militært aktiv på den internasjonale arena.

1.4 Forutsetning og avgrensning

Hensikten med oppgaven er å undersøke Norges legitimitetsgrunnlag i det militære bidraget i Libya-aksjonen. En deduktiv tilnærming vil bli brukt, da studien vil være basert på eksisterende litteratur om temaet. For å kunne undersøke og svare på problemstillingen er det benyttet et kvalitativt forskningsdesign, casestudie, av hvordan det norske bidraget kan klassifiseres i henhold til prinsippene i rettferdig krig-teorien. Om Norges militære deltakelse var legitim handler også i høy grad om intervensjonen helhetlig kan bli forstått som legitim. Kan en påstå at det var mer eller mindre legitimt at en stormakt, USA, med større ansvar i internasjonal politikk deltok enn Norge som småstat?

Det norske bidraget overgikk alles forventning, og det har blitt poengtert at Norge gjorde mer enn hva som var forventet av en så liten stat. På tross av at Norge leverte et relativt stort bidrag i forhold til Forsvarets størrelse, blir bidraget fortsatt lite i det helhetlige bildet. Følgelig er antagelsen om at det var de største bidragsyterne som var førende for måten NATO tilnærmet seg konflikten, og de strategiene som ble implementert naturlig. Likevel har Norge som en suveren stat siste ord i hvordan de norske kampflyene skal benyttes, og hvordan de skal opptre. Jeg forutsetter derfor at de norske kampflyenes adferd gjenspeiler de føringene som var gitt av norske myndigheter. Videre forutsetter jeg også at eventuelle enkelthendelser utført av de norske flygerne, som strider imot prinsippene i rettferdig krig-teorien, var akseptert av norske myndigheter, så lenge handlingen(e) ikke kan bli gjort til gjenstand for sanksjoner. Uavhengig av om en er enig eller uenig i norske myndigheters avgjørelse om å støtte FN og dets mandat, er den norske offentligheten tjent med å være mer åpen og kritisk til egne handlinger, selv om dette kan oppfattes som vanskelig.

Norske militære bidrag har i varierende grad operert sammen med koalisjonspartnere fra andre nasjoner, så vel som sikkerhetsstyrker tilhørende det libyske politiet og opprørsgruppene. Jeg vil avgrense oppgaven til å ikke inkludere eventuelle hendelser hvor libyske styrker og/eller koalisjonspartnere har vært ansvarlige for gjerninger som strider imot prinsippene i rettferdig krig-teorien. Dette forutsetter dog at de ikke handlet på ordre eller oppfordring fra norske myndigheter, og at hendelsene ellers var utenfor Norges kontroll. Oppgaven er altså avgrenset til det norske politiske nivået, og dermed blir hovedfokuset både Stoltenberg-II regjerings og opposisjons handlinger og forklaringer for hvorfor Norge valgte å støtte FN-mandatet militært.

Oppgavens størrelsesorden krever også andre avgrensninger, og vil primært omhandle Norges militære bidrag før, under og etter Libya-krigen i 2011, da problemstillingen skal besvares med søkelys på det norske legitimitetsgrunnlag for intervensjonen. Videre vil oppgavens tidsbegrensning være fra da verdenssamfunnet for alvor rettet fokus mot konflikten i Libya i midten av februar 2011, og frem til NATO-operasjonene ble avsluttet i slutten av oktober samme år, med hovedvekt på Norges bidrag. Selv om FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 omhandler både militære, økonomiske, politiske og humanitære virkemidler overfor Libya, vil oppgavens hovedfokus være på delen av resolusjonen som autoriserer bruken av militærmakt for å beskytte de sivile i landet.

Selv om det har vært andre parter involvert, både NATO-medlemmer og andre stater fra regionen, vil ikke dette bli tatt med i betraktning med tanke på oppgavens omfang. Ved å begrense studien til kun det norske engasjementet, vil ikke oppgaven kunne trekke konklusjoner om legitimitetsgrunnlag for hele intervensjonen. Ideelt sett ville en slik analyse forbedres ved å se på flere ulike institusjoner og lands involvering, både før, under og etter intervensjonen for å dekke tematikken i sin helhet. Valg av søkelys på det norske militære bidraget vil imidlertid gi forhold gode nok til å klassifisere dette i forhold til rettferdig krig teoriens prinsipper, og gi en viss validitet.

1.5 Disposisjon

Oppgaven vil begynne med å presentere det teoretiske rammeverket, rettferdig krig-teorien (JWT), samt begrepene suverenitet og folkerett, i kapittel 2. Globaliseringen av det internasjonale systemet er med på å utfordre både staters suverenitet og folkeretten. Utviklingen av *Responsibility to Protect*-doktrinen er på den ene siden med på å forebygge ytterligere overgrep fra myndigheter mot sivilbefolkningen, da utenforstående kan blande seg inn i staters interne problemer. På den andre siden utfordrer dette folkeretten og suverenitetsprinsippet, da det er den respektive stats nasjonale lovgivning som skal regulere forholdene internt i staten. Det å beskytte andre kan være en legitim grunn for å gå til krig ifølge JWT-tradisjonene. Tradisjonen opererer med tre hovedkategorier: 1) retten til å gå til krig, 2) hvordan krigføringen er moralsk, og 3) retten etter krig. Hva som er moralsk rett og ikke, varierer mellom individ, kultur og stat, noe som kan gjøre det vanskelig å forholde seg til teoriens prinsipper. Hva som er en rettferdig grunn for Norge å gå til krig i Libya, trenger nødvendigvis ikke være moralsk

rett for Libyas befolkning. Kapittelet gir også et kort innblikk i samtidens debatt for å klargjøre fordeler og ulemper i forhold til oppgavens case.

Deretter, i kapittel 3, presenteres oppgavens valgte metode og redegjøring av det empiriske grunnlaget. Med bakgrunn i det empiriske grunnlaget som er tilgjengelig, vil oppgaven ta form som en kvalitativ case-studie. Oppgavens hensikt er å undersøke og klassifisere Norges legitimitet i avgjørelsene som ble tatt før, under og etter intervensjonen i Libya, og hvorvidt dette kan rettferdiggjøre prinsippene i JWT. Valg av metode baseres på, at for å besvare en problemstilling av etisk karakter, trengs det en dypere forståelse av oppgavens tema. Oppgavens litteraturutvalg er et resultat av egne vurderinger, og det er kun brukt offentlige tilgjengelige kilder. Kildeutvalget har til felles at både organisasjonene og forfatterne har vestlig opphav. Samtidig er det ingen garanti for at det finnes informasjon som ikke er offentlig tilgjengelig, som kunne vært avgjørende for oppgavens analyse. Det empiriske grunnlaget består av en kort oversikt over konflikten i Libya under Gaddafi-regimet, samt grunnlaget rundt norske myndigheters beslutning om å delta i intervensjonen. Hensikten er å gi en bred kronologisk beskrivelse av oppgavens case og klargjøre på hvilket grunnlag Norges beslutning om å delta militært ble tatt og hva som preget debatten. Jeg har forholdt meg til et stort omfang av litteratur om valgte begreper og teori, som jeg mener gir et bredt nok bilde av hvordan norske myndigheter opptrådte i det militære bidraget i intervensjonen av Libya.

Videre følger en analyse og diskusjon av empiriske funn i lys av det teoretiske rammeverket i kapittel 4. Analysen er tredelt: før, under og etter Norges militære bidrag i Libya, i henhold til prinsippene i JWT. Her vil de enkelte prinsippene bli drøftet ut ifra norske myndighets beslutninger og handlinger. Den første delen av analysen tar for seg de seks *jus ad bellum*-prinsippene: rettferdig grunn, rett intensjon, legitim autoritet, siste utvei, rimelig håp om å lykkes og proporsjonalitet. Norges militære bidrag oppfyller kravene til rettferdig grunn og legitim autoritet før intervensjonen, da avgjørelsen var forankret i Stoltenberg-II regjeringen og begrunnet med å beskyttelse av sivile i Libya. Analysens andre del vil drøfte *jus in bello*-prinsippene, proporsjonalitet og distinksjon, som viser at proporsjonalitet ikke er oppfylt, mens distinksjon er oppfylt av norske myndigheter. Dette er begrunnet i at det ikke fantes et klart bilde av hvor langt verken folkeretten eller mandatet strakk seg i intervensjonen. Likevel er det lite som tyder på at norske myndigheter brøt distinksjonsprinsippet da de norske flygerne tok på seg de mest risikofylte og krevende oppdragene for å unngå utilsiktet skade på de sivile. Den tredje delen ser på rettferdig grunn, legitim autoritet, forsonende fred og gjensidig rettferdighet, som er *jus post bellum*-prinsippene. Rettferdig grunn og gjensidig fred- prinsippene er kun

delvis oppfylt da Libya hadde et politisk system som forsvant med intervensjonen da Gaddafi-regimet kollapset. Norge kan sies å ha en ubalanse mellom sine handlinger og sitt selvbilde i bombingene av Libya. Norge har et mangeårig sterkt FN-liberalt selvbildet på den ene siden, og et sterkt militært uttrykk i det internasjonale samfunnet på den andre. Norges lave kulturforståelse etter uttrekningen i Libya, er også en del av grunnen til at oppgaven har plassert legitim autoritet i kategorien «ikke oppfylt». Analysen vil avsluttes med en tabell over de ulike prinsippene og en kort sammenfatning av de viktigste empiriske funnene. Tabellen vil vise at Norge ikke førte en fullstendig rettferdig krig da det militære bidraget ikke oppfyller alle kravene i teorien.

Avslutningsvis i kapittel 5 vil oppgaven komme med konkluderende merknader, et kort overblikk på seleksjonseffekten av kilder, samt forslag til videre forskning av problemstillingen.

2. Teori og begreper

I dette kapittelet vil de ulike teoretiske betraktningene som er relevante for oppgavens problemstilling bli gjort rede for. Jeg problematiserer intervensjonen i Libya i lys av problemstillingen: *Kan Norges militære engasjement i Libya rettferdiggjøres etter prinsippene i teorien om rettferdig krig?* Til hjelp med å svare på dette, benytter jeg meg av begrepene suverenitet og folkeretten, og rettferdig krig teorien. I det følgende vil jeg tilnærme meg rettferdig krig teoriens prinsipper i lys av ulike sider ved internasjonal rett og sedvane.

2.1 Suverenitet og folkerett

Suverenitet betyr å ha uavhengig autoritet over noe, som vil si at en suveren stat har autoritet over et eget avgrenset territorium, eller geografisk område. At stater har myndigheter med rett til selvstyre innenfor egne grenser uten innblanding fra andre og er suverene, er forankret i FN-paktens artikkel 2 og veletablert sedvane (FN, 1945b). Denne FN-artikkelen benyttes også som referanse når det gjelder prinsippet om ikke-innblanding. På tross av denne suvereniteten har stater alltid hatt behov for politisk samspill og derfor inngått avtaler om for eksempel politiske og militære allianser og handel med andre stater. Slike mellomstatlige avtaler kalles gjerne traktater og kan også omhandle sanksjoner og konsekvenser som utløses dersom de brytes. Traktater kan være multilaterale eller bilaterale, og utgjør derfor en sentral folkerettslig rettskilde. Genèvekonvensjonene er et eksempel på multilaterale traktater som er inngått mellom et større antall stater på områder som behøver omfattende regulering. Wien-konvensjonens artikkel 2 definerer en traktat som en internasjonal avtale mellom stater som er stadfestet i internasjonal lov i skriftlig form (DLS, 1969). Når noe omhandler internasjonal lov, kalles dette ofte for *folkerett*.

Folkerett er en form for internasjonal lov hvor det overordnede formålet er å regulere forhold mellom stater gjennom internasjonale avtaler, men har også muligheten til å gi føringer for NGOer. Folkeretten kan ikke legge føringer på forhold som skjer internt i en suveren stat, da det er den respektive stats nasjonale lovgivning som regulerer forholdene innenfor statens territorium. Da det ikke eksisterer noe overordnet internasjonalt organ som lager lover for stater, blir folkerett til på to måter: 1) Stater inngår avtaler seg imellom og forplikter seg dermed til å følge disse. 2) Statenes håndtering av et spesifikt tema over tid uten at det foreligger formelt inngåtte avtaler, er såpass vanlig at det regnes som sedvane (FN, 2013).

Folkerett er et dynamisk rettsområde da internasjonalt samarbeid alltid er i utvikling, noe som fører til at det stadig vil være behov for nye reguleringer. En utfordring er at folkeretten er et horisontalt juridisk system hvor reglene i hovedsak er basert på konsensus og har samme rang, noe som gjør utviklingen av en ny folkerett til en tidkrevende prosess. Folkerett er et svakere rettssystem sammenlignet med de nasjonale som selv besitter lovgivende, fullbyrdende og dømmende myndighet og mangler en sterk autoritet som er overordnet suverene stater. Folkeretten har utvidet seg til å omfatte enkeltpersoner og ikke-statlige organisasjoner i sitt reguleringssystem. I lys av denne utviklingen kan det hevdes at ideen om medlemskap i et nasjonalt fellesskap, underlagt en bestemt suveren autoritet, begynner å miste sin kraft.

Tradisjonelle teoretikere hevder dog at folkeretten er en lov mellom stater i stedet for en over dem. Stater er ikke underlagt tvungen jurisdiksjon, og folkeretten er hovedsakelig vedtatt av enten stater eller representanter for stater (Williams, 1996, s. 114-115). Folkeretten er dermed ikke overstatlig, men mellomstatlig. I dag er FN det nærmeste en kommer en internasjonal overordnet autoritet hvor medlemsstatene gjennom FN-pakten anerkjenner Den internasjonale domstolen (ICJ) i Haag. Dette er FNs øverste juridiske organ og medlemmene samtykker til et element av kollektiv rettshåndhevelse. ICJ kan derfor sies å være folkerettens eneste internasjonale domstol (ICJ, 2014). Problemet er at det kan være vanskelig å fullbyrde ICJs avgjørelser hvis partene ikke retter seg etter disse, ettersom FN ikke har et universelt fullbyrdende organ. Som oftest håndteres slike tilfeller gjennom politiske og militære sanksjoner, samt offentlig fordømmelser. Flertallet av FN-medlemmene anerkjenner Den internasjonale straffedomstol (ICC). Stormakten USA, på sin side, anerkjenner ikke ICC. De ønsker ikke å plassere rettshåndhevelsesmakten utenfor sin egen regjerings fulle kontroll (Shabas, 2004, s. 719). Med tanke på at USA er et av FNs største medlemmer, kan dette være en utfordring for FN for øvrig.

Veksten av internasjonale organisasjoner og utviklingen av folkeretten blir noen ganger lagt til som forklaringer på samtidens irrelevans av statlig suverenitet. Hvordan kan stater hevde å være suverene når de eksisterer i en verden med økt internasjonal organisasjonsaktivitet? Utbredelsen av internasjonale organisasjoner og utviklingen av internasjonale regimer kan sies å utgjøre et problem for analyse basert på statlig suverenitet (Wallerstein, 1999, s. 20-22). På den ene siden gir disse organisasjonene og regimene konkurrerende myndighetsstrukturer. På den andre siden, kan utviklingen av konsensus i internasjonale organisasjoner ofte føre til utfall i strid med statens politikk. Samtidig kan spredningen av internasjonale organisasjoner, også fremveksten av regional integrasjon, anses å være i overensstemmelse med suverenitetsutøvelsen. Stater samtykker til å være medlemmer av slike organisasjoner, men kan

trekke seg når som helst. Det har faktisk blitt hevdet at slik innsnevring øker snarere enn reduserer suverenitet.

Et spørsmål en kan stille seg er i hvilken grad en visjon om «delt ansvar» er politisk plausibel eller historisk rettferdig? Er ujevn utvikling og markert ulikhet den tredje verdens ansvar? Har postkoloniale stater virkelig en forpliktelse til å være tro mot folkeretten som begrenser deres kapasitet til å industrialisere, begrense deres evne til å kontrollere egne ressurser eller begrense bevegelsen til deres folk? De ønskede utviklingsmulighetene uteblir og i mange tilfeller fører det til stor skade for det aktuelle landet (Orford, 2012, s. 9-10). Et eksempel på dette er Libyas utvikling under Gaddafi, og hvordan landet er den dag i dag. Libya gikk fra å være Afrikas rikeste land, til å bli så fragmentert at noen hevder landet aldri vil klare å bygge seg opp igjen. Det er nettopp derfor utviklingen som den moderne verden er vitne til, påvirker selve strukturene i folkeretten – inkludert suverenitetsbegrepet – og til og med dens hovedkilder, nemlig traktater, sedvaner og de generelle rettsprinsippene som er anerkjent av nasjonene (Jackson, 2007, s. 5-14).

Begrepet suverenitet er i dag omstridt og fragmentert. *Omstridt* fordi normen om territoriell integritet har mistet noe av sin absolutte natur. Utviklingen av *Responsibility to Protect*-normen (R2P) markerer et skifte mot suverenitet som delt ansvar, og styrker humanitære intervensjoner som har hatt blandede resultater. R2P er en global politisk forpliktelse som ble godkjent i 2005 av alle medlemslandene i FN. Hensikten er å forhindre folkemord, krigsforbrytelser, etnisk rensing og forbrytelser mot menneskeheten. Forestillingen om forebyggende makt risikerer å undergrave den tradisjonelle suverenitetsnormen ytterligere ved å gi stater evnen til å bruke makt mot å fjerne nye trusler, og dermed omgå diplomatiske tiltak (Karmo, 2010, s. 114). Et eksempel på dette er amerikanske droneangrep på et annet lands territorium uten at de er i konflikt med den aktuelle staten. Oppfatningen er at en truet stat i slike tilfeller kan utøve sin rett til selvforsvar mot terrorgrupper på et annet lands territorium når den andre staten ikke er i stand til eller er villige til å håndtere trusselen. Dette utfordrer trolig forestillingen om westfalsk suverenitet, altså at enhver gitt stat skal være fri for utenforstående militær innblanding på eget territorium (Jackson, 2007, s. 115-123). Suverenitet er *fragmentert* fordi noen stater ikke kontrollerer hele sitt territorium, og ikke nødvendigvis kan håndtere terrorgrupper som opererer innenfor deres grenser. Samtidig har grenser implodert på grunn av borgerkriger – som for eksempel i Libyas tilfelle etter den nå omstridte humanitære intervensjonen i 2011 (Brunstetter & Holeindre, 2018).

2.2 Teorien om rettferdig krig

Teorien om rettferdig krig (*Just War Theory, JWT*) er en tradisjon som knyttes til å vurdere om en krig lar seg rettferdiggjøre moralsk, da den omhandler militær etikk. JWT anerkjenner krig som en del av «*The Human Condition*» (Clausewitz, 2007), da flere mennesker anerkjenner krig som et fenomen og derav er en sosial konstruksjon. Samtidig er krig i tråd med liberalismen et unntak fra normaltilstanden, og en fortsettelse av andre politiske midler (Clausewitz, 2007, s. 42). Teorien kan knyttes tett til utviklingen av kristendommen, da tradisjonen har vestlig opphav og er derfor basert på vestlig oppfattelse av moral. Kirkefaderen Augustin (f.354-430) var sentral i opphavet til teorien da han som viktig figur i utformingen av kristendommen vektla et pasifistisk grunnsyn, hvor målet med krig skal være fred. Med andre ord må det en rettferdig grunn til for å legitimere krig, for eksempel det å beskytte andre mennesker (Evans, 2005, s. 2-3). Dette grunnsynet er fremdeles sentralt i teorien i dag.

I dag opererer teorien gjerne med tre hovedkategorier med underprinsipper: Retten til å gå til krig (*jus ad bellum*), retten om hvordan krigen føres moralsk (*jus in bello*), og retten etter krig, i forbindelse med en rettferdig avvikling av krig med påfølgende fred (*jus post bellum*) (Williams & Caldwell, 2006, s. 309-310). Ifølge JWT kan krig være moralsk akseptabelt og til og med nødvendig, dersom alle prinsippene er oppfylt (Carlsson, Serck-Hanssen & Staib, 2015, s. 67). Selv om prinsippene til en «rettferdig krig» gis av en legitim myndighet, kan faktisk alle de andre prinsippene i JWT være underlagt tolkningen av den samme legitime myndigheten. Med andre ord reduserer rettferdig krigsteori i praksis prinsippet om legitim autoritet da det for eksempel kan være NATO, FN eller norske myndigheter som selv tolker prinsippene. Det som gjenstår i dag av JWT kan anses som et farlig retorisk våpen, for å rettferdiggjøre handlinger av legitime myndigheter fra begge parter i enhver krigførende konflikt (Calhoun, 2002, s. 37-39).

I utformingen av JWT er det mange teologer og akademikere som har bidratt. I nyere tid har Michael Walzers (1977) bok *Just and Unjust Wars*, vært dominerende på feltet. Teorien har tradisjonelt satt søkelys på når det er legitimt å gå til krig og hvordan krigen føres, men i nyere tid er det samtidig satt søkelys på nødvendigheten av en rettferdig avslutning på krigen for å sikre varig fred. Benyttes Tyskland etter 1. verdenskrig som eksempel, kan en se at det er mulig å starte og utkjempe en krig på et rettferdig og moralsk grunnlag, samtidig som fredsbedingungen i kan føre til ny krig da de oppleves som urettferdig. Derav eksisterer behovet for prinsippene etter krigen (*jus post bellum*), som er inspirert av Kants skrifter om

krigens etikk (Nordquist, 1998, s. 23-27). Ettersom rettferdighet og moral ikke er absolutte verdier, men relative til subjektets syn på moral og verdier, kan JWT kritiseres som semantisk relativisme. Med andre ord kan det som oppleves som moralsk riktig og rettferdig for noen, oppleves som det motsatt av noen med motstridende interesser. Ved bruk av retoriske ferdigheter vil partene kunne bruke teorien som et diplomatisk verktøy til å støtte egne saker, rettferdiggjøre sine handlinger, eller til å dyrke sympati. Av dette ser en viktighet av å innlemme betydningen av etikk i krig i alle ledd, både politisk og militært, for å sørge for at beslutningstakere har solid moralsk og etisk kunnskap når avgjørelser skal tas (Biggar, 2018). Samtidig bør også offiserer og soldater ha yrkesmessig konsekvens-, plikt- og dydsetisk forankring for soldatgjerningen som skal utføres, med respekt for menneskeliv.

2.2.1 *Jus ad bellum*

Jus ad bellum indikerer om en beslutning om å gå til krig er moralsk og juridisk akseptabel, og rettferdig, i henhold til seks ulike prinsipper.

Rettferdig grunn

Selv om det er vanlig i JWT at ingen krig kan være rettferdig med mindre alle prinsippene er oppfylt, er det en viktig oppfatning at væpnet makt aldri skal brukes uten rettferdig grunn. Hvis prinsippet ikke er oppfylt, vil ingen andre *ad bellum*-prinsipper spille inn (Begby, Reichberg & Syse, 2012, s. 2). Spørsmålet bli imidlertid *hva* som skal regnes som en rettferdig nok grunn til å gå til krig. Ifølge Kirkpatrick (2022, s. 29) kan etiske handlinger i krig skilles ytterligere med hensyn til om deres berettigelse er fakta-relativ eller bevis-relativ. Berettigelsen for at en handling er bevis-relativ, skjer når det tilgjengelige beviset gir aktører grunn til å tro på dette, og deretter opptrer som om disse bevisene er sanne. Dette gjelder selv om bevisene fører til at en aktør gjør en fakta-relativ moralsk feil. En fakta-relativ beretning hevder at rettferdigheten til en handling avhenger av dens objektive sannhet. Som Helen Frowe (2018, s. 50) bemerker:

«It does not matter whether the combatant (or the political leader) knows these truths. If her action is fact-relative unjustified, she will act wrongly in performing it. What she believes or has evidence of might furnish her with an excuse, but it won't provide her with a justification for acting».

I senere tid, spesielt etter folkemordet i Rwanda i 1994, har det oppstått en konsensus om at humanitær intervensjon er universalt anerkjent som en mulig rettferdig årsak til bruk av væpnet makt. Det vedvarer imidlertid betydelige uenigheter om spørsmål som 1) hvilke saker

som er alvorlige nok til å rettferdiggjøre intervensjon, 2) hvem har rett til å foreta slike inngrep, og 3) hva målet med en humanitær intervensjon bør være: bare å stoppe grusomhetene, eller – som noen ganger ser ut til å være nødvendig, å søke regimeendring og dypere politiske institusjonelle endringer (Avant, 2018). Det mest åpenbare svaret er selvforsvar, da en har rett til å forsvare seg selv mot angrep. Dette er forankret i folkeretten gjennom FN-paktens artikkel 51 (FN, 1945a). Dessverre er forestillingen om nasjonalt selvforsvar notorisk vag. Innebærer selvforsvar bare territoriell integritet? Eller inkluderer det ideologi, verdier og «way of life»? Kan for eksempel krig rettferdiggjøres hvis hensikten er å fortsatt ha tilgang til rimelig olje, hvis olje er en viktig del av en nasjons «way of life»? Den utbredte antakelsen om at det er mulig for en krig å kjempes rettferdig fører til en gjennomgripende feil i resonnementet i den retoriske diskursen om krig. Når den rettferdige grunnen vurderes opp imot rettferdigheten av en krig, er det lett å trekke slutningen kjent som «affirming the consequent» (Calhoun, 2002, s. 39). Dette innebærer at hvis det ene er sant, så er også det andre sant.

Moderne folkerett og krigsetikk forkaster den middelalderske tanken rundt straff som selvstendig rettferdig grunn til å gå til krig. I dette ligger det at den rettferdige grunnen til å gå til krig skal ha som hensikt å hindre at liv går tapt i fremtiden og samtidig beskytte borgerne (ICISS, 2001, s. 32-37). Dette i motsetning til å straffe de ansvarlige for brudd på folkeretten som ikke lenger utgjør en konkret trussel. Begrunnelsen bak dette er at en trolig vil ramme flere enn de ansvarlige statslederne ved å gå til krig, og dermed høyst sannsynlig rammer flere enn de som i streng forstand fortjener straff (Crawford, 2020, 25-30). Slik straff bør ifølge JWT heller finne sted ved domfellelse i krigsforbrytertribunal (ICC), som er en uavhengig internasjonal organisasjon utenfor FN med formål å straffe militære og politiske ledere for deres forbrytelser (ICC, 2014). Til slutt er det verdt å påpeke at det i alt ovenfor antas at bare stater kan ha rettferdig grunn til krig. En kan spørre seg selv hvorfor det er slik; om substatlige politiske samfunn, selv om de kan være krenket, trolig aldri har en rettferdig grunn.

Rett intensjon

Kravet om at stater som tyr til krig må styres av en rett intensjon diskuteres relativt lite i dag. Walzer (1977) hevder, «a pure moral will doesn't exist in political life, and it shouldn't be necessary to pretend to that kind of purity». Det er likevel mer substans i prinsippet om rett intensjon, på lik linje som rettferdig grunn. En stat kan for eksempel ha en rettferdig intensjon, men likevel bruke den for å fortsette sin krig av ikke-relaterte årsaker, slik som å opprettholde regionalt hegemoni. En slik stat ville da delta i en urettferdig krig til tross for å ha en rettferdig

grunn. Prinsippet om rett intensjon utelukker derfor bruken av krig som et instrument for å søke urelaterte politiske mål (Lang, 2020, s. 50-54). Dette innebærer at målet med krigen må være en rettferdig fred for begge sider. En fred hvor de seirende undertrykker den tapende side er ikke fred i egentlig forstand, da det vil kunne føre til at konflikten blusser opp igjen. Ifølge Chehtman (2017, s. 174-175) kan dette bety at soldatene som kjemper på den rettferdige siden har rett til å drepe motstandere, mens de som kjemper en urettferdig krig vil krenke rettighetene til de som kjemper på den rettferdige siden ved å drepe dem. Derfor er det så viktig at den rettferdige intensjonen har reell mellommenneskelig fred som mål, så langt dette er mulig.

JWT omhandler (direkte) bare krigføringen fra den ene siden i krig. Målet er å identifisere når den ene siden kjemper rettferdig, som ifølge JWT, er når den tilfredsstiller betingelsene til *jus ad bellum* og *jus in bello*. Betingelsene for *jus ad bellum* og *jus in bello* kan dog bare tilfredssettes av én side. Dermed er en «rettferdig krig» bare ett aspekt av en hel krig som på det meste kan føres av kun én side. En krig består av to eller flere delkriger (avhengig av antall krigførende) og kan ikke være rettferdig i sin helhet, selv om den kan være urettferdig i sin helhet. Når nasjon A går i krig med nasjon B, produserer de sammen en krig. Det spiller ingen rolle at dette ikke er deres uttrykte intensjon, like lite som det betyr noe i Adam Smiths usynlige hånd at det ikke er den uttrykte intensjonen til de personene som forfølger individuell egeninteresse for et felles gode. Det spiller heller ingen rolle hvilken side som har en rettferdig årsak. Hvis noen av sidene nekter å delta i krigføringens vold, kan det ikke bli krig. Det kan selvfølgelig være aggresjon, vold og drap fra den ene siden (Holmes, 2015, s. 10-11).

Det er avgjørende å tenke over hva en ønsker å oppnå som slutttilstand når krigen er over. Skjulte motiver som økonomisk vekst eller annektering av territorium kan ikke tillegges å være en del av dette (Evans, 2004, s. 80-85). I rett intensjon skal en se fremover og spørre *hvor vil vi* – for å så se innover og spørre *hvem er vi, hvilken intensjon har vi, idet denne krigen igangsettes?* Med andre ord, handler prinsippet om krigens hensikt og dens motivasjon. For Norges del i intervensjonen i Libya betyr dette at norske myndigheter må være enige om at bidraget er innenfor FN-mandatet og i henhold til norske intensjoner og politiske føringer. Ifølge Pattison (2018, s. 249) er folks synspunkter ofte noe avhengig av statens politiske kultur. Et eksempel på dette er at det er generelt lav støtte for krig i Tyskland, sammenlignet med i USA. I tillegg kan det forventes uenigheter, da ulike stater har egne og partiske synspunkter om det ideelle prinsippet og enkelt saker. For eksempel kan Russland avvise de ideelle prinsippene om siste utvei og rett intensjon til humanitær intervensjon siden de ønsker å støtte en av sine allierte. Bekymringen er at prinsippet om rett intensjon som er foreslått i JWT for krigens ideelle moral, ikke vil bli allment akseptert.

Legitim autoritet

Prinsippet innebærer at det kun er rettmessige myndigheter som skal kunne ta avgjørelsen om å gå til krig. Bestemmelsen ble innført for å sikre at det kun er den høyeste politiske myndighet med ansvar for «det felles beste» som skal kunne gå til krig (Fabre, 2008, s. 936). Dette er ment å motvirke private kriger mellom føydale herrer eller omstreifende grupper av kriminelle. I samtidens tolkning innebærer prinsippet at bare stater – regjeringer – med rette kan gå til krig. Spørsmålet om legitim autoritet i sammenheng med humanitær intervensjon er mye diskutert i samtidslitteraturen (McDonald, 2020, s. 379). Mange mener at det ville være best, alt tatt i betraktning, om denne myndigheten ligger hos FN (eller en reformert FN eller en mindre etisk utfordret og mer effektiv etterfølgerorganisasjon). Alternativt vil det være gunstig med stabile regionale allianser. Samtidig anerkjennes det at det fins få slike godt etablerte internasjonale organisasjoner. Når behovet er alvorlig eller akutt, bør autoriteten tilfalle dyktige og villige tilskuerstater, forutsatt at de styres av den rette intensjonen, og ikke bare for å opprettholde regionalt hegemoni (Kříž & Fridrichová, 2015, s. 184-186).

I noen nyere bidrag har prinsippet om legitim autoritet interessant nok blitt kritisert for ikke å ta hensyn til implikasjonene av kosmopolitiske beretninger om statlig legitimitet. Hvis stater er underlagt strenge legitimitetsbetingelser, har de ikke rett til å føre krig bare i kraft av å være en stat. Ifølge Fabre (2008, s. 964) bør retten til å gå til krig heller tildeles overnasjonale institusjoner så vel som (eller faktisk heller enn) stater. I denne tilnærmingen blir krig en mekanisme for å håndheve kosmopolitiske moralske normer, snarere enn en mekanisme for å løse konflikter mellom stater. Denne kosmopolitiske beretningen oppfordrer til at legitim autoritet skal utvide dens omfang til å inkludere overnasjonale institusjoner.

Avgjørelsen om å benytte væpnet makt vil forårsake store konsekvenser og autoriteten som beslutter dette må derfor plasseres med omhu. Krigserklæringen må videre offentliggjøres slik at den er kjent for alle involverte parter. I Norge er det de politisk valgte myndighetene som har legitim autoritet, og i det parlamentariske systemet bør regjeringen ha støtte i Stortinget for å erklære krig. Autoritetskriteriet kan deles inn i to hovedelementer: *substansiell* autoritet innebærer at den legitime autoritet er den som tjener fellesskapets beste i moralsk forstand, og *proseduralt* innebærer at beslutningen er omfattet av forutsigbare prosedyre i et politisk hierarkisk system. Alternativet til prosedural autoritet blir dermed at beslutningen tas ved et kupp (Avant, 2018).

Siste utvei

Militær maktbruk må i et etisk perspektiv alltid være siste utvei. Av dette følger at en stat ikke kan gå til krig med mindre alle andre alternativer er prøvd. Systematisk forstås dette som at alle andre alternativ må være *vurdert*, men kronologisk betyr dette at alt annet må være forsøkt (innenfor rimelighetens grenser) – før en kan ty til militærmakt (Thaler, 2014, s. 538). Mens prinsippet «siste utvei» absolutt har viktige anvendelser, er det også allment kjent som problematisk, både i teori og praksis. Michael Walzer (1992, s. 88) bemerker at prinsippet ikke kan tolkes bokstavelig: «we can never reach lastness, or we can never know that we have reached it. There is always something else to do». Selv om det kan være et generelt råd å søke diplomatiske løsninger før en går til krig, ser en også situasjoner som krever rask handling og hvor de involverte griper den strategiske muligheten når den byr seg. Dette kan være spesielt relevant i tilfeller av humanitær intervensjon, der massene av mennesker som trues kanskje ikke har tid til å vente på at et sanksjonsregime trer i kraft. I noen tilfeller kan dessuten virkningene av sanksjoner være mer omfattende og diskriminerende enn effektene av begrensede militære angrep (Kelsay, 2018).

Antakelsen blant moderne rettferdige krigsteoretikere synes å være at det er urimelig å konkludere med at ingen krig er rettferdig. Likevel er det vanskelig å finne konkrete eksempler på dette basert på både dagens verdensorden og type krigføring. Siden de opprinnelige tenkernes tolkning av teorien er basert på datidens verdensorden og type krigføring, er det mer forståelig at de trodde på muligheten for en rettferdig krig. Forutsetningene og tolkningene av hva som er siste utvei da og nå er ulike, men må uansett møtes for å rettferdiggjøre det å gå til krig. Med andre ord, enhver tolkning av teorien om at ingen krig er rettferdig, er trolig en misforstått oppfatning (Hill, 2010). Et slikt resonnement ville dog vært overbevisende uten følgende problem: verden har forvandlet seg radikalt siden Augustin og Aquinas tid. Det er ikke usannsynlig å anta at hvis disse tenkerne levde i dag, ville de være enige i at det er vanskelig å oppfylle alle prinsippene i JWT gitt utviklingen av moderne krigføring.

Rimelig håp om å lykkes

Rimelig håp innebærer en skjønsmessig vurdering av hvor vellykket krigen kan bli, men gir ingen endelige svar. Ifølge Syse (2003, s. 114-115) defineres militærmaktens mål både ut ifra hva som anses som suksess eller fiasko, men også ut ifra øyet som ser. Prinsippet begrenser dermed stater fra å ta nytteløse militære initiativ, enten fordi de mangler midler til å lykkes med å forfølge en krig, eller selv om de besitter slike midler, av politiske grunner ikke er i stand til å sette inn tilstrekkelig styrke for å få jobben gjort (French, Sisk & Bass, 2018). Dette

understreker et poeng som ofte ikke gjenkjennes i filosofiske refleksjoner om rettferdigkrig; når en stat går til krig, kan staten i vesentlig grad utføre urett mot egne borgere, og ikke bare andre stater (O'Connell, 2009). Til syvende og sist blir spørsmålet om hva som utgjør «suksess» og «rimelig sjanse» basert på den enkelte leders tolkning. En leder vurderer naturligvis krig kun til den prisen han eller hun er villig til å betale. Subjektivt sett antyder dette derfor at den rimelige sjansen for suksess trolig vil være oppfylt i enhver krig som føres.

Hovedbudskapet er at krig har en evne til å leve sitt eget liv, og blir gjerne en større utfordring enn det problemet en opprinnelig brukte militærmakt for å løse. Moderne vestlig krigføring, som er så teknologisk overlegen alle andre, sliter med å få politisk og strategisk effekt av innsatsen (Høiback, 2013, s. 157). Men hvorfor? Dette skyldes nok alle de selvpålagte begrensningene, samt at det en kriger for ikke er viktig nok. Norge slåss ikke lengre for egen frihet, men for andres. Det har vist seg gjennom historien at krig ofte er en del av problemet, og ikke en del av løsningen. Det kan derfor antas at det eksisterer et misforhold mellom hva en tror krig kan utføre, og hva den faktisk er. I forbindelse med intervensjonen i Libya uttalte tidligere forsvarssjef, Sverre Diesen, følgende:

«Kan eller vil vi ikke bruke makt i et omfang og på en måte som er rasjonell og tilstrekkelig i forhold til sannsynligheten for å lykkes, bør vi avstå helt fra å bruke den. I det perspektivet er Libya egnet til å illustrere et paradoks: Har vi først bestemt oss for krig, må vi gi krigen en sjanse- ellers går krigen videre mot et resultat ingen kjenner» (Stortinget, 2011b).

Det viktigste historien har vist, er trolig at svært få kriger har oppnådd det de faktisk ble startet for. Det er heller ingen garanti for suksess selv om en unngår å gjenta gårsdagens feil. Det kan kanskje argumenteres for at krig kan brukes til noe konstruktivt, hvis en gjøre det fullt og helt, og ikke stykkevis og delt.

Proporsjonalitet

Det siste prinsippet, proporsjonalitet eller kost-nytte-metoden benyttes til å vurdere risikoen for at skadene av militærmakt vil overskride de positive resultatene som krigen søker å oppnå. Proporsjonalitetshensynet er relevante for den moralske vurderingen av 1) den væpnede styrken som med vilje er rettet mot en motstander, og 2) skaden som utilsiktet, men likevel forutsigbart, vil påvirke ikke-stridende som et resultat av å gå til krig. Det finnes en grense for lidelse som kan aksepteres på grunn av krig, selv med de beste intensjonene (Rengger, 2002, s. 353-364). Proporsjonalitets prinsippet skal bidra til å finne denne grensen. I situasjoner der

dette prinsippet mangler vil en ofte kunne se de egentlige intensjonene bak maktbruken. Det er derfor viktig at det er samsvar mellom ødeleggelsene forårsaket av krigen og det en kjemper for.

Den paradoksale unnskyldningen om at «vi måtte ødelegge byen for å redde den» er åpenbart absurd for mange. Nøyaktig hvilken «pris» i menneskeliv bør en leder være villig til å betale, for det lederen anser som en verdig sak? Og i hvilken forstand «betaler» lederen, personen som er ansvarlig for nasjonens krigføring, noe i det hele tatt? (Ramal, 2018). Rettferdig krigsteoretikere skiller ikke alltid like skarpt mellom *jus ad bellum*-kravet om proporsjonalitet fra *jus in bello*-kravet, da problemstillingene er nært beslektet. Ved å svare på spørsmålet «At What Price Justice?» får en det viktige og korrelerende svaret på spørsmålet «Costs to whom?» (Calhoun, 2002, s. 44). Gitt unngåelsen av sivile tap i moderne krigføring, kan en anta at i henhold til det ikke-stridende immunitetsprinsippet i *jus in bello*, er alle kriger urettferdige.

2.2.2 Jus in bello

Jus in bello refererer til rettferdigheten i krig og fastslår dermed hvordan krigføringen skal utføres og måten stridende skal opptre.

Proporsjonalitet

I henhold til dette prinsippet bør en ikke bruke mer styrke enn det som er nødvendig eller berettiget for å oppnå det strategiske målet. Disse to dimensjonene av *in bello*-proporsjonalitetsprinsippet har en grad av uavhengighet; den første krever at en bare bruker den makt som er nødvendig, og den andre krevet at en spør om slutten er viktig nok til å rettferdiggjøre det nivået av makt som vil være nødvendig (Fixdal & Malnes, 2007, s. 340-341). Det må altså være et rimelig forhold mellom mål og midler, da det er en etisk grense for hva som er legitimt selv med de beste intensjoner. Proporsjonalitet er som tidligere nevnt i denne sammenhengen det å kreve at den forventede skaden som en krigshandling vil forårsake, ikke er overdreven i forhold til den militære gevinsten den forventes å gi (McMahan, 2014, s. 6-7). Hvis en gitt handling har et urettferdig mål, er det logisk sett umulig at den kan oppfylle prinsippet. Dette er ifølge Chehtman (2018, s. 176) fordi det ikke er noe positivt å oppnå for den militære virksomheten som kan kompensere skaden angrepet vil forårsake. Dette er spesielt på grunn av at individer som kjemper på den rettferdige siden vanligvis ikke er utsatt for like store angrep. Følgelig vil de som forfølger urettferdig mål normalt heller ikke oppfylle dette

prinsippet. Dette kan dog sies å være en forenklet tolkning av Chetman (2018). Ukraina er et eksempel på en stat som kjemper på den rettferdige siden, men lider likevel av store tap og lidelser på grunn av Russlands invasjon.

Selv om prinsippet klart skiller seg fra *ad bellum*-proporsjonalitetsprinsippet, gjelder mye av den samme analysen. Dette gjelder spesielt når en skal avgjøre proporsjonaliteten til en bestemt handling, da dette ikke er et spørsmål om å kun veie de gode og dårlige konsekvensene til en handling opp mot hverandre (Sansone et al., 2001, s. 27-29). I en slik proporsjonalitetsberegning vil kun de positive konsekvensene som bidrar til å legitimere krigsmål telles. Mares (2020, s. 488-489) mener derimot at også alle handlingens negative konsekvenser teller. Tydelige eksempler på negative konsekvenser finner en i konvensjoner mot visse typer våpen, for eksempel atomvåpen, personellvåpen og biologiske våpen. Hensikten med disse konvensjonene er å redusere lidelsene fra våpen som er svært grusomme eller rammer uten distinksjon. I tillegg må det være samsvar mellom det en kjemper for, og de ødeleggelsene som blir forårsaket (Johnson, 1981, s. 133-134). Dette gjelder særlig våpen som mangler evnen til å differensiere mellom militære (legitime) og sivile (ikke-legitime) mål, samt våpen som kan forlenge lidelser selv etter krigens slutt. Sentralt i proporsjonal krigføring er altså overholdelse av krigens folkerett og beskyttelsen av sivile (Orend, 2018, s. 134-135).

Distinksjon

Prinsippet om distinksjon handler om et grunnleggende moralsk skille mellom legitime og illegitime krigsmål, hvor bare kombattanter kan bli målrettet i en rettferdig krig (Keenan, 2011, s. 7-13). Ideen er at visse kategorier mennesker ikke utgjør en direkte trussel mot de som kjemper, da de ikke er utstyrt til å forsvare seg. Det vil derfor være både urettferdig og brudd på folkeretten å gjøre disse menneskene til krigsmål. Det sentrale spørsmålet er hvem som kan bli angrepet i krig (Thaler, 2014, s. 539). For revisjonistiske JWT-tenkere avhenger ikke ansvaret av om jagerfly A formelt tilhører hæren til krigførende X, men snarere av at jagerfly A er ansvarlige for en objektivt urettmessig trussel om alvorlig skade (McMahan, 2005, s. 386). Dette resulterer i at prinsippet om distinksjon tillater å skade de som kjemper en urettferdig krig, men forbyr skade av de som er på den rettferdige siden. Dette antyder at skader som kun er nødvendige for å oppnå et moralsk urettmessig mål, ikke kan rettferdiggjøres moralsk (Chehtman, 2018, s. 175). Følgelig antyder revisjonistisk rettferdig krigsteori at en mer nøyaktig forståelse av prinsippet ville hevde:

«That an act of war that would harm innocent people as a side effect is impermissible if there is an alternative act that would cause less harm to innocent people and make an equal or greater contribution to the achievement of a just or justifying aim» (McMahan, 2013).

Dette resulterer i at handlinger fra den rettferdige krigførende part kan tilfredsstillende prinsippet, mens handlinger fra den urettferdige siden vanligvis ikke kan. Selv om dette prinsippet brytes daglig i krig, er det viktig at det iverksettes da det kan utgjøre skillet mellom krig og masse mord (Brocklehurst, 2020, s. 114-117). Hjelpearbeidere som Røde kors og sivile innbyggere som ikke aktivt tar del i konflikten er eksempler på disse kategoriene. Tanken er at hvis part A forbryter seg mot slike regler, risikerer de tilsvarende fare ovenfor egen befolkning. Soldater, militær og gerilja, samt deres materiell og installasjoner som aktivt deltar i den væpnede kampen er legitime mål.

Selv om ikke-stridende mål ikke er mål som sådan, er det generelt akseptert at en lovlig kan utføre handlinger som forutsigbart vil føre til skade. Det er dette som omtales som doktrinen om dobbel effekt. Ifølge doktrinen må soldater akseptere å ta større risiko for å minimere utilsiktet skade på de sivile (Brown, Gross, Meisels & Slater, 2013, s. 161-162). Sivile ofre kan kun rettferdiggjøres etter strenge kriterier basert på at det var siste utvei og strengt militært nødvendig. I tillegg må handlingen i seg selv var lovlig og bidra til å begrense de negative bivirkningene innenfor det proporsjonale (Carmola, 2020, s. 99-101). Sivile som blir drept i skuddlinjen bryter ikke nødvendigvis distinksjonsprinsippet, forutsatt at de militære styrkene ikke visste at det befant seg sivile der.

2.2.3 Jus post bellum

Som en har sett, gjelder standarddiskusjonene i JWT primært innvielsen og rettsforfølgelse av krig. Det er forholdsvis lite sagt om hvordan en kan avslutte kriger og hvilken atferd som skal observeres i kjølvannet av dem. Hva som skjer etter at skytingen stopper og det igjen hersker fred, er viktig for den moralske rettferdiggjørelsen av krigføringen (O'Driscoll, 2018). Like viktig er midlene som brukes. På tross av dette har det alltid vært manglende oppmerksomhet på betraktninger om *jus post bellum* i rettferdig krig tradisjonen (Norooz, 2015). Brian Orend (2018) har forsøkt å fylle dette gapet ved å utvikle et distinkt sett med moralske retningslinjer (*jus post bellum*). Orend påpeker at mangelen på en slik allment akseptert kode for å avslutte krig, sannsynligvis vil føre til langvarige kamper, og større sannsynlighet for tilbakefall i konflikt.

Rettferdig grunn

Det første spørsmålet som stilles innenfor *jus post bellum*, er «hva er målet med krig?». Dette forbinder naturlig nok *just post bellum* med spørsmålet om rett intensjon, ettersom målet med en rettferdig krig skal være fred som oppleves rimelig for alle parter. Folkeretten har ingen klare retningslinjer som styrer avslutningen av væpnede konflikter, da alle situasjoner trolig er radikalt ulike. Typiske kjennetegn er at eventuelle brudd på folkeretten vil bli forsøkt tildekket, og partene vil kjempe om maktposisjoner (Hayden, 2020, s. 157-160). Hvis hovedmålet for en rettferdig krig er rettferdiggjørelsen av de rettighetene hvis brudd ga oss en rettferdig sak, kan ikke målet bare være å vende tilbake til forholdene som var før krigen, *status quo ante bellum*. I de fleste tilfeller vil dette verken være ønskelig eller mulig (Kelsay, 2018). Kriteriet for at en krig kan være rettferdig er ifølge JWT at den må føres med en rett intensjon. Både politiske beslutningstakere og vanlige borgere har vanligvis en sterk indre oppfatning av intensjon. Statsoverhoder har gjerne intensjoner som er tilpasset sin egen nasjon og disse kan variere i forhold til politikken som føres i landet. Men som filosofen og etikeren Rosemary B. Kellison (2015, s. 321) minner oss om, ligger intensjoner først og fremst i handlinger, ikke i ord. Når vi vurderer intensjon, bør vi sette søkelys på hva nasjonalstater gjør i stedet for hva de sier de skal gjøre (Grimes, 2019, s.735-736).

Når krigen er over, kan en med rett kreve krigsforbrytterrettssaker for pådriverne av urettferdig krig, samt kompensasjon for ofrene. Kravet om kompensasjon må dog dempes og inneholde en følelse av proporsjonalitet; det bør ikke være omfattende sanksjoner, da disse skjærer for dypt inn i det sosiale liv, og dermed vil true de langsiktige utsiktene til fred (Holmes, 2015). På dette punktet skiller Orends analyse seg vesentlig fra Walzers. Orend (2018) vurderer muligheten for at kompensasjon først og fremst kan hentes fra formuen til de politiske lederne som er skyldige i å ha startet den urettferdige krigen. Dette vil introdusere ytterligere disinsentiver for statsledere til å starte slike kriger. Det vil også spare befolkningen fra å måtte betale for politiske beslutninger som de i de fleste tilfeller ikke ønsket. Videre argumenterer Walzer (1977) for at vi bør være ekstremt motvillige til å søke regimeendring eller politisk omstrukturering etter krig. Derimot mener Orend (2018) at *jus post bellum* er konsistent med å søke en viss grad av «politisk rehabilitering» for beseirede aggressorstater. Nøyaktig hvilke tiltak som er hensiktsmessige vil avhenge av det konkrete i saken. Men den legitime interessen i «reasonable security against future attack» (Walzer, 1977, s. 118) begrunner en generell presumsjon for å pålegge slike tiltak, ifølge Orend. For å sikre rettferdig fred er forhandlinger med representativ og reell deltakelse fra konfliktens parter nødvendig.

Legitim autoritet

Prinsippet har en forutsetning om at partene som skal delta i fredsprosessen må ha legitimitet både internasjonalt og nasjonalt (Rigby, 2020, s. 177). Dette kan sies å være et betent område da det gjerne innebærer legitimering av en part som blir ansett av det internasjonale samfunnet som forkastelig som for eksempel terrororganisasjonen Al-Qaida. Blant JWT-teoretikere som har vurdert om, og under hvilke omstendigheter, ikke-statlige væpnede grupper bør kunne kreve krigsrettigheter, har flere tilnærminger dukket opp. En tankegang søker å oppdatere kravet fra tradisjonell JWT om at krig, for å være rettferdiggjort (Thaler, 2014, s. 542), må være autorisert av en «legitim autoritet», som er begrenset til den suverene. Denne delen av JWT-teori bekrefter relevansen av kravet om «legitime autoritet», men avviser dets statssentriske opphav og reviderer det for å anerkjenne andre enheter enn stater som kan kvalifiseres (Mares, 2020, s. 484-486).

Tilhengere av dette synet vil spørre om det eksisterer et «samfunn» eller «politisk samfunn» som har rett til å søke selvstyre, og som igjen kan kreve retten til å ty til politisk vold. Prinsippene som ligger til grunn for den moralske ekvivalensen til soldater i krigstid er ifølge Weiner (2017, s. 62-64) anvendelige i ikke-statlige konflikter. Krig, til og med i asymmetrisk krig, er en kollektiv, ikke en individuell, bestrebelse. Soldater i slike konflikter kjemper i stor grad ut fra en følelse av lojalitet til deres side, og de stoler sterkt på gruppens dømmekraft om rettferdigheten i deres sak. Det må dog poengteres at ikke alle statlige grupper som tyr til militærmakt bør kunne hevde krigsrettigheter. Utfordringen er å avgjøre i hvilke asymmetriske konflikter denne tilnærmingen skal anerkjennes. Det vil kunne vise seg vanskelig å forankre krigsrettigheter i prinsippet da de fleste ikke-statlige gruppene som tyr til våpen vil hevde å representere et politisk fellesskap og å ha blitt autorisert til å kjempe på dets vegne.

Forsonende fred og gjensidig rettferdighet

I prinsippene forsonende fred og gjensidig rettferdighet må det igangsettes prosesser for at goder og eiendom må fordeles på en måte som oppleves rimelig av partene i konflikten, bringe krigsforbrytere fra begge sider for retten, og mennesker med tillit hos partene må bidra til gjensidig forståelse og forsoning. At den tapende part i en konflikt også har krav på rettferdighet, er svært sentralt (Brooks, 2013). Når krigen er avsluttet, er det svært viktig at den som startet konflikten gjorde dette av de riktige grunnene (Hancock, 1992, s. 62-67). Krigsoppgjøret må etterlate de involverte partene tryggere enn det de var før krigen og våpenhvilen må gjøres med en oppriktig intensjon om en fredelig løsning av konflikten. Dette

vil for eksempel hindre partene i å manipulere fredssamtaler slik at en unngår opprustning eller hevnaksjoner. Selve løsningen av konflikten må sikre rettighet uavhengig av hvem som forårsaket krigsutbruddet (Kinsella, 2017, s.777-778).

Ifølge Stahn (2007, s. 936) må prinsippet om en rettferdig fred gjelde likt for alle partene i konflikten. Dermed gjelder også begrunnelsen for å skille mellom *ad bellum* og *in bello*, like mye med hensyn til ideen om *post bellum*. Dette innebærer at de ulike partene må avslutte krigen på en rettferdig måte uavhengig av hvem som startet den. Videre hevder Stahn at prinsippene for konfliktavslutningen gjelder uavhengig av brudd i utøvelsen av militærmakt. Slike brudd kan i noen tilfeller styrke behovet for rettferdig fredsskaping. Anvendeligheten av prinsipper for fred etter konflikt kan ikke lenger utelukkende avhenge av moralske hensyn, som for eksempel rettferdighet i å føre krig. Begrepet rettferdig fred må innrammes med henvisning til visse objektive regler og standarder som regulerer retningslinjer for fredsskaping i interessen til mennesker og individer som er berørt av konflikten (Eskauriatza, 2019, s. 189-192). Det endelige formålet med forsonende fred og gjensidig rettferdighet er å fjerne årsakene som skapte krigen. Ideelt sett vil et fredsoppgjør som følger JWT-prinsippene kunne oppnå et høyere nivå av menneskerettighetsbeskyttelse og et bedre styresett enn det en hadde under krigen.

JWT vurderer tilfeller der det er betydelig manglende overholdelse av de ideelle moralske prinsippene, for eksempel når en stat deltar i en aggressiv krig eller myrder sin egen befolkning; det er dette som gir den rettferdige grunnen til å gå til krig. Uten statens betydelige manglende overholdelse, ville det ikke vært noen rettferdig grunn til krig, og derfor ingen rettferdig krig (Pattison, 2018, s.245). Kirkpatrick (2022) har en annen tilnærming som innebærer en bekymring for konseptuell «*creep*». Tanken er at begrepet moralsk urett kan bli ekspansivt til det punktet at det nesten blir meningsløst, da en kan få en stadig økende liste over hendelser som utgjør en mulig moralsk urett. I tillegg, hvis moralsk urett kan være et resultat av adferden til flere aktører, både individet og en annen part (for eksempel en politisk leder), kan dette også utvide betydningen til de som er utsatt for moralsk urett. Sivile kan kanskje bli berørt hvis deres demokratisk valgte ledere godkjenner krig. Til slutt kan det ende med at alle lider av moralsk urett. Muligens er det et faktum at livet er moralsk urettferdig, selv om noen lider mer og enn andre, og at dette er noe vi må akseptere.

*

Globaliseringen av det internasjonale systemet og veksten av internasjonale organisasjoner er med på å utfordre oppgavens teoretiske rammeverk. Utviklingen av JWT, suverenitet og

folkeretten er på den ene siden med på å forebygge ytterligere overgrep fra myndigheter mot sivilbefolkningen, da utenforstående kan blande seg inn i stater interne problemer. På den andre siden utfordrer dette disse normene, da det er den respektive stats nasjonale lovgivning som skal regulere forholdene internt i staten. Det å beskytte sivile kan være en legitim grunn for å gå til krig, men når dette kan gjøres av både stater og organisasjoner som tolker normene selv, kan dette bli et farlig retorisk våpen. Hvordan norske myndigheter tolker JWT, suverenitet og folkeretten i samtidens debatt, trenger ikke å være samme tolkning som FN eller NATO legger til grunn. Skillene i samtidens debatt vil ikke bli tatt med i den etterfølgende analysen, men er kort beskrevet for å vise problemene som kan oppstå når en undersøker etikken bak en krig.

3. Forskningsstrategi og empiri

Oppgavens analyse og diskusjon drives av et mål om å klassifisere Norges militære legitimitetsgrunnlag i Libya i lys av det eksisterende teoretiske rammeverket. Norges bidrag i intervensjonen undersøkes empirisk gjennom en normativ analyse. I kapittel 3 presenteres valgt metode, nemlig et kvalitativt forskningsdesign. Deretter redegjøres det for det empiriske grunnlaget rundt norske myndigheters beslutning om å delta i Libya-aksjonen. Målsetningen er å gi en bred beskrivelse av oppgavens case som ligger til grunn for den empiriske analysen.

3.1 Empirisk litteratur

Hvorfor kan interstatlige intervensjoner, selv når de utføres med de beste intensjoner, så ofte ikke inneholde støtte til en fredelig løsning? Gizelis og Kosek (2005) argumenterer for at omfanget av lokal deltakelse har en sterk effekt på utsiktene for vellykket fredsbygging og gjenoppbyggingsarbeid i kjølvannet av humanitære intervensjoner. I fasene med mer lokalt engasjement i Bosnia (1991-95) og Somalia (1987-97) var konfliktnivået lavere. Dette tilsier at kulturforståelsen burde vært høy da norske myndigheter valgte å trekke seg ut av intervensjonen i Libya, da dette kunne bidratt til å overføre makten til en ny, folkevalgt forsamling i Libya.

David Fisher og Nigel Biggar (2011) konkluderer med at Irak-krigen mislyktes fullstendig i å oppfylle noen av kriteriene for rettferdig krig-teorien. Det var bekymringer for at de som initierte militære aksjoner på vegne av FN, ikke hadde den nødvendige kompetente myndighet til å gjøre det. Av dette kan en trekke paralleller mellom Irak- og Libya-aksjonen, da det kan hevdes at de ulike bidragsyterne trolig hadde ulike intensjoner og grunnlag for å styrte regimene.

Lindeman (2007) påpeker to generelle antakelser; 1) en mer liberal praksis for internasjonal intervensjon må hvile på en ny sikkerhetskonsensus, som må omfatte både statlig og menneskelig sikkerhet. 2) en utvidelse av konseptet internasjonal sikkerhet vil gjøre liten forskjell med mindre det resulterer i en endring av suverenitetsnormen, som bør omfatte statens indre ansvar og deres ytre rettigheter som helhet. Debatten om humanitær intervensjon kan reflektere en gradvis bevegelse av det internasjonale samfunnet mot mer avanserte former for internasjonalt samarbeid. Dette kan signalisere fremveksten av en ny og mer solidarisk internasjonal orden, som betyr at kulturforståelse og moralitet bør bli enda viktigere i samtidens debatter.

3.2 Metodisk design

I besvarelsen av oppgaven vil det benyttes en generell samfunnsvitenskapelig metode, med en kvalitativ tilnærming. Hensikten med en kvalitativ tilnærming i samfunnsvitenskapen er å få frem detaljerte beskrivelser om et emne. Dette er særlig anvendelig når forskeren skal undersøke fenomener som det har vært forsket lite på eller fenomener en ikke kjenner så godt (Johannessen, Tufte, & Kristoffersen, 2008, s. 36). Oppgaven har til hensikt å undersøke legitimiteten i Norges avgjørelser, og hvilke faktorer som var avgjørende for vår deltakelse i intervensjon i Libya, samt i hvilken grad dette kan rettferdiggjøre kriteriene i JWT. Metodevalget er basert på antagelsen om at for å besvare en problemstilling av etisk karakter, er en avhengig av en dypere forståelse av temaet enn hva en kvantitativ tilnærming vil kunne gi.

Kvalitativ metode er basert på fortolkningsteori, eller hermeneutikk, og benyttes blant annet til å tolke mening ut fra tekster som for eksempel arbeidet med denne masteroppgaven. En fordel med tilnærmingen er at den har som hensikt å fange opp data som gir mening, men som ikke nødvendigvis lar seg måle eller tallfeste. Dette gir stor fleksibilitet, og er et nyttig verktøy i en oppgave som denne, som skal formidle helhet og sammenhenger. En kvalitativ analyse er avhengig av forskerens bakgrunn, subjektive forståelse og referanseramme. For å oppnå denne forståelsen er det viktig med intuisjon og refleksjon, og at en setter seg inn i det kildene prøver å formidle (Thagaard, 2009, s. 16). Når virkeligheten observeres og videre blir registrert, er virkeligheten blitt til data (Johannessen, Tufte, & Kristoffersen, 2008, s. 42). Det er med andre ord svært mye som kan kalles data. Litteraturutvalget er et resultat av egne vurderinger og søk, og er hentet fra offentlig tilgjengelige kilder. Det er ikke benyttet informasjon som er taushetsbelagt eller på annen måte sikkerhetsgradert så det er ingen slike restriksjoner knyttet til oppgaven. Med bakgrunn i dette fokusområdet, vil oppgaven ta form som en kvalitativ casestudie, av hvordan legitimeringen av småstaters (Norge) deltakelse i koalisjonsstyrker kan vurderes. Bruken av et slikt forskningsdesign gjør at jeg kan gå i dybden i undersøkelsen av Libya-aksjonen, i håp om å kunne oppnå kunnskap om legitimeringsgrunnlag til Norges militære bidrag.

Casestudier inneholder visse innebygde forestillinger om hvordan den sosiale verden bør og kan studeres, der grensene mellom fenomenet og den sammenhengen det inngår i ikke er innlysende (Yin, 2009, s. 4). Hensikten er å fange opp det undersøkte fenomenet i all sin kompleksitet og sammenheng, siden en kan anta at denne sammenhengen vil ha stor betydning for forståelsen av fenomenet (Jacobsson & Meeuwisse, 2010, s. 46). Formålet er altså å fange

opp det unike, framfor det generelle (Ringdal, 2007, s. 170-171). Det er nødvendigvis ikke unikt at Norge deltar internasjonalt med militærmakt, men denne casen har likevel to unike forhold. For det første, den korte tiden det tok fra norske myndigheter besluttet deltakelse til at norske styrker deltok i krig. For det andre, Norges valg om å bidra med F-16 kampfly i den mest offensive delen av operasjonen i Libya. Samtidig er det klare paralleller til tidligere beslutninger om bruk av militærmakt, noe som trolig kan anvendes til å vurdere eventuelle konklusjoners allmenngyldige verdier.

Casens verdi i internasjonal målestokk må også poengteres, da resolusjon 1973 for første gang legitimerte bruken av makt mot stater som utførte overgrep mot egen sivilbefolkning. For å finne kausale sammenhenger, vil det være mulig å sammenligne case fra samme typen fenomen med de spesifikke funnene knyttet til masteroppgaven. Denne sammenligningen vil dermed legge grunnlaget for å finne generelle universelle konklusjoner som underbygger oppgavens fenomen. Oppgavens case blir derfor Libya-aksjonen, mens Norges bruk av militærmakt i Libya blir fenomenet. Majoriteten av litteraturen om humanitære intervensjoner, som oppgaven baserer seg på, er fraværet av samtykke fra mottakerstaten sentralt, noe som har medført at universet av intervensjonscases er minimalt. Det er relevant å reflektere over Kenneth Waltz (1979, s. 5) som poengterer at en stats tidligere handlinger aldri med sikkerhet, vil stemme overens med dens fremtidige. En case er avgrenset i tid, aktivitet og rom. Dette gjør det enklere å definere oppgavens ramme for hva som er relevante kilder og informasjon (Creswell, 2009, s. 13). I likhet med andre, vil jeg også benytte meg av tidligere forskning som utgangspunkt for å kunne styrke mine egne konklusjoner.

3.3 Kildemateriale

Oppgavens empiriske materiale er et volum av ulike kvalitative kilder som skal besvare problemstillingen. Primærkildene utgjør offisielle dokumenter, rapporter og resolusjoner fra norske myndigheter, FN og andre internasjonale institusjoner. Disse har særlig blitt brukt i undersøkelsen av Norge og FNs holdninger i forbindelse med konflikten i Libya. Med tanke på oppgavens problemstilling har det vært mest hensiktsmessig å benytte seg av sekundære kilder, hovedsakelig vitenskapelige artikler og bøker. Denne typen kilder har lavere validitet, da de gjerne er farget av skribentens egne oppfatninger og meninger. Primærkilder kan derimot analyseres og tolkes direkte, og vil derfor ha høyere validitet (Ringdal, 2007, s. 102). Når primærdata ikke er tilgjengelig er dokumentundersøkelser svært egnet, spesielt når andres

tolkninger, hva ulike mennesker har sagt og gjort er ønskelig (Jacobsen, 2005, s. 163). Ifølge Creswell (2009, s. 180) er fordelene med denne typen data at en har mulighet til å gjennomgå det samme materiale flere ganger i rolige omgivelser.

I min vurdering av valgte kilder, har det vært viktig å være kritisk til kvalitet og relevans for oppgaven. Samtidig som kildene har blitt vurdert i forhold til konteksten de er utformet, har jeg også stilt viktig spørsmål om bakgrunnen og hvilke omstendigheter dokumentene ble utformet i. Mengden litteratur på feltet har gjort det mulig å kontrollere opplysninger og kilder opp mot hverandre. Videre har oppgaven også enkelte steder basert seg på nyhetsartikler fra ledende internasjonale aviser, som The New York Times. Det analytiske rammeverket rundt oppgaven består av ulike dokumenter fra før, under og etter intervensjonen i Libya.

Graden av kvalitet ved et forskningsdesign evalueres gjerne gjennom begrepene validitet og reliabilitet. Målet med reliabilitet er å sikre at funnene er etterprøvbare, og ifølge Yin (2009, s. 45) betyr dette «... to minimize the errors and biases in a study ...». Det er en risiko at den enkelte forskers forutinntatte syn bidrar til å trekke slutninger som kan mangle nødvendig dekning eller være feil. Enhver forskning vil ha en viss grad av subjektivitet, men det er likevel viktig at analysen blir mest mulig objektiv. Det kan derfor ikke være for mange forutinntatte og personlig holdninger, da dette vil komme til syne i tolkningen av valgt empiri og i analysen. For å teste om oppgaven har nødvendig validitet, må en kunne trekke gyldige slutninger om det en har satt som formål å undersøke. Reliabiliteten i oppgaven vil være relativt god, da den baserer seg på foreliggende litteratur og tilgjengelige offisielle dokumenter. Som følge av at oppgaven baserer seg på kun en case, vil den ytre validiteten være lav. Denne oppgaven kan likevel ha betydning for den teoretiske forklaringen på området ved å nyansere det eksisterende litteratur grunnlaget om småstaters legitimeringsgrunnlag i internasjonale intervensjoner.

Konstruksjonsvaliditet vil si at en bruker tilstrekkelige mange ulike kilder. Oppgaven benytter seg av to hovedtyper av kilder, altså norske myndigheters uttalelser og dokumenter, og andre vitenskapelige verk. Offentlige dokumenter og uttalelser er tilgjengelig blant annet på Stortinget og regjerings nettsider, og har høy validitet da dette nærmest er kopi av hva som har blitt sagt av de ulike politikerne. Alle Stortingets dokumenter som kommer opp når en søker på «Libya» i perioden 2010-2019 er gjennomgått. Det var 352 saker, men av disse var det ikke alle som var direkte relevant for min problemstilling. De mest relevante var blant annet den muntlige spørretimen onsdag 23. mars 2011, redegjørelse fra statsministeren om Norges

deltakelse i den internasjonale koalisjonsstyrken 29. mars og redegjørelse av utenriksministeren og forsvarsministeren om norsk innsats og situasjonen i Libya 9. mai. Jeg har også gått gjennom alle sakene på regjeringens nettside som nevner «Libya». Her var det totalt 137 treff mellom 2010-2019. Regjeringens saker viste i stor grad at Norge la seg på samme linje som EU når det gjaldt situasjonen i Libya. I tillegg har jeg gått gjennom FNs resolusjoner om Libya og pressemeldinger, samt NATOs beslutninger og uttalelser. Også i disse organene er det mangel på dokumenter fra viktige møter der beslutningene er tatt. For min del betyr dette at det er lett å finne informasjon om avgjørelsene som ble tatt, men ikke hvordan de ble besluttet, konfliktene og drivkreftene bak.

Dokumentene jeg analyserer er fra ulike tidsskrifter og bøker innen sikkerhetspolitikk, som tar for seg humanitære intervensjoner eller borgerkrig, uavhengig av hvilken case. Jeg setter informasjonen fra de ulike dokumentene opp mot JWT-kriteriene, for å se om Norges militære bidrag bidro til en rettferdig krig eller ikke. På samme måte som norske uttalelser og offentlige dokumenter, har de ulike tidsskriftene og bøkene blitt analysert kronologisk etter gangen i intervensjonen. Generelt i all sekundær litteratur som er brukt har enkelte ord som «*Libya, intensjon, rettferdig, legitimitet og sivile*», blitt hyppig søkt etter. Et eksempel på dette er artikkelen til Brockmeier, Stuenkel og Tourinho (2016) om virkningen av intervensjonen i Libya på normene for beskyttelse. Jeg søkte blant annet etter ordet «*just*» som ble nevnt 11 ganger og «*legitimacy*» som ble nevnt to ganger. Av dette så jeg om dette harmonerte med *rett intensjon, rettferdig grunn* og *legitim autoritet (jus ad bellum)* prinsippene i JWT. Deretter så jeg på hvorvidt den norske legitimeringen harmonerte med handlingene som ble utført, og hvorvidt disse var i tråd med FN-mandatet eller ikke i henhold til JWT-prinsippene.

Med utgangspunkt i at det er 12 år mellom de første utgivelsene om intervensjonen i Libya og denne oppgaven, må det hensyntas at en har annen informasjon i dag enn det en hadde den gangen. Når en skal vurdere de ulike årsakene og beslutningene til intervensjonen i Libya, er det viktig å være bevisst at enkelte synspunkt er mer allment akseptert enn andre. Ved å studere norske myndigheters debatter og innspill i media vil noen komponenter løftes mer fram enn andre. Avhengig av hvilket ståsted en har, kan historien frontes fra ulike perspektiv. Eksempel på dette kan være mediehus som vinkler fra et sensasjonsperspektiv gjennom *clickbait* overskrifter. Ved å studere norske myndigheters debatter og innspill i media ser vi at noen komponenter løftes fram mer enn andre. Det finnes offentlig tilgjengelig dokumentasjon på beslutninger som er tatt, men diskusjonen som ledet til beslutning er i stor grad ikke offentlig. Norges deltakelse i intervensjonen har vært rettferdiggjort både før, under og etter, selv om

sikkerhetssituasjonen forandret seg betraktelig. Dette viser blant annet at offensiv militærmakt med årene har blitt mer akseptert som et virkemiddel også i den norske utenrikspolitikken.

En utfordring det er viktig å poengtere er at det er lett å bruke ettertidens informasjon til å analysere fortiden, og dermed overse at fortidens avgjørelser ble tatt på bakgrunn av den informasjonen som fantes da. Jeg har derfor valgt å arbeide kronologisk med å sette norske myndigheters avgjørelser i samtidens kontekst, og være bevisst på hvilke opplysninger de hadde på de ulike tidspunktene beslutningene ble tatt. Jeg vil ikke foreta egne undersøkelser, men søker å svare på problemstillingen ved hjelp av en rekke publiserte dokumenter, som er tilgjengelige for alle.

3.3.1 Kritikk av metode og kildebruk

I casestudier kan det være problematisk å generalisere da datautvalget gjerne er såpass avgrensede. Flyvbjerg (2006, s. 421) forsvarer casestudiers spesifikke natur og hevder at en i aller høyeste grad kan generaliseres fra avgrensede datautvalg. Det må være en velegnet case med synlige fellesverdier i forskningsenhetene, samtidig som en er oppmerksom på eventuelle bakenforliggende variabler. Libya-aksjonen anses som en velegnet case da dette var den første humanitære intervensjonen etter vedtaket om *Responsibility to protect- doktrinen* (R2P). Konklusjonene i oppgaven vil kunne ha signifikans for andre eventuelle humanitære intervensjoner i fremtiden. Oppgavens problemstilling er vanskelig å belyse med kvantitative data, og intervjuer vil trolig avdekke lite informasjon som ikke allerede er tilgjengelig. Datainnsamlingen er derfor utelukkende kvalitativ tekstanalyse.

Prinsipielt kan det trolig være problematisk å diskutere Norge og FNs engasjement i Libya basert på fakta tilrettelagt og innsamlet av de samme institusjonene. Likevel har FNs granskingskommisjon vist troverdighet som innsamler av data, da ICJ i 1986 dømte USA til å betale erstatning til Nicaragua for å ha støttet Contras. Selv om FNs sikkerhetsråd av natur reflekterer agendaen til stormaktene, har de vist seg å være uavhengige. I tillegg kan kritikkverdige forhold som avdekkes av FN i NATOs håndtering i Libya, gi større troverdighet enn dersom granskingskommisjonen til russiske myndigheter avdekket noe.

3.4 Empiri

Opgaven har hittil presentert sitt teoretiske rammeverk og valgte metode. Jeg vil først kort beskrive hendelsene som forårsaket intervensjonen i Libya. Den siste delen av kapittel 3, tar for seg den norske politiske debatten – eller mangelen på sådan. Hensikten er å klargjøre på hvilket grunnlag norske myndigheters beslutning om å delta i intervensjonen ble tatt og hva som preget den norske debatten.

3.5 Libyas moderne historie

Gjennom historien har Libya blitt invadert og underlagt forskjellige imperier (Hitti, 1956), og det var ikke før i 1949 at FN vedtok å samle landet til et selvstendig rike (FNs generalforsamling, 1949). Libya var et av verdens fattigste land da det ble etablert som selvstendig stat. Libya var helt avhengige av bistand, først og fremst fra Storbritannia og USA, fram til oljen ble funnet i 1959 (Souise, 2009). Den nye oljerikdommen førte dog til økt korrupsjon og fremveksten av en ny elite som ble svært rik på kort tid. Samtidig var det stor tilflytning fra landsbygda til byene, noe som var med på å endre de tradisjonelle og sosiale båndene i Libya. Det ble derfor store forskjeller mellom de som fikk goder av oljerikdommen, og de som ble holdt utenfor (Haight, 1972, s. 541-544).

3.8.1 Libya under Gaddafi

I 1969 gjennomførte en gruppe offiserer et militært kupp i Libya, ledet av oberst Muammar al-Gaddafi. Kuppet var inspirert av Nassers revolusjon i Egypt og godt planlagt, noe som visstnok var grunnen til at ingen menneskeliv gikk tapt (Black, 2000). De nye makthaverne baserte sine politiske visjoner på antiimperialisme og arabisk nasjonalisme, men var alle uerfarne. Gaddafi sentraliserte makten og fikk etter hvert full kontroll over Libyas politiske kurs. De utenlandske militærbasene ble stengt, og alle jøder og italienere ble utvist fra Libya. Gaddafi-regimet nasjonaliserte nettverkene for distribusjon av olje og tok over halvparten av kapitalen i landets utenlandske banker (Pargeter, 2012, s. 71). Ifølge FN's menneskerettighetsråd (2011, s. 21-22) ble politiske organisasjoner som var i direkte opposisjon til myndighetene forbudt og i verste fall kunne delaktighet straffes med døden. Forbudet omfattet ikke-statlig oppnevnte fagforeninger og i 1972 ble streiker forbudt ved lov. Som et ledd i å innføre et samfunn basert på islamske verdier og utrydde vestlig innflytelse, forbød regimet alkohol og stengte

nattklubber og kasinoer. Tradisjonell islamsk lov, sharia, ble innført i lovgivning og det ble opprettet sharia-domstoler (Vandewalle, 2012b, s. 83-86).

Gaddafi ble i løpet av 1970- og 1980-tallet knyttet til en rekke terrorhandlinger i vestlige land, blant annet München-massakren i 1972, en bombe i et vestberlinsk diskotek i 1986 og en bombe i et *Pan Am*-fly over Lockerbie i 1988. Regimets grad av delaktighet i hendelsene er omstridt, da det stort sett skal ha vært snakk om økonomisk hjelp fra Gaddafi til organisasjonene som utførte operasjonene. Gaddafi brukte sin posisjon som statsoverhode til å gi midler og uttrykke støtte til forskjellige paramilitære og politiske bevegelser, som The African National Congress (ANC), The Irish Republican Army (IRA) og Sort september (Burton, 2006). Gradvis utover 1970-tallet surnet forholdet mellom vesten og Gaddafi, og allerede i 1974 begynte Libya å kjøpe militært utstyr fra Sovjet. I 1975 publiserte han sin *Grønne bok*, der han hevdet at han skulle bygge et nytt samfunn basert på en blanding av islam og sosialisme (Cooley, 1981, s. 77). Gaddafi fratrådte sin posisjon som Libyas leder offisielt i 1979, men fortsatte *de facto* å styre landet (Popovski, 2011).

Etter hvert som forholdet mellom vesten og Libya ble normalisert, fungerte Gaddafis nest eldste sønn Saif al-Islam Gaddafi i økende grad som landets ansikt utad. Han avla i 2008 en doktorgradsavhandling på *London School of Economics* om globalt demokrati. Saif var ikke fremmed for å uttrykke seg kritisk til fraværet av demokrati og menneskerettighetssituasjonen i Libya (New York Magazine, 2011 & Sherwin, 2011). Saif var frontfigur for reformene som ble gjennomført i landet på 2000-tallet, men de ble likevel drevet av moderate krefter innenfor Gaddafi-regimet. Ønsket var liberalisering og økonomisk vekst i Libya. Saif innførte blant annet et program som skulle reintegrere fengslende islamister i samfunnet etter at de gikk med på å innrømme feil, ta avstand fra vold og å ikke ta del i politisk virksomhet utenom regimet. Al-Islam sørget for en viss liberalisering av pressens virksomhet, og overtalte noen dissidenter i eksil til å komme tilbake til Libya. Det ble også forsøkt å utarbeide en grunnlov, men dette strandet, delvis på grunn av Gaddafis motvilje (Petersen et al., 2018, s. 27). Saif posisjonerte seg som en reformist fra regimets innerste sirkel, både utad og innad i landet. Det internasjonale pengefondet ga ut en rapport om Libya så sent som 15. februar 2011, hvor de omtalte Saifs planlagte privatisering av landets banker. I rapporten ble det hevdet at de libyske myndigheten i 2010 vedtok «... a number of far-reaching laws will help improve the business environment, which is crucial to fostering private sector development and to attracting foreign direct investment» (IMF, 2011).

3.6 Veien til krig

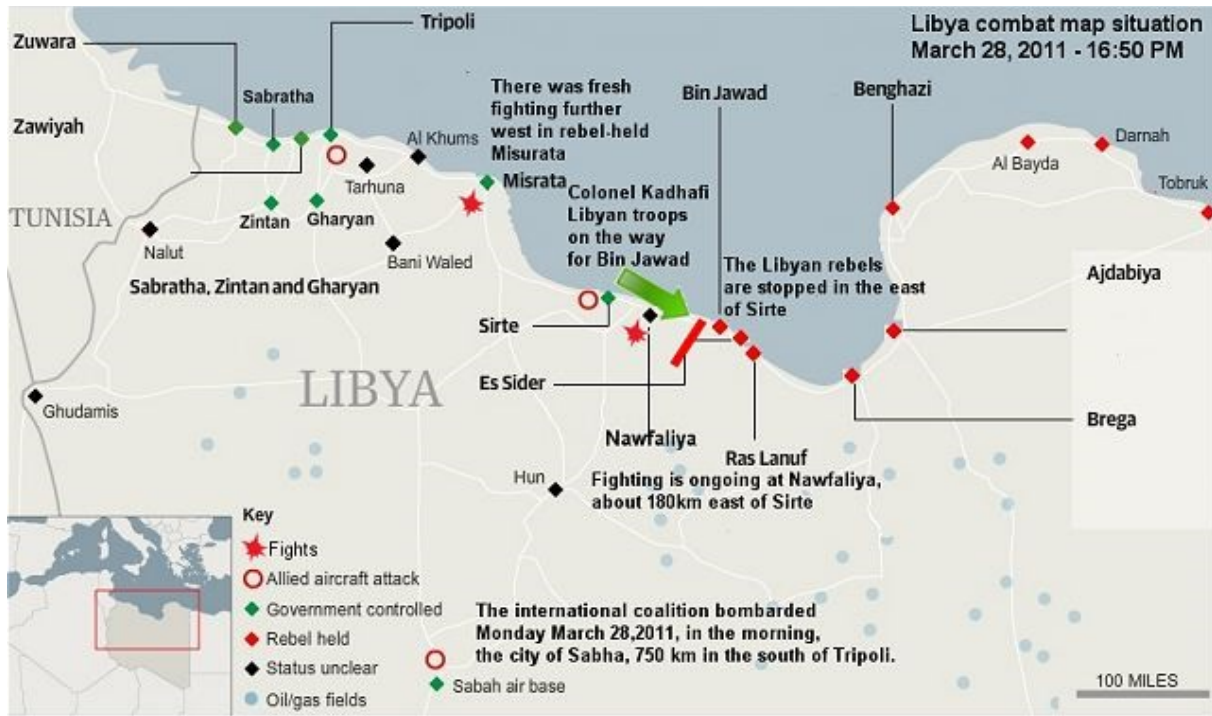
Etter at den tunisiske fruktselgeren Mohammed Bouazizi satte fyr på seg selv i protest mot det han opplevde som overgrep fra landets myndigheter 17. desember 2010, utløste dette en bølge av opprør og demonstrasjoner i hele regionen. Dette opprøret har fått benevnelsen «den arabiske våren». Det var også begynnelsen på en rekke demonstrasjoner og protester i flere arabiske land, og flere autokratiske regimer ble bedt om å gå av på bakgrunn av de elendige levevilkårene. Tunisias president Zine el Abidine ben Ali forlot landet januar 2011. I februar samme år, led den egyptiske presidenten Hosni Mubarak samme skjebne (Gelvin, 2015, s. 27-35). Begge landene hadde dermed klart å velte sine mangeårige autoritære ledere.

3.6.1 Opprøret i Libya i 2011

Sivilbefolkningens motstand mot Gaddafi-regimet begynte for alvor 16. februar 2011, etter at det tidligere kun hadde vært noen mindre demonstrasjoner i Libya. Dette var hovedsakelig i den østlige delen av landet, men situasjonen eskalerte raskt og motstandsbevegelsen spredde seg til øvrige deler av Libya (FN-sambandet, 2020). Budskapet til motstandsbevegelsen var det samme som ble benyttet i Egypt og Tunisia, «the people want to topple the government» (Shadid, 2011). Demonstrasjonene utviklet seg raskt til et opprør, men det var ulike oppfatninger regionalt av hvor stor trussel Gaddafi-regimet kunne være ovenfor sivilbefolkningen.

Gaddafis respons var å beordre bruk av makt på opprørerne, samtidig som han prøvde å stenge internett og andre kommunikasjonslinjer og journalister ble internert i de berørte områdene. Sosiale medier ble derfor viktige informasjonskanaler for å spre informasjon til omverdenen. Den britiske avisen The Telegraph publiserte en artikkel 20. februar 2011, hvor det beskrives hvordan de libyske regimet brukte snikskyttere og artilleri, samt bander bevæpnet med sverd og hammer til å angripe siviles hjem (Meo, 2011a). Daværende sjefsaktor for ICC, Luis Moreno-Ocampo, hevdet i en orientering for FNs sikkerhetsråd i mai 2011 at mellom 500-700 sivile hadde mistet livet i perioden før det brøt ut en fullverdig kamp mellom opprørerne og Gaddafi-regimet, og at «shooting at protesters was systematic» (Simons & MacFarquar, 2011). Vestlige medier publiserte denne typen historier, noe som førte til at en rekke organisasjoner og nasjoner fordømte voldsbruken Gaddafi brukte. Norges utenriksminister, Jonas Gahr Støre, fordømte voldsbruken mot fredelige demonstranter i Libya i en pressemelding 19. februar 2011 (Utenriksdepartementet, 2011c). Rapporteringen om Gaddafi-

regimets maktbruk mot sivilbefolkningen igangsatte en internasjonal diskusjon om hvilke handlingsalternativer en kunne bruke for å legge ytterligere press på de libyske myndighetene (Petersen et, al., 2018, s. 32). 26. februar 2011 vedtok FNs sikkerhetsråd resolusjon 1970, som fordømte bruken av vold mot befolkningen (FNs sikkerhetsråd, 2011).

Figur 1: Kart over Libyas kampsituasjon 28. mars 2011

Debatten om staters rett til å intervensere i andre stater hvor det begås gjentatte brudd på menneskerettighetene og systematiske overgrep er preget av et skille før og etter 1990 (Johansen & Staib, 2009, s. 154). Spørsmålet er om det har oppstått en folkerettslig sedvanerett til å bryte suverenitetsprinsippet for å beskytte menneskerettighetene. I 2005 vedtok FNs generalforsamling prinsippet om «Responsibility to Protect» (R2P), og året etter vedtok Sikkerhetsrådet resolusjon 1674 hvor beskyttelsen av sivile i væpnede konflikter er i fokus. FN hadde dermed skapt presedens og vedtatt et prinsipp om at det internasjonale samfunn har rett til å gripe inn i interne konflikter dersom visse kriterier er oppfylt, eksempelvis ved en humanitær intervensjon (FN-sambandet, 21.12.2010). Grove brudd på menneskerettighetene innad i en stat vil dermed kunne anses som et internasjonalt anliggende (Johansen & Staib, 2009, s. 136).

Situasjonen i Libya ble oppfattet av FNs sikkerhetsråd å være av en slik art hvor sivilbefolkningen ble utsatt for systematiske og grove brudd på menneskerettighetene. Det var USA, Frankrike, Tyskland og Storbritannia som fremsatt forslaget til resolusjonens tekst, og den ble enstemmig vedtatt i den hensikt å iverksette tiltak for å oppfylle sivilbefolkningens legitime krav og kreve en umiddelbar slutt på volden (UNSC, 26.02.2011). En rekke tvangstiltak uten bruk av makt ble igangsatt, herunder umiddelbar frysing av både Gaddafis og hans nærmeste samarbeidspartneres finanser og eiendeler plassert utenfor Libya. Det ble også innført reiseforbud for enkelte personer, samt våpenembargo. FNs generalsekretær utalte «Today's measures are tough. In the coming days even bolder action may be necessary» (UNSC, 26.02.2011). Dette viste seg å stemme. Knappe 20 dager senere hadde opprøret blitt mer organisert, samtidig som Gaddafi-regimets respons på resolusjon 1970 ikke var i samsvar med Sikkerhetsrådets krav.

3.6.2 FNs sikkerhetsresolusjon 1973

Under diskusjonene som pågikk rundt vedtaket i Sikkerhetsrådet, delte de ulike nasjonene seg i to grupper når det gjaldt synet på håndteringen av konflikten i Libya. Den ene gruppen var skeptiske til en militær intervensjon, og refererte til den pågående amerikanske tilstedeværelsen i Irak og Afghanistan. Den andre gruppen mente konflikten i Libya kunne skape presedens for fremtidige humanitære operasjoner, noe de hadde skissert de siste ti årene. Deres synspunkt hadde opphav i den etniske rensingen i Rwanda og Balkan på 1990-tallet. De mente at USA hadde feilet i sitt ansvar overfor andre stater i denne perioden (Hastings, 2011). Frankrikes utenriksminister, Alain Juppé, poengterte at situasjonen i Libya var blitt mer alarmerende enn noensinne, og at det var et pressende behov for å beskytte sivilbefolkningen og der hver time telte (UNSC, 17.03.2011).

Resolusjon 1973 ble vedtatt 7. mars 2011 hvor ti nasjoner stemte for, mens fem avstod fra å stemme. De fem medlemslandene som avstod fra å stemme, advarte mot eventuelle utilsiktede konsekvenser som en væpnet intervensjon trolig ville medføre og ønsket derfor en mer fredelig løsning. Dette gjaldt Russland, Brasil, India, Kina og Tyskland. Russlands representant, Vitaly Churkin, fremhevet at arbeidet med resolusjon 1973 ikke samsvarte med normal praksis i Sikkerhetsrådet, samtidig som han stilte spørsmål rundt hvordan og hvem resolusjonen skulle håndheves av og hvilke begrensninger engasjementet hadde.

Ingen nasjoner stemte imot, noe som kan anses som svært uvanlig i Sikkerhetsrådets tidligere diskusjoner om militære intervensjoner. Resolusjonen konstaterte at Libyas autoriteter ikke hadde rettet seg etter kravene som ble fremstilt i resolusjon 1970, samtidig som situasjonen hadde forverret seg med store sivile tap og en opptrapping av voldshandlinger (UNSC, 17.03.2011). Det ble dermed bestemt at situasjonen i landet utgjorde en trussel mot internasjonal sikkerhet og fred. Med henvisning til FN-paktens kapittel VII ble bruken av militærmakt autorisert, i den grad det var nødvendig å gjenopprette sikkerhet og fred. Denne autoriseringen, «all necessary measures», var knyttet til opprettholdelsen av en flyforbudssone, beskyttelse av sivile og retningslinjer for gjennomføringen av våpenembargoen. Videre ble muligheten for en utenlandsk okkupasjonsstyrke forhindre i resolusjon 1973. Resolusjonen beskriver beskyttelse av sivile under paragraf 4 som følger:

«Authorizes Member States that have notified the Secretary-General, acting nationally or through regional organizations or arrangements, and acting in cooperation with the Secretary-General, to take all necessary measures, notwithstanding paragraph 9 of resolution 1970 (2011), to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory, and requests the Member States concerned to inform the Secretary-General immediately of the measures they take pursuant to the authorization conferred by this paragraph which shall be immediately reported to the Security Council» (UNSC, 17.03.2011, paragraf 4).

Medlemslandene gis her fullmakt til å ta i bruk alle nødvendige midler til å beskytte sivilbefolkningen mot angrep, så lenge FNs generalsekretær umiddelbart blir informert. Enigheten rundt hensikten med resolusjon 1973 virket å være stor blant nasjonene som stemte for, noe som ble konstatert av den amerikanske representanten, Susan Rice, hvor hun poengterer: «The Council's purpose is clear: to protect Libyan civilians» (UNSC, 17.03.2011). Behovet for politiske reformer og dialog ble vektlagt i sikringen av den libyske sivilbefolkningen mot undertrykkelse og vold. Dette ga inntrykk av at det ikke dreide seg om å delta i krigen, men å stoppe Gaddafis brutale overgrep. Dette var første gang Sikkerhetsrådet baserte seg direkte på prinsippet R2P, og kan dermed ses på som historisk (Petersen et al., 2018, s. 36).

Dagen etter at resolusjonen ble vedtatt erklærte Libyas daværende utenriksminister, Moussa Koussa, at regimet ville stanse alle militære operasjoner, akseptere sikkerhetsrådsresolusjonene og innføre en umiddelbar våpenhvile. Denne erklæringen ble ikke tatt seriøst av flere NATO-land. I uttalelser fra USA, Storbritannia og Frankrike kom det spesielt godt frem at de ikke ville forholde seg til Gaddafi-regimets ord, men hans handlinger på bakken. Det ble holdt et møte i Paris allerede to dager etter resolusjon 1973 var vedtatt,

mellom fire organisasjoner og 18 land, hvor det ble besluttet å stille styrker til disposisjon for en militær operasjon av en multinasjonal koalisjonsstyrke. Dette var under operativ ledelse av USA og fikk navnet *Operation Odyssey Dawn* (OOD). Allerede samme dag som møte i Paris ble avholdt, ble de første bombene sluppet over Libya av USA, Storbritannia og Frankrike (Kaldor & Anderson, 1986).

Selv om det var enighet om hvem som skulle lede operasjonene, var det fortsatt forvirring rundt hvem som skulle ha det samlede ansvaret for koalisjonsoperasjonene. I løpet av få dager ble kommandoforholdet mellom de amerikanske, britiske og franske operasjonene samlet under et, og innen 25. mars hadde Belgia, Canada, Danmark, Nederland, Norge, Spania, Qatar og De forente arabiske emirater sluttet seg til operasjonen. Gradvis ble det imidlertid de nye medlemmene av koalisjonen som fløy de fleste av toktene, og USA gjorde en bevisst innsats for å gå fra å være leder, til en mer støttende rolle i de militære operasjonene. Som viseadmiral Gortney forklarte i en orientering om operasjonene 28. mars, «U.S. military participation in this operation is, as we have said all along, changing to one primarily of support» (Chivvis, 2015, s. 23). I løpet av en uke hadde OOD lyktes med å stoppe fremrykningen av Gaddafi-styrker til Benghazi, noe som tillot opprørerne å bevege seg vestover for å gjenerobre byene Ajdabiyah og Brega. Med Benghazi sikret, hadde opprørerne en trygg havn å operere fra resten av krigen. Der kunne de trene styrkene sine og ha kontakt med internasjonale aktører, noe som styrket sjansene deres for å lykkes betydelig (Ibid., s. 23).

Disse viktige prestasjonene satte scenen for den «vellykkede» NATO-operasjonen som fulgte og opprørernes endelige seier over regimet. Mye usikkerhet gjensto imidlertid rundt de nøyaktige målene for de militære operasjoner. President Obama hadde tydelig oppfordret Gaddafis avgang før resolusjon 1973, men resolusjonen og forsvarsministerens advarselsordre (WARNORD) antydte at målet med de militære operasjonene var beskyttelse av de sivile. Det var i teorien ikke utenkelig for den militære operasjonen å sette søkelys på både sivil beskyttelse og den diplomatiske og politiske innsatsen for å fjerne Gaddafi, men i praksis var dette skillet vanskelig å opprettholde. Som flere kommentatorer påpekte den gangen, var flere utfall mulige og preferansen til amerikanske og allierte tjenestemenn var uklar. Det kan tenkes at de selv var usikre (Gillis, 2011). Som en fremtredende utenrikspolitisk observatør skrev i Washington Post, «The administration has launched the United States into battle with no clear vision of what a successful and stable outcome looks like» (Gideon, 2011). I NATO-operasjonene som fulgte, fortsatte i stor grad å være avhengig av USAs logistikk og etterretning, overvåking og

rekognosering, men amerikanske fly ble trukket tilbake. Den strategisk og operative kommandoen ble overført til NATO (Chivvis, 2015, s. 25).

NATOs hastighet når det gjaldt utvikling av operasjonsplaner for det som ble kalt *Operation Unified Protector* (OUP) var enestående. NATO utviklet og ble enige om fire operative planer mye raskere etter utbruddet av vold mot sivilbefolkningen i Libya, enn for eksempel i sine forberedelser til intervensjonene i Bosnia og Kosovo. Planene for OUP omfattet en maritim embargo, en flyforbudssone, et sivilt beskyttelsesoppdrag og et humanitært oppdrag. Den raske responsen var delvis mulig på grunn av at alliansen allerede hadde startet en forsiktig planlegging i forkant av FN-resolusjonene. Amerikanerne og enkelte NATO aktører har senere indikert at det raske tempoet var en indikasjon på en underliggende enighet i alliansen. Dette kan tendere til å skjule det faktum at den operativ planlegging også beveget seg raskt. Trolig kom dette av at flere land, særlig Tyskland, uteble helt fra prosessen på grunn av deres grunnleggende uenighet med hele operasjonen (Simons & MacFarquar, 2011).

3.7 Norges politiske debatt om Libya

Norge er avhengig av en fungerende internasjonal rettsorden for å ivareta egen sikkerhet. Dette sikres av FN som den legitimerende institusjonen, og deretter følger medlemskapet i NATO. Dette blir normalt beskrevet som hovedlinjen i norsk internasjonal politikk. Ved at Norge ivaretar sin sikkerhet i flere ulike institusjoner og avtaler, unngår norske myndigheter «å legge alle eggene i samme kurv».

3.7.1 Den norske politiske prosessen

Dagen etter at FNs sikkerhetsråd hadde vedtatt resolusjon 1970 understreket utenriksminister Jonas Gahr Støre i en pressemelding fra regjeringen at Norge støttet vedtaket. Videre understreket han blant annet: «Det er avgjørende at det internasjonale samfunnet nå trapper opp innsatsen for å stanse volden, gjeninnføre respekten for menneskerettighetene og stille overgriperne til ansvar» (Utenriksdepartementet, 2011d). Støre påpekte også at bakgrunnen for vedtaket var ferske rapporter om systematiske og grove brudd på menneskerettighetene. Det dreide seg blant annet om bruk av skarpe skudd mot fredelige demonstranter, vilkårlige arrestasjoner og drap, tortur og forvaring av opposisjonene, manglende tilgang for humanitære aktører og bruk av utenlandske leiesoldater. Senere samme dag tok han til ordet for at Gaddafi

og hans regime burde gå av som en konsekvens av dets alvorlige handlinger overfor sivilbefolkningen i Libya (DN, 28.02.2011).

I utenriksministerens innlegg i FNs menneskerettighetsråd under den 16. sesjon i Genève 28. februar 2011, ble hans budskap om at Gaddafi-regimet måtte gå av gjentatt. Støre berømmet i sitt innlegg Sikkerhetsrådet for deres evne til å reagere raskt, samt at de sendte et klart budskap om at den hensynsløse bruken av vold mot fredelige demonstranter var uakseptabel. Avslutningsvis i sitt innlegg om Libya, poengterte han: «I urge the UN Security Council to start reflecting on how the international community can step in and assure the rights of the people –and the future prospects of stability and democracy» (Utenriksdepartementet, 2011d). I hvilken grad Støre på dette tidspunktet så for seg en militær intervensjon er uklart. Utenriksministeren ble av opposisjonen på Stortinget anklaget for å være mer opptatt av analyser enn handling under stortingsdebatten 16. mars 2011 (Christensen, 2011). Samtidig ble det påpekt av opposisjonen på Stortinget at den norske regjeringen motarbeidet FNs arbeid med å få til et FN-mandat for en flyforbudssone over Libya (Erna Solbergs Blogg, 18.03.2011).

Støre svarte på flere spørsmål som gjaldt Norges standpunkt i arbeidet med en ny sikkerhetsrådsresolusjon i stortingsdebatten 16. mars 2011. På spørsmål angående Norges holdning til en flyforbudssone, svarte utenriksministeren følgende:

«Vi har vært kritiske til en lettvinnt innføring av en flyforbudssone som ikke henger sammen med hvilken politikk man er villig til å gjennomføre, hvem som skal gjennomføre den, og hvilket mandat som skal ligge til grunn, nemlig et FN-mandat» (Stortinget, 2011a, s. 2951).

Videre påpekte han at også intervensjonen i Irak på mange måter startet med en flyforbudssone, og at «... fra norsk side vil vi selvfølgelig respektere og stille opp og støtte en enighet i FNs sikkerhetsråd, også om den skulle inneholde en flyforbudssone. Men vi har vært blant dem som har funnet grunn til å advare» (Stortinget, 2011a, s. 2951). På bakgrunn av spørsmålene Støre fikk denne dagen kan en anta at flere av stortingsrepresentantene var av den oppfatning at det var tidskritisk å handle raskt for å unngå store sivile tap i Libya.

Dagen etter at resolusjon 1973 ble vedtatt og to dager etter stortingsdebatten, annonserte regjeringen i en pressemelding at Norge støttet vedtaket. Til tross for uenighet og tvil hadde regjeringen likevel støtte fra alle de politiske partiene på Stortinget (NTB, 2011). Det var denne uttalte tvilen som preget debatten i dagene etter at beslutningen var tatt, hvor enkelte SV medlemmer valgte å melde seg ut av partiet (Leraand, et. Al., 2011). Statssekretær i Bistandsdepartementet, Ingrid Fiskaa (SV), uttalte blant annet i et intervju med NRK: «Jeg

synes det er for uklart hva slags oppdrag dette egentlig er, og det gjør at jeg er skeptisk til norsk deltakelse» (Kristjánsson & Vegstein, 2011). Støre poengterte at vedtaket ville gi en bedre effekt enn en flyforbudssone alene, da det autoriserte angrep mot bakkemål. Forsvarsminister Grete Faremo uttalte følgende:

«Norge vil nå sammen med våre allierte vurdere om og hvordan NATO eventuelt skal bidra til å følge opp FNs vedtak. NATO har allerede satt i gang en slik planlegging og vi må nå se hvilke ressurser NATO har behov for i denne sammenhengen, og hva Norge kan bidra med» (Utenriksdepartementet, 2011c).

Den 19. mars deltok Jens Stoltenberg på et toppmøte om Libya i Paris, sammenkalt av den franske presidenten. Deltakerne var høytstående representanter fra nasjoner som ga sin støtte til gjennomføringen av resolusjon 1973 (Den franske ambassade i Oslo, 19.03.2011). Den norske regjeringen hadde allerede før avreise blitt enige innad at Norge kunne bidra med kampfly i en eventuell militær intervensjon (Johansen, 2011). Stoltenberg uttalte blant annet følgende i sitt innlegg: «Gaddafi møtte fredelige demonstranter med brutalitet. En leder som fører krig mot sitt eget folk, har mistet sin legitimitet. Vi krever derfor at oberst Gaddafi går av øyeblikkelig» (Statsministerens kontor, 2011a). Videre påpekte han at mens dette møte pågikk ble seks kampfly, inklusive relevante kapasiteter fra Luftforsvaret, klargjort og at tiden var inne for å handle. De seks kampflyene forlot Norge allerede to dager senere, klare til å delta i operasjonene i Libya. Det militære bidraget fra Norge kom som en respons på situasjonen i Libya, hvor den norske regjeringen mente konsekvensene av å ikke handle ville føre til en forverring for den libyske befolkningen (Stoltenberg, 2011).

Gjennom april 2011 var den norske debatten preget av et økende fokus knyttet til håndhevelsen av FN-mandatet. Det ble blant annet hevdet at koalisjonsstyrken i for stor grad støttet opprørerne fremfor å beskytte sivilbefolkningen (Skjeseth, 2011). I media ble det samtidig debattert hvorvidt Gaddafi kunne anses som et legitimt mål eller ikke. Regjeringspartiet SV ønsket ikke å forlenge det norske bidraget utover perioden Norge allerede hadde forpliktet seg til og denne diskusjonen bidro til ytterligere uro i partiet (Larsen, 2011). Etter støtte fra Stortinget besluttet regjeringen likevel å videreføre engasjementet til 1. august 2011 (Forsvarsdepartementet, 2011e).

Som tidligere nevnt var det stortingsdebatt onsdag 16. mars, der de sentrale spørsmålene dreide seg om hvilke vurderinger Regjeringen hadde gjort rundt etableringen av en flyforbudssone over Libya. Konklusjonen etter debatten var trolig at alle partiene var enige om at noe måtte gjøres, men ikke uten et FN-mandat. Sent på kvelden torsdag 17. mars ble et slikt mandat klart. Det var som vanlig statsråd på slottet fredag 18. mars, men det ble ikke fattet et

offentlig tilgjengelig vedtak denne dagen. Stortingets første formelle møte om intervensjonen i Libya ble først gjennomført tirsdag 22. mars og vedtaket ble behandlet i statsråd 23. mars. Ordlyden i vedtaket som ble fattet var som følger: «Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973» (Statsråd, 23.03.2011). Stortinget har som regel ikke møter på fredager så mens politikerne gjorde seg klar for helg, jobbet det norske forsvaret på spreng med planleggingen av det militære bidraget. Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé (DUUFK) ble ikke innkalt da lederen for Utenriks- og forsvarskomiteen, Ine-Marie Eriksen Søreide (Høyre), anbefalte dette ovenfor Regjeringen. Det ble ikke fulgt normale prosedyrer når beslutningen om den norske deltakelsen ble vedtatt, men opposisjonen kritiserte verken beslutningen eller prosedyrene under stortingsdebatten 23. mars. Fremskrittspartiets leder, Siv Jensen, understrekte følgende: «... er et styrkebidrag som har fått tilslutning fra alle partier i Det norske stortinget» (Stortinget, 2011b).

19. april 2011 avslørte Aftenposten hvordan den norske beslutningen om deltakelse ble fattet lørdag morgen 19. april mars via mobiltelefon. Videre ble det hevdet at opposisjonslederne først ble informert om Regjeringens beslutning senere samme morgen. Statsminister Jens Stoltenberg hadde allerede på toppmøte i Paris klargjort at Norge skulle bidra med seks kampfly. Den 27. juni utstedte ICC arrestordre på Gaddafi, hans sønn Saif al-Gaddafi og sjefen for Libyas etterretning, Abdullah al-Sanussi. Arrestordren ble basert på anklager om forbrytelser mot menneskeheten (Utenriksdepartementet, 2011b). Resten av sommeren forløp uten noen større debatt om utviklingen av situasjonen i Libya, selv om Norges deltakelse i bombingene fortsatte.

Som tidligere nevnt ble Norges deltakelse i intervensjonen forlenget til 1. august. Da de norske kampflyene returnerte til Norge, hadde de deltatt i over 600 oppdrag, og sluppet 550 bomber (Forsvarsdepartementet, 2011b). Det norske militære bidraget ble finansiert utenfor rammen av forsvarsbudsjettet og Stortinget vedtok ekstrabevilgninger ved to anledninger. Den 17. juni ble det først bevilget NOK 261 millioner, og deretter NOK 100 millioner i slutten av september 2011. Det var Stortinget som bevilget pengene, selv om det var Kongen i statsråd som besluttet den norske deltakelsen i implementeringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973.

3.7.2 Norges tolkning av resolusjon 1973

Den formelle beslutningen om Norges militære deltakelse i operasjonene over Libya, ble truffet i et ekstraordinært statsråd ved kongelig resolusjon (Regjeringen, 2011). Gangen i

beslutningsprosessen ble kommentert av forsvarsminister Grete Faremo på følgende måte: «Det var i regjeringskonferanse 21. mars, Stortinget ble konsultert via den utvidede utenrikskomiteen 22. mars, deretter var det et ekstraordinært statsråd 23. mars» (Rønneberg, 2011). Hva det norske militære bidraget skulle være, kom ikke til uttrykk før styrkene var klare til å forlate Norge. Statsminister Jens Stoltenberg poengterte i sin redegjørelse om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973 den 29. mars 2011, at formålet med bruk av makt var tydelig uttrykt i vedtaket: «Det handler om beskyttelse av sivile. Resolusjonen åpner for bruk av “alle nødvendige midler” for å beskytte sivilbefolkningen» (Statsministernes kontor, 2011b).

I en oppfølging av statsministerens redegjørelse ga Utenriksminister Jonas Gahr Støre en mer utfyllende beskrivelse av hva som lå i FN-mandatet med tanke på beskyttelse av sivile. Den 9. mai understreket Støre følgende: «FNs mandat går kun på beskyttelse av sivile, ikke å bistå militære styrker med regimeendring. Dette forholder vi oss selvsagt strengt til» (Utenriksdepartementet, 2011f). Videre vektla han at Norges gjennomføring skulle skje i tråd med resolusjonens ordlyd, og at de militære operasjonene ikke skulle utvides ut over de rammene mandatet hadde satt. Dette tyder på at militære operasjoner som direkte støttet opprørsstyrkene i deres kamp for å velte Gaddafi-regimet, ikke var forenlig med Norges tolkning. Disse operasjonene var da en utvidelse av mandatet som var gitt. Videre uttalte Støre at både den internasjonale kontaktgruppen for Libya og NATO var enige om at Gaddafi hadde mistet all legitimitet, og derfor måtte gå av. Dette lå dog ikke i mandatet, for som Støre selv poengterte: «Sikkerhetsrådets mandat omfatter ikke regimeendring påtvunget utenfra. En eventuell endring av styresett og regime i Libya må komme som et resultat av internt folkelig press i Libya» (Utenriksdepartementet, 2011e).

Dette ble også understreket av forsvarsminister Grete Faremo, da hun sa følgende: «NATOs mandat er det samme som mandatet til *Odyssey Dawn*: Håndhevelse av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973, som åpner opp for bruk av alle nødvendige midler for beskyttelse av sivile i Libya, med unntak av okkupasjonsstyrker på libysk territorium» (Forsvarsdepartementet, 09.05.2011). Faremo pekte også på at den norske regjeringens vurdering av at Gaddafi hadde mistet all politisk legitimitet, ble delt av et tilnærmet samlet verdenssamfunnssyn. Hun understreket dog samtidig: «... at dette ikke er det samme som at NATO går inn med militære virkemidler for aktivt og målrettet å ta hånd om et regimeskifte i Libya. Det gjør vi ikke. Gaddafi selv er ikke et legitimt mål» (Forsvarsdepartementet, 09.05.2011).

FN-mandatet ble beskrevet som følger av Forsvarsdepartementet: «Situasjonen i Libya er etter krigens folkerett definert som en internasjonal væpnet konflikt der koalisjonsstyrkene deltar på vegne av sine stater, som etter krigens folkerett er å anse som parter i den væpnede konflikten med Libya» (Forsvarsdepartementet, 2011). Norges tolkning av mandatet er uomtvistelig rettet mot beskyttelse av sivile når det gjelder bruken av militærmakt. Forsvarsdepartementet presiserte i sine overordnede rettslige rammebetingelser hvem militærmakten kunne anvendes mot: «Trusselen mot sivilbefolkningen er primært manifestert ved den libyske stat og Gaddafi-regimets militære styrker» (Forsvarsdepartementet, 2011). Videre ble det understreket at vilkåret i resolusjonen for bruk av militærmakt, var at dette kun kunne utøves for å beskytte den libyske sivilbefolkningen. Annen offensiv bruk av makt vil derfor ikke være hjemlet i vilkåret «for å beskytte sivilbefolkningen».

3.7.3 Norges målsetting for et militært bidrag

Som tidligere nevnt kom Norges militære bidrag som en respons på situasjonen i Libya hvor norske myndigheter mente konsekvensene av å ikke handle kunne bli katastrofale for sivilbefolkningen (Utenriksdepartementet, 2011a). Oppdraget til de seks norske F-16 kampflyene var å delta i operasjonene for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (Kongelig resolusjon av 23.03.2011). I første omgang skulle dette gjøres som en del av en internasjonal koalisjonsstyrke ledet av USA, før NATO senere overtok. Målsettingen var å beskytte sivilbefolkningen i Libya mot overgrep utført av Gaddafi og hans regime, men samtidig ikke bistå med militære styrker for å oppnå regimeendring. På samme tid var det også viktig å sørge for norsk innsyn i og kontroll med de oppdragene norske styrker skulle gjennomføre. Dette for å ivareta norske folkerettslige forpliktelser og at norsk lov ble lagt til grunn for gjennomføringen av operasjonene. Det norske bidraget skulle også ha offiserer i posisjoner som kunne hindre styrkebidraget i å gjennomføre oppdrag som var i strid med norske begrensinger og forpliktelser. Et eksempel på dette var bruken av menneskelige skjold, hvor disse skulle betraktes som beskyttede sivile. Dette kan dog anses som en risiko, da de etter omstendighetene kunne være frivillige, og dermed ikke var beskyttet av folkeretten (Forsvarsdepartementet, 2011).

Det internasjonale samfunns reaksjonen på konflikten i Libya var et produkt av flere omstendigheter, slik avsnittene over viser. Gaddafi var en høyst upopulær leder i store deler av verden og voldsbruken i Libya ble raskt fordømt. I vestlige land var det en særlig utbredt

oppfatning at en stod overfor et historisk øyeblikk, der det var viktigere å handle enn å unnlate å gjøre det. Erfaringene fra Rwanda og klare oppfordringer fra aktører i regionen, preget flere beslutningstakere. Likevel var det få som hadde forutsett at Sikkerhetsrådet faktisk skulle bli enige om et mandat for å bruke militærmakt i Libya (Chivvis, 2015, s. 41). I etterkant har diskusjoner i NATO vist at medlemslandene hadde ulike meninger om oppfølgingen. Støtten fra arabiske land framstod også skjørere enn en hadde håpet i Europa og USA, noe som tidlig hadde blitt fremhevet som helt nødvendig.

Det kan hende det var opplevelsen av tidspress kombinert med troen på bruken av luftmakt, som var påvirkningen på den manglende definerede sluttstanden for OOD. NATO hadde et håp om at luftmakt ville løse konflikten i Libya hurtig, men denne mangelen vanskeliggjør avdømmingen av det norske militære bidraget i forhold til om disse kunne bidra til å nå det endelige målet. I tiden etter at opprørerne hadde tatt tilbake kontrollen av store deler av landet, og Gaddafi de facto ikke regjerte lengre, valgte NATO likevel å opprettholde luftangrepene for å beskytte de sivile. Av dette kan en stille spørsmål om hva som måtte til for at NATO skulle føle seg ferdig i Libya.

*

Til sammenligning med USA og Storbritannia, har den norske Libya-debatten nesten ikke blitt analysert med en sunn kritisk brodd. Det norske politiske lederskapet har fastslått at de ville gjort det samme om igjen, nemlig å bombe Libya for å beskytte de sivile. Det norske militære bidraget ble sett på som en moralsk plikt, som «verdenssamfunnet» hadde lagt på myndighetenes skuldre. Norges befolkning er som tidligere nevnt tjent med mest mulig åpenhet, spesielt når væpnede styrker sendes ut av landet. Det er nettopp dette som er hensikten med denne oppgaven.

4. Analyse

I dette kapitlet vil jeg, med utgangspunkt i casebeskrivelsen i kapittel 3, og det teoretiske rammeverket i kapittel 2, foreta en analyse av Norges legitimeringsgrunnlag i intervensjonen av Libya. Kapitlets første del vil analysere Norges militære bidrag i lys av *jus ad bellum*. Deretter vil norske myndigheters avgjørelser under Libya-aksjonen analyseres (*jus in bello*). I tredje del av kapitlet drøftes Norges handlinger i etterkrigsfasen og hvordan *JWT*-teorien kan være vanskelig å anvende i samtidens krigføring.

4.1 Jus ad bellum

Jus ad bellum består av seks prinsipper som kan legitimere beslutningen om å gå til krig, hvis alle er oppfylt. Disse er: rettferdig grunn, rettferdig intensjon, legitim autoritet, siste utvei, rimelig håp om å lykkes og proporsjonalitet. Alle seks prinsipper vil bli analysert opp imot oppgavens case, men det vil bli lagt større vekt på rettferdig grunn, rettferdig intensjon, siste utvei og proporsjonalitet da disse anses som mer relevant i forhold til oppgavens problemstilling. Grunnene til dette er at Norge aldri har gått til krig uten at det politiske lederskapet har besluttet dette. Prinsippet om rimelig håp innebærer en skjønnsmessig vurdering av hvor vellykket krigen kan bli, og hva som anses som suksess eller fiasko, avhenger ut ifra øyet som ser.

4.1.1 Rettferdig grunn

Grunnlaget for det norske militære bidraget i Libya var som nevnt tidligere FNs resolusjon 1973, som ga mandat til å bruke militærmakt for å beskytte sivile. Norges politiske målsetning med intervensjonen var tredelt: 1) ta ansvar for å beskytte de sivile i Libya, 2) følge opp anmodningen fra FNs sikkerhetsråd om å bidra til gjennomføringen av resolusjon 1973, og 3) ta ansvar for å styrke forholdet til våre allierte (Petersen et, al. 2018, s. 72). De to første politiske målsetningene er direkte knyttet til hverandre, da norske myndigheter mente konsekvensene av å ikke handle ville føre til en forverring av situasjonen for de sivile i Libya. Gaddafi hadde over tid demonstrert både vilje og kapasitet til å utføre angrep mot sin egen befolkning. Følgelig forventet en at det ville komme flere brudd på menneskerettigheter også i fremtiden, samt at det ville bli gitt støtte til internasjonal terrorisme (FN, 2020). Både den første og den andre av målsetningene oppfyller dermed det moralske aspektet bak prinsippet rettferdig grunn, da det

er plausibelt at opprettholdelsen av *status quo* for Gaddafis regime trolig ville ført til flere tap av menneskeliv. Norges beslutning om å bidra militært hadde en sentral rolle i å sørge for permanent endring av landet. På den måten ble også de politiske målsetningene oppfylt, ved at en forhindret Gaddafi i å begå flere overgrep mot sivile.

Før beslutningen om deltakelse ble tatt formidlet Stoltenberg- II regjeringen at en militær inngripen uten et mandat fra FN ikke støttet opp under folkeretten eller en internasjonal rettsorden (Stortinget, 2011b, s. 2951). Skulle stater ta seg til rette utenfor rammen av folkeretten, vil dette trolig kunne øke sikkerhetsutfordringene Norge som småstat har. Men selv om FN hadde vedtatt et mandat som muliggjorde bruken av militærmakt i Libya, var det likevel ingen automatikk i at medlemslandene hadde stilt opp. FN er i seg selv ikke mer enn en rekke suverene nasjoner, noe som innebærer at FN ikke er bedre enn summen av medlemsnasjonene (Hehir, 2013, s.7-8). Det kan derfor antas at dersom norske myndigheter ønsker en internasjonal rettsorden, krever dette at Norge yter sin del av innsatsen for å støtte beslutninger som er hjemlet i folkeretten. Det norske militære bidraget kan derfor tolkes som et sikkerhetspolitisk tiltak for å underbygge og styrke Norges interesser som ligger i en internasjonal rettsorden.

Det er en vanlig oppfatning at intervensjonen i Libya har oppfylt prinsippet om rettferdig grunn, ettersom Gaddafi angivelig startet brutale undertrykkelser av fredelige demonstranter og begikk alvorlige brudd på menneskerettighetene (Amnesty International, 2011). Det kan derfor hevdes at Norges militære bidrag i Libya-aksjonen fulgte dette prinsippet, da det inkluderer forebygging av humanitære overgrep (Frowe, 2011, s. 53). En problemstilling det er vanskelig å vurdere er hvorvidt det var Gaddafi-regimets fiendtlige reaksjon som førte til økt voldsbruk blant opprørsgruppene, eller om det var opprørerne selv som opptrådte aggressivt. Ifølge Kuperman (2013, s. 192-193) brukte i utgangspunktet regimets styrker ikke-dødelige våpen, mens opprørerne brukte skytevåpen og kjøretøybomber. Dette førte til slutt til at Gaddafi-styrkene måtte ty til en mer brutal reaksjon. Mange internasjonale organisasjoner fordømte likevel makten som ble brukt av regimet under opptøyene (Amnesty International, 2011). Intervensjonen vil derfor kunne forsvares basert på prinsippet om rettferdig grunn. Prinsippet om en stats suverenitet må likevel også vurderes: det utelukker utenlandsk innblanding og ser på revolusjon som en form for selvbestemmelse. Intervensjon tolereres derfor ikke (D'Alessio, 2021, s. 181). Ikke desto mindre må det sies at stater mister sin rett til suverenitet hvis de begår forbrytelser mot egne borgere, slik Gaddafi gjorde. Et lands regjering har ansvaret for å beskytte befolkningens ve og vel. Gjør de ikke det, mister konseptet om ikke-innblanding sin gyldighet (Bellamy, 2010, s. 430).

En kan argumentere for at den tredje politiske målsetningen om gjennomføringen av resolusjon 1973 bryter med moraliteten i prinsippet, ettersom krig rammer uttalelige flere mennesker enn en liten gruppe kriminelle. I dette ligger det at den rettferdige grunnen for å gå til krig må ha som hensikt å beskytte sivile og forhindre tap av liv i fremtiden. Målet skal ikke være å straffe de ansvarlige som har brutt folkeretten (FN, 10.03.21). Det er dog betimelig å poengtere at det var forebygging mot ytterligere overgrep mot de sivile som stod sentralt i beslutningen. Gaddafi-regimets fall var samtidig en konsekvens og en følge av det å gå til krig i Libya. Det var altså forventet at de skyldige bak overgrepene skulle stå til ansvar, selv om det ikke var den eneste årsaken til intervensjonen. Det er derimot flere problemer knyttet til argumentet om å benytte intervensjon for å beskytte sivilbefolkningen i tråd med FN-paktens artikler. Ifølge FN-paktens artikkel 2, er et av prinsippene i folkeretten at stater ikke skal interferere i andre staters interne anliggende (FN, 10.03.21). Det skapte derfor dissens i NATOs medlemsland, da beslutningen om å vedta resolusjon 1973 var mer en handling av politisk solidaritet med USA heller enn legal etter folkeretten. Det er også problemer knyttet til formålet om å beskytte sivile. Ettersom Libyas utenriksminister hadde uttalt at sikkerhetsresolusjonene skulle aksepteres (Petersen et, al. 2018, s. 36), må dette kunne forstås som at det dreide seg om et mulig nytt angrep en gang i en udefinert framtid. Det får dermed også preventiv karakter. Her kan en trekke paralleller til den politiske intensjonen om å forhindre Gaddafi og forhindre at Libya skulle bli et utgangspunkt for terrorbevegelser i fremtiden.

Walzer (1977, s. 76) hevdet at preventive kriger blir utkjempet etter en ide i internasjonal politikk som har som mål å bevare balansen i maktforhold. På denne måten kan en sikre fred og frihet, noe som anses som truet hvis en hindrer at det som oppfattes som jevn maktbalanse ikke skifter. Ettersom Norges intensjon var å forhindre flere brudd på menneskerettighetene utført av Gaddafi, kan intervensjonen regnes som en preventiv krig. Dette er ikke tillatt etter FN Charterets artikkel 2 (FN, 10.03.21). FNs sikkerhetsråd anerkjente riktignok og vedtok resolusjon 1973, som ga USA og NATO rett til invasjon av Libya, men det ble ikke gitt klare retningslinjer for hvor langt mandatet strakk. Tvert imot avstod flere medlemsland fra å avgi stemme for eller imot beslutningen om bruken av militærmakt (R2P) (UNSC, 17.03.2011). Tilhengerne av R2P fremmer gjerne den utopiske ideen om at stater kan bli overtalt til å handle moralsk hvis de blir spurt nok ganger av «gode» mennesker. Forestillingen om at lov kan bygge på eksisterende juridiske rammer og etabler midler for å håndheve eksisterende menneskerettigheter er absolutt ambisiøs. Samtidig er dette neppe ahistorisk eller uten noen form for forankring i juridisk teori eller statens faktiske oppførsel (Norooz, 2015, s. 96-98).

Intervensjonen i Libya illustrerer kraften til moralske mekanismer som viser kontrasten mellom uskyldige ofre, og den onde angriperen uten medfølelse. Det underliggende alternativet i dette narrative for Norge er enten å ta rollen som helt, eller å miste verdighet ved å være feig. En kan derfor argumentere for at FN som organisasjon må moderniseres i forhold til samtiden, ettersom den ikke tar høyde for situasjoner som i Libya. Inntil videre revisjon foreligger må en legge dette produktet til grunn.

Til tross for den store oppslutningen, var det fremdeles usikkerhet og kritikk knyttet til resolusjon 1973s anvendelighet i praksis og dens juridiske status (Chivvis, 2015, s. 11-42). I det internasjonale samfunnet er det flere land enn Libya som bryter menneskerettighetene. Dersom oppmerksomheten blir rettet mot disse landene og søkelyset settes på disse bruddene, vil det forekomme flere muligheter for intervensjon ut ifra R2P. Før 2011 hadde det for eksempel skjedd flere menneskerettighetsbrudd i Jemen uten at det kom en global beslutning om å gripe inn med militære styrker (Fisher & Biggar, 2011, s. 702). Det er spesielt de fattige landene som er skeptisk til en slik doktrine, da det kan være «kolonimaktens» skalkeskjul for å berettiggende at de tar seg inn i et land for å overta dette landets rikdom. Et særegent aspekt i dette er at vestlige makter, inkludert Norge, har gjort lite for å sikre friheten og livene til borgerne i andre land enn Libya. Et godt eksempel på dette er USAs invasjon av Irak i 2003. I ettertid har det blitt stilt spørsmål til om det var oljerikdommen i området som var USAs egentlige interesse (Syse, 2003, 103-104). For tilhengerne av R2P oppfylte intervensjonen av Libya Den internasjonale kommisjonen for intervensjon og statsuverenitet (ICISS) sine mål, ettersom det skapte en kollektiv ansvarsfølelse for å forhindre grove overgrep begått av staten mot egen befolkning. Libya-aksjonen fikk da trolig presedensverdi for fremtidige humanitære intervensjoner, ettersom det ble henvist til Rwanda og Bosnia hvor FN mislyktes i å forhindre folkemord (Owen, 2015, s. 70). Det konkluderes med at prinsippet er oppfylt da Norges grunner var forankret i FN-mandatet som skulle beskytte de sivile i Libya.

4.1.2 Rett intensjon

Det kan være vanskelig å etterprøve hva de sanne hensiktene og motivasjonene bak Norges militære bidrag i Libya var. Det er rimelig å anta at målsettingen med de militære operasjonene var beskyttelsen av sivilbefolkningen, men at ønsket om å markere politisk makt og støtte til NATO, og det liberale internasjonale samfunnet også var til stede. Dette reiser spørsmål om intensjon egentlig har betydning, når det er de faktiske handlingene som skal bedømmes. Vil det en faktisk *mener* å gjøre ha betydning? Hvis de norske flygerne feilbomber eller på annen

måte dreper sivile, så vil de drepte være like døde som om det var de forsettlige som hadde blitt drept. Likevel kan det sies å være en etisk forskjell, ettersom det å bruke ulovlig midler eller bevisst skape ufred i moralsk forstand gjerne er verre enn å gjøre samme type skade i et forsøk på å begrense skade og unngå tap av sivile (Syse, 2003, s. 100-101). Den norske intensjonen med å delta i Libya var i all hovedsak bundet til resolusjon 1973 og NATOs operasjon OUP. Som medlem av alliansen var det nok forventet å overholde forpliktelsene dette medbringer, noe Norge var innforstått med. Det er plausibelt å hevde at norske myndigheter i realismens ånd var mer opptatt av å sikre egen territorial integritet ved også i fremtiden binde NATO til forpliktelsene overfor Norge, enn til å sikre fred og stabilitet i Libya. Dette er en relativt utbredt oppfatning innen det norske forsvaret, og har ført til at flere i forsvaret betrakter organisasjonen som et utenrikspolitisk verktøy (Olsen, 11.07.2017). Det som er interessant å bemerke er likevel NATOs reaksjon på Norges engasjement, og at det i ettertid ble lagt vekt på Norges evne til å overgå det som var forventet av en småstat (Daalder & Stavridis, 2011, s. 2). Militært sett vil det derfor være naturlig å anta at Norge spilte en viktig rolle, og derav også hadde et ansvar om å tenke militær effekt på lik linje som andre større NATO-medlemmer. Det er vanskelig å komme utenom dette temaet som trolig var en av Norges sterkeste intensjoner ved å bidra i Libya-aksjonen.

Det var ulike tolkninger og perspektiver på både om vesten skulle gå til krig i Libya, og hvor langt FN-mandatet strakk. Mange kritikere hevdet at det var andre intensjoner bak den humanitære intervensjonen i Libya, for eksempel å sikre vestlige oljeinteresser i regionen (Fisher & Biggar, 2011, s. 702). Samtidig forfektet de prinsippet: «war should never be undertaken in a spirit of cruelty or a desire to dominate, but only to gain peace» (Reichberg, 2008, s. 13). Kanskje var det underliggende interesser hos enkelte stater som skapte disse til dels motstridene uttalelsene. Siden NATO-landene tolket FN-mandatet ulikt er det på mange måter en tankevekker at de var enig om strategi og fremgangsmåte. Denne enigheten resulterte i målrettede angrep mot Gaddafi og det libyske militæret, snarere enn å hindre menneskelig lidelse som faktisk var den uttalte intensjonen. Et vesentlig spørsmål som burde stilles er om NATO hadde myndighet til å fjerne regimet, spesielt når hovedformålet var en humanitær intervensjon og ikke et regimeskifte (Bellamy, 2014, s. 171-174). Forholdet mellom menneskelig beskyttelse og regimeendring har stått i sentrum for mange debatter. Dette er spesielt på grunn av overlappingen mellom de to, der førstnevnte kan brukes som en begrunnelse for sistnevnte (Bellamy & Williams, 2011, s. 843-45). Selv om FNs intensjon kan

ha vært humanitær, tolket Norge og andre militære styrker resolusjonen ulikt. De enkelte landenes ulike deltagelse kan trolig bekrefte at de også hadde ulike motiver og intensjoner.

En av de norske offiserene som var representant ved NATOs hovedkvarter for luftoperasjoner i Italia, uttalte følgende i et intervju med Aftenposten 21. oktober 2011: «Mandatet har blitt tolket ulikt i ulike deler av verden, men i NATO har det vært ganske klart at de man har sett at utgjør en trussel mot sivilbefolkning, har vært Gaddafi-lojale styrker» (Staveland, 2011). I og med at grunnlaget for mandatet var basert på Gaddafis handlinger og ord, er det på en side naturlig at militærmakt ble benyttet for å hindre hans styrker i å angripe de sivile. På den andre siden, er det likevel et spørsmål om hva som faktisk er militært nødvendig å angripe. Forutsetningen til prinsippet nedfelt i St. Petersburg-deklarasjonen 1868, er det eneste legitime målet for å starte krig nettopp det å svekke fiendens styrker (ICRC, u.å.). Dette er en regel i krigens folkerett som kan innsnevres i et FN-mandat, slik som i Libya.

En sentral intensjon bak Norges støtte av resolusjon 1973, var som sagt beskyttelse av de sivile i Libya. Mandatets intensjon uttrykker altså ingen ensidig støtte fra FN til opprørernes kamp, eller målsetning om et regimeskifte. I den grad resolusjon 1973 var rettet mot selve Gaddafi-regimet, så kan en anta at dette var i forhold til ICCs etterforskning av Gaddafi (Utenriksdepartementet, 2011b). Det er viktig for Norge at bruk av militærmakt er hjemlet i folkeretten, men det er samtidig også viktig at Norge forholder seg til rammene i mandatet. Hvis norske myndigheter tillater å strekke et FN-mandat utover dets ramme og intensjon, kan dette føre til at Norges søken etter en FN-ledet verdensorden får lavere verdi. En slik tøyning av FN-mandatet vil trolig bli ansett som et brudd på folkeretten, samtidig som mandatet i seg selv vil få redusert verdi. Det var i Norges interesse at Libya-aksjonen ble gjennomført innenfor mandatets intensjon og ramme. Grunnen til dette var viktigheten av at håndhevelsen av mandatet ikke bare ble overlatt til stormaktene, men at Norge også bidro. På denne måten hadde norske myndigheter muligheten til å bidra med en disiplinerende effekt på de andre nasjonene i koalisjonen. Et misbruk av mandatet kunne trolig føre til at Sikkerhetsrådet ville vegre seg for lignende belastninger i framtiden. Dette så en for eksempel under konflikten i Syria (Eliassen, 2012). Ut ifra dette var det derfor også i Norges interesse at NATO ble oppfattet som en omforent og sterk aktør i det sikkerhetspolitiske bildet. Selv om Norge er en småstat sammenlignet med andre NATO-medlemmer, har det norske militære bidraget klart å støtte den sikkerhetsgarantien vi selv er avhengige av i krig og krise. Med andre ord gagnar det den norske egeninteressen at NATO, som vår grunnstein i norsk sikkerhetspolitikk, er kvalitativt sterkere enn eventuelle trusler.

Flere europeiske land, Norge inkludert, er avhengig av NATO som garantist for sin territorielle sikkerhet. For Norge var det derfor ønskelig at bidraget i Libya skulle tjene egne nasjonale interesser. Underforstått var det en forutsetning for norsk deltakelse at USA ville overholde sine forpliktelser overfor NATO i fremtiden, og dermed også ovenfor Norge. I Libya-utvalgets rapport (2018) gis det ikke noe godt svar på hvorfor Norge var en av de mest aktive bidragsyterne. Dette kan gi offentligheten et kunstig bilde av at den norske deltagelsen i Libya var løsrevet fra våre alliertes intensjoner og handlinger. Hvis dette er tilfelle, er det viktig å se på den norske deltagelsen i kontekst av hvem som ledet krigen, samt hvilket ideologisk fellesskap Norge er en del av. Er det da slik at den norske militære deltagelsen ikke oppfyller prinsippet om rett intensjon? Det er urealistisk å tro at en stat, særlig i en bred koalisjonsstyrke, erklærer krig med kun en felles intensjon om å gjenopprette en tilstand av fred som er like rettferdig for alle involverte parter. Alle har en form for egeninteresse, der egen vinning i en eller annen form står sentralt, når det ageres. Dersom den overordnede intensjonen er etisk riktig og en lykkes med å oppnå fred, har det da noen betydning at det også fantes bakenforliggende intensjoner eller egeninteresser? For å besvare dette spørsmålet er det naturlig å trekke inn etikken (Lang, 2020, s. 52-53). Dersom konsekvensene av det norske militære bidraget ga gevinst i form av utenrikspolitisk spillerom og territoriell sikkerhet for Norge, kan det ikke anses som etisk forkastelig. Det er dog heller ikke et eksempel på dydsetikk (Holmes, 2015, s. 10-11). Samtidig blir det for bastant å hevde at egeninteressen gikk foran norske myndigheters ønsket om fred i Libya. En grunnleggende tanke som trolig kan forklare dette, er at Norge var med i en krig som uttrykte det internasjonale samfunnets interesse. Med andre ord ble det å bistå i Libya oppfattet som et moralsk imperativ på vegne av verdenssamfunnet.

En enkel tolkning av FNs mandat er å hevde at militære mål var den delen av Gaddafis styrker som utgjorde en direkte trussel mot de sivile og sivilt befolkede områder. Dette antyder at det gjøres en vurdering av den enkelte situasjonen i forhold til styrkenes bevegelser og antatte intensjon, i en viss nærhet av tid og rom. Et eksempel på dette var når byen Benghazi fra midten av mars 2011 stod ovenfor en trussel utgjort av kombinasjonen av Gaddafis troppeforflytninger mot byen og hans uttalelser om masse mord (Kirkpatrick & Fahim, 2011). Likevel står en igjen med et viktig spørsmål, nemlig: hvor nærliggende må trusselen være før en kan angripe? Selv om dette er et skjønsmessig spørsmål, vil det være relativt entydig hvis og når en overhengende trussel foreligger. På en annen side vil tolkning av mandatet kunne argumentere for at både Gaddafi og hans militære organisasjon var lovlige mål. Ut ifra en slik tolkning, vil militærmakt kunne rettes mot enkeltindivider, militær infrastruktur, ammunisjonslagre og lignende i hele

Libya, ettersom dette i tillegg utgjør en direkte trussel mot de sivile. Dette vil være lovlige mål i henhold til folkeretten, men det er likevel diskutabelt om dette er innenfor rammen av mandatet. Et nødvendig tiltak for å beskytte de sivile i Libya vil være enhver reduksjon av Gaddafis militære styrkers vilje og evne. I tillegg kan en slik tolkning også innbefatte Gaddafi, i egenskap av hans rolle og funksjon som militær leder, som et lovlig mål. Dette ble debattert under krigen, men det rådende perspektivet var at Gaddafi ikke kunne anses som et legitimt mål. Etter Gaddafis død meddelte NATO følgende: «As a matter of policy, NATO does not target individuals» (NATO, 21.10.2011).

FNs mandat utelukket beskyttelse av sivile mot overgrep begått av andre aktører. 26. august 2011 kom det en bekymringsmelding fra FNs høykommissær for flyktninger som viste et behov for beskyttelse av sivile som trues av opprørsstyrkene (UNHCR, 26.08.2011). Det var spesielt subsahariske afrikanere som ble utsatt for gjengjeldelsesangrep etter hvert som libyske opprørere erobret områder som Gaddafis styrker tidligere hadde kontrollert. Dermed er det mulig å anta at mandatet ga rom for bruk av militærmakt mot libyske opprørere i tilfeller der disse utsatte sivilbefolkningen for fare. Denne tolkningen harmonerer med NATOs egne utsagn etter at de overtok ansvaret for operasjonene. Eksempel på dette er da Oana Lungescu, senior talskvinne for NATO, påpekte at organisasjonen ville handle ettersom Gaddafis styrker angrep sivilbefolkningen, samt beskytning av byer med artilleri. Videre understreket hun også; «If the rebels do likewise, the organization will move to stop them, too, because the United Nations Security Council resolution applies to both sides» (Shanker & Savage, 2011).

De militære bidragene i Libya ble eksplisitt begrunnet som en krig for universelle menneskerettigheter, initiert av det internasjonale samfunnet med kun en handlemåte som var universelt moralsk gyldig. Hva en ønsker å oppnå som sluttstilstand når krigen er over, står sentralt i prinsippet om rett intensjon (Walzer, 1977). Det kan i ettertid fremstå som om Norge i liten grad var opptatt av dette. Det eksisterte ingen reell stat bak Gaddafi og hans regime, så når regimet forsvant – forsvant også det tynne institusjonelle limet som holdt landet sammen. Dagens Libya er så fragmentert at det kan være vanskelig å se for seg at den politiske styringsevnen vil bli gjenopprettet i nær framtid (Bøås, 2019, s. 237). Selv om dette ikke har fått noe særlig oppmerksomhet i Norge, har dette hatt katastrofale konsekvenser for de sivile i Libya. Selv om det trolig ikke foreligger klare intensjoner som kan oppfattes som etisk feil, kan en konstatere at det norske militære bidraget ikke oppfyller kravet om *rett intensjon* i Libya.

4.1.3 Legitim autoritet

Beslutningen om å intervenere Libya ble i all hovedsak fattet av FN, med resolusjon 1973 for å legitimere militær intervensjon. Den prosedurale autoriteten og beslutningen bak det norske militære bidraget ble forankret i Stoltenberg II- regjeringen. Samtidig hadde beslutningen om å følge opp forpliktelsene til både NATO og FN bred støtte i Stortinget ellers (Hansen, Heier & Matlary, 2013, s. 50). Det er derfor liten tvil om at avgjørelsen var demokratisk legitim. Det kan derimot stilles spørsmål ved hvor kort tid det tok å fatte denne beslutningen og hvordan denne konsensusen oppstod. Hvordan kan en krig i Libya, et afrikansk land som få nordmenn har kjennskap til og som ikke utgjør noen konkret trussel mot vårt land, være i det norske fellesskapets interesse? Tvert imot kan en argumentere for at den norske deltagelsen i krigen har gjort det mer attraktivt for tilsvarende grupperinger eller terrorister, som tidligere ikke hadde rettet aggresjon mot Norge, å faktisk gjøre det (FSAN, 2010).

Et resultat av den korte beslutningstiden regjeringen hadde, var at planleggingstiden også ble vesentlig kortere enn normalt. En mulig konsekvens av dette kan ha vært at praktiske gjøremål ble prioritert framfor å gjennomføre en grundig nok analyse av hva oppdraget faktisk innebar. Normalt tar det flere måneder å klargjøre en styrke for den typen oppdrag som de norske flygerne var en del av, men her var ikke dette en mulighet. Det var få av de norske offiserene som hadde hatt tid til å sette seg inn i FN-mandatet, og hva dette betydde for bruken av norsk luftmakt over Libya (McDonald, 2020, s. 379). Det virker derfor rimelig å anta at viljen og evnen til å stille norske styrker til disposisjon for disse operasjonene så raskt, gikk på bekostning av de ressursene og den tiden det tar å sette seg godt inn i hva bruk av norsk militærmakt i konflikten innebar. Det er lite som tyder på at det under forberedelsene var klart hvilken rolle de norske flygerne skulle ha under operasjonene over Libya. Statsminister Jens Stoltenberg understreket viktigheten av å vise handlekraft, ved å si følgende: «Norge skal være til å kjenne igjen når FN tar på seg krevende oppgaver; vi deltar og tar vår del av ansvaret» (Statsministerens kontor, 2011b). Det kan se ut til at denne typen politiske uttalelser ga signaler som hadde innvirkning på hvilke oppdrag de norske flygerne ble benyttet i.

Et argument *for* det norske bidraget er trolig intensjonen om å styrke forholdet til våre allierte, da spesielt NATO og FN. Med utgangspunkt i dette, må det i beslutningsøyeblikket foretas en avveining mellom konsekvensene av de to alternativene: å delta og dermed vise støtte eller ikke å delta. Å ikke vise støtte til NATO og FN kunne trolig hatt negative konsekvenser for alliansens vilje til å hjelpe Norge ved et eventuelt behov i fremtiden. Et sterkt NATO, som støtter Norge, vil derimot kunne ha avskrekkende effekt på eventuelle angrep mot Norges

suverenitet. Konsekvensen av Norges beslutning om å delta i Libya oppfyller dermed kravet om legitim autoritet. Grunnen til at argumentene i siste avsnitt veier tyngre enn de andre, er fordi ifølge JWT er ikke dette et spørsmål om *hvordan* beslutningen ble tatt, men *hvem* som tok den. Teoriens prinsipp sier at det kun er rettmessige myndigheter som kan ta avgjørelsen om å gå til krig. Selv om samtidens debatt mener denne myndigheten burde tilhøre FN, eller tilsvarende organisasjoner, anses ikke dette relevant for oppgavens problemstilling. Som nevnt i innledningen til kapittel 4, veier ikke oppgavens legitime autoritet like tungt som andre prinsipper, og derfor er også denne seksjonen noe kortere enn de andre.

4.1.4 Siste utvei

Som tidligere nevnt skal bruken av militærmakt alltid være siste utvei i et etisk perspektiv. Ulempen med den kronologiske tolkningen er gjerne at diplomatiske og byråkratiske prosesser på bilateralt og multilateralt nivå er tidkrevende og ofte kan føre til for sene reaksjoner (Thaler, 2014, s. 538). For å unngå konsekvensene av slike forsinkede reaksjoner kan derfor bruken av militærmakt enklere rettferdiggjøres selv om andre realistiske alternativ ikke er prøvd. Samtidig kan det argumenteres for at den systematiske vurderingen i høy grad kan effektivisere beslutningsprosessen, og slik føre til en raskere reaksjon. Det er dog viktig å poengtere at i slike tilfeller vil gjerne kritikere argumentere for at *vurderingen* ikke har vært grundig og omfattende nok, og at diplomatiske sanksjoner likevel kunne fungert på sikt. I motsetning til militærmakt så har sanksjoner en mer fredelig fremtoning (Hill, 2010, s. 79), men det er viktig at sanksjonene er omfattende og konsekvente nok til å ha nødvendig effekt. Eventuelle sanksjoner bør derfor underlegges de samme strenge kravene til vurdering som selve bruken av militærmakt. I Libya så en for eksempel at tvangsdiplomati ikke fungerte, da Gaddafi ikke lot seg bli presset av de politiske løsningene som ble forsøkt påtvunget han (Lutterbeck, 2009, s. 178-179). Da diplomati mislyktes var det kun bruk av militærmakt som gjenstod. Norske myndigheter bestemte derfor at Norge skulle være en del av de militære operasjonene dette medførte.

Mindre enn 100 timer etter at det politiske vedtaket om norsk deltakelse i Libya ble gjort, var norske kampfly i luften. Regjeringens beslutning om selve deltagelsen ble gjort på enda kortere tid (Hansen, Heier & Matlary, 2013, s. 111). Når et mandat for bruk av militærmakt blir vedtatt, så er dette normalt siste stadium av en lengere politisk prosess. Selve militæroperasjonen kan iverksettes dager eller uker senere (Kelsay, 2018). Dette var ikke tilfellet i Libya, ettersom operasjonen startet dagen *etter* mandatet var vedtatt. På bakgrunn av

dette fremstår det som åpenbart at det var den systematiske tolkningen som ble lagt til grunn, da ulike alternativ bare var vurdert. Ut ifra dette er det legitimt å betvile prosessene bak og at alle andre alternativer til invasjon var blitt grundig vurdert. Blant annet hadde den daværende utenriksministeren i Libya uttrykt at sikkerhetsresolusjonene skulle aksepteres, men flere NATO-land tok ikke dette seriøst. Det var derfor ikke en del av vurderingen de la til grunn for å gå til krig over Libya (Petersen, et, al, 2018, s. 36). Hvorvidt det faktisk ville ført frem hvis Libya ble tatt seriøst i dette er vanskelig å bedømme. Men, bruk av alternative sanksjoner sammen med begrenset bruk av militærmakt ble ikke forsøkt før NATO-operasjonene startet.

Et alternativ til å sende kampfly over Libya, kunne vært å ta i bruk konvensjonell makt, ved å sende inn NATO-styrker på samme måte som i Irak og Afghanistan (Henriksen, 2009, s. 611). Dette er dog et alternativ som sannsynligvis ville vekket stor misnøye i Norge av flere grunner. For det første må norske politikere ta hensyn til en fredsbevarende folkeopinion, der enda en krig trolig ville skapt mye misnøye i det offentlige rom. For det andre har den konvensjonelle krigen i for eksempel Afghanistan krevd livet til flere norske soldater uten at vi har oppnådd fred som sluttresultat (Scheffer, 2007). Luftmakt var derfor å foretrekke da det ble løftet frem av en rekke eksperter som «det minste ondet». Dette ble begrunnet med de lave risikoene og det begrensede omfanget av kollateral skade da luftmakt er mer presis (Siddique, 2013, s. 33). Ved å sende kampfly til Libya ble en større andel av den norske styrken avlastet, samtidig som Norge sparte liv og enorme utgifter. Regjeringen kunne drive en slags «skjult krig» utenfor det offentlige søkelys. På bakgrunn av dette er det nærliggende å tro at ved å sende kampfly i stedet for soldater, ble den psykologiske og politiske terskelen for å gå til krig senket. Samtidig kan en anta at en konvensjonell krig ville påført den libyske sivilbefolkningen større påkjenninger enn hva en luftkrig gjorde. Det betyr imidlertid ikke at en skal bagatellisere de påkjenningene de sivile ble utsatt for. Forskere fra Stanford og New York University har studert droners påvirkning av befolkningen i flere pakistanske stammeområder. I rapporten *Living Under Drones* (2012) konkluderte de med at det konstante nærværet av droner førte til en hverdag fylt med konstant frykt, store lidelser og depresjon blant de sivile. Militærmakt er både destruktivt og risikabelt; det koster mye i både liv og penger, samtidig som det er veldig uforutsigbart i sine ringvirkninger. Det er nettopp derfor kravene som stilles til dyptgående strategiske analyser av disse uforutsette konsekvensene er ekstremt viktig.

Hvilke interne politiske vurderinger som ble gjort i Norge, av de ulike alternativene til intervensjonen i Libya er det umulig å svare på. Gaddafi og hans regimes handlinger fremstår som en utfordring for både den vestlige verdens selvbylde og for FN. Ansvarliggjøring av

Gaddafi-regimet og FNs resolusjon 1973 gjorde det trolig politisk umulig for norske myndigheter å ikke vise samarbeidsvilje ovenfor sine allierte. Samtidig kan det også tenkes å ha vært en sikkerhetspolitisk fallitterklæring for norske myndigheter å ikke være i stand til å etterkomme et av våre sentrale verdier, nemlig tradisjonen om å støtte opp om FN. Krigserklæringen kan ha vært den siste utvei for norsk politisk overlevelse, men etter siste utveis-prinsippets krav burde alternativene for å unngå krig blitt nøyere utredet (Thaler, 2014, s. 538). På bakgrunn av beslutningen som ble tatt, vil nok regjeringen likevel argumentere for at det ikke forelå klare brudd på prinsippet. Det ville derfor vært vanskelig for Norge å gå imot NATO og FNs anmodning om militært styrkebidrag. Likevel kan krigserklæringen i seg selv kritiseres for å være overilt og prinsippet anses derfor ikke som oppfylt.

4.1.5 Rimelig håp om å lykkes

Prinsippet om rimelig håp er en skjønnsmessig vurdering og har derfor ingen endelige svar (Syse, 2003, s. 114-115). Her vil det derfor være naturlig å se tilbake på målsettingene for intervensjonen i forhold til hva norske myndigheter ønsket å lykkes med. Det er hevet over enhver tvil at NATO militært sett var overlegne Gaddafi og hans regime. Gaddafi og hans styrker ble raskt kraftig redusert og flere av hans tilhengere ble enten fengslet eller drept. Etter kort tid var derfor ikke sivilbefolkningen i Libya lengre undertrykt av Gaddafi-regimets og dets overgrep (Chivvis, 2015, s. 23). I hvilken grad norske myndigheter burde forutsett omfanget og retningen operasjonen utviklet seg i er interessant i seg selv, da regimeendring ikke var klart definert som en av målsettingene for intervensjonen.

Relativt sett, er det enkelt å gjennomføre en humanitær intervensjon, men det er dog ikke enkelt å trekke seg ut uten å etterlate landet i kaos. I flere tidligere tilfeller har freden kun vart så lenge de fredsbevarende styrkene har vært til stede. Et godt eksempel på dette er krigen i Afghanistan, der vestlige land forsøkte å bygge opp demokratiske institusjoner uten tilstrekkelig kunnskap om landet og kulturen (Dyndal & Knutsen, 2012, s. 34-35). Da intervensjonen i Libya startet hadde krigen i Afghanistan allerede vart i 10 år. 10 år med store økonomiske kostnader og menneskelige lidelser på begge sider, uten at en var nærmere en løsning på konflikten. Vestens mål om å sikre fred og demokrati var altså ikke i nærheten av å bli nådd etter 10 år. En kan stille spørsmål til hva målet faktisk var etter 10 resultatløse år? Mangel på et klart målbilde kan ses på som en trussel mot prinsippet om rimelig håp, ettersom argument *for* den norske deltakelsen da lettere kan variere. Manglende eller uklar måloppnåelse

kan igjen føre til økt mistillit mot politikernes fornuft. Her kan en dra slutninger mellom det norske politiske situasjonsbildet og andre aktørers virkelighetsforståelse fra operasjonsområdet. Utfordringene i Libya kan sies å ikke ha en ren militær løsning, men flere kritikere har uttalt at det faktisk var mulig å vite hva resultatet av intervensjonen mest sannsynlig ville bli. Intervensjonen i Libya var tross alt etter både Afghanistan og Irak i tid, så vesten og NATO hadde nok av erfaring de kunne trekke på. De fleste av spådommene før intervensjonen slo til, det ble bare mye verre enn det mange hadde trodd på forhånd. Isolert sett var det nok et klart håp om at et militært bidrag fra NATO ville lykkes i Libya, selv om det viste seg å ikke stemme.

Et fundamentalt spørsmål en må stille i en konflikthåndtering, er om det faktisk fungerer å intervenere, eller om det fungerer mot sin hensikt. Kunne flere liv gå tapt i Libya-aksjonen enn det som ville gått tapt dersom NATO ikke hadde intervenert? Ville det føre til mer politisk kaos og ustabilitet ved en intervensjon enn å la være? Edward Luttwak (1999) argumenterer mot militær intervensjon i sin artikkel «Give War a Chance», skrevet under Kosovo-krigen. Luttwak hevder her at innblanding fra en tredjepart vil intensivere og forlenge kampene, uavhengig av hvor gode intensjonene i utgangspunktet er. Uavhengig av om innblandingen skjer gjennom FN eller andre aktører, vil dette forverre situasjonen heller enn å løse den (MacQueen, 2012, s. 207). Ettersom en ser at FNs sikkerhetsråd gang på gang sitter handlingslammet når konflikter eskalerer, må en kanskje revurdere bruken av humanitære intervensjoner. Det er et såpass alvorlig angrep på en stats suverenitet at når tusener av mennesker lider som et resultat av dette, må kanskje andre alternativ vurderes. Et forsterkende argument verdt å ta med her er den positive utviklingen i Rwanda etter at FN og NATO *ikke* intervenerte der, på tross av kraftig kritikk. Rwanda er et av landene i sin region i Afrika som har klart seg best (Burg & Shoup, 1999, s. 185–188). Sammenligner en Rwanda med Somalia, et annet afrikansk land der FN gikk inn med fredsstyrker i 1993, er det ustabilitet som rår og all infrastruktur er nesten borte (Saltzman & Searie, 2012, s. 101). Med dette som bakteppe kan en derfor stille spørsmål til hvorvidt det ville vært bedre om Libya ordnet opp selv, fremfor at det internasjonale samfunnet blandet seg inn. Graden av suksess kan i imidlertid likevel sees som et definisjonsspørsmål da JWT-tradisjonen bygger på to viktige variabler: rom og tid (French, Sisk & Bass, 2018). Med dette menes at suksess defineres ut fra en gitt fremtidig situasjon, som må være begrenset av tid og rom, før en eventuelt kan ty til siste utvei som er å gå til krig. Overfører vi dette til det norske militære bidraget i Libya, så var dette begrenset i tid og rom: det krysset ikke territorielle grenser, samtidig som det lot seg begrense i tid. Selv om resultatene fra tidligere intervensjoner forelå på beslutningstidspunktet for en eventuell norsk deltakelse,

ville det være vanskelig å vurdere hvor vellykket Libya-aksjonen ville bli. Prinsippet om rimelig håp anses derfor som bare delvis oppfylt.

4.1.6 Proporsjonalitet

R2P-prinsippet ble for første gang brukt av FNs sikkerhetsråd i et mandat for å legitimere den militær intervensjon i Libya (Heier, Ottosen & Tvedt, 2019, s. 49). Bakgrunnen for dette var den kritiske situasjonen for sivilbefolkningen i Libya og tanken om at noe måtte gjøres. Motstanderne av den militære intervensjon i Kosovo hadde argumentert flittig mot uproporsjonale negative konsekvenser, og dette var noe en ønsket å unngå her. For å forstå hvordan krig kunne regnes som en rimelig reaksjon mot Gaddafi og hans regime, må en trolig legge skjønn til grunn framfor standardsvar. Selv om FN hadde forsøkt ulike sanksjoner, hadde disse ikke den ønskede effekten og Gaddafi utgjorde fortsatt en trussel for sivilbefolkningen (Forsvarsdepartementet, 2011). Til sammenligning, så er Lunds (2003, s. 8) artikkel «terroristbekjempelse og folkeretten» relevant her. Lund argumenter for at krigen i Afghanistan er et fenomen uten historisk sidestykke, da det var et terrorangrep som var den utløsende årsaken. Al Qaeda utgjorde en trussel for vesten og hadde statlig beskyttelse av Taliban-regjeringen. Det samme hadde Gaddafi, så i begge tilfellene kan det hevdes at det var nødvendig med en reaksjon. Invasjonen i Afghanistan, en suveren stat, ble likevel gjort uten at selvforsvarshjemmelen var til stede. Denne invasjon kan derfor regnes som et brudd på folkeretten. Sammenlignes Libya-aksjonen med Afghanistan-krigen er de selvsagt forskjellige, både når det gjelder årsak og bakgrunn. Selv om årsaken til Libya-aksjonen kan begrunnes i R2P, kan Gaddafis rolle som stabiliserende faktor i Libya være en viktig ettertanke: Gaddafi var det institusjonelle limet som holdt landet samlet. Med tanke på tidligere erfaringer fra for eksempel Afghanistan, kunne norske myndigheter i større grad ha reflektert over konsekvensene av en krig. En grundigere vurdering av hvordan skadene av å gå til krig kunne overskride de positive resultatene krigen kunne med fordel vært foretatt.

Anne Applebaum (2011) var en av de som uttrykte frykt for fraværet av en konsensus mellom NATO-medlemmene om oppdraget i Libya. Det signaliserte mangel på solidaritet, eller enda verre, fremveksten av en todelt allianse. Hvis dette var tilfelle med Libya-aksjonen, ville noen medlemsland sette søkelys på fredsbevarende og humanitære oppdrag, mens andre måtte bære byrden av krig. Ifølge Daalder og Stavridis (2012, s. 4) er dette en feilplassert bekymring. Hvis en ser på NATO og Norges bidra i alt fra Afghanistan til Adenbukta, så er det klart at

hvert av medlemslandene deltar ut ifra evne og overbevisning. Dette inkluderer også Tyskland, som avstod fra å stemme for resolusjon 1973, men som likevel hadde spilt en viktig rolle i både Kosovo og Afghanistan tidligere. Dette innebærer at selv om norske myndigheters politiske forpliktelse overfor NATO ble fremvist under Libya-aksjonen, må Norge likevel arbeide for at den politiske viljen blir mer rettferdig delt innad NATOs samlede defensive byrde. Hvis småstaten Norge skal vise at vi også kan være en betydelig militær aktør i det internasjonale samfunnet, er det samtidig viktig at norske myndigheter tar det moralske og politiske ansvaret som følger av dette på alvor.

Det er liten tvil om det var nødvendig med en reaksjon i Libya, men det er flere som mener at løsningen med militærmakt var et brudd på folkeretten. Dette begrunnes med at FN ga et mandat som aldri tidligere var benyttet. John Stuart Mill hevdet at stater er suverene, uavhengig av om borgerne har politisk frihet eller velger regjeringen demokratisk. Videre hevdet han at det er borgerne selv som gjennom initiativ må kreve selvbestemmelse uten innblanding fra andre stater (Walzer, 1997, s. 87). Ved å bryte suverenitetsprinsippet og invadere Libya, bidro FNs mandat til regimeendring. Dette kan ikke sies å være en proporsjonal reaksjon i forhold til de kriminelle handlingene utført av Gaddafi og hans regime, ettersom det ikke fantes en stat uten Gaddafi. Det kan sies å være to hoved effekter av dette: For det første førte debattene om Libya til en eksplosjon av diskusjoner rundt R2P. Engasjementet rundt den nye normen økte også internasjonalt. For det andre førte kontroversene til et skifte i de internasjonale normative debattene ved å skape en koalisjon mellom sikkerhetsforkjemperne som motsatte seg å utvide mandatet til resolusjon 1973, og de landene med postkoloniale eller alliansefrie perspektiver som motsatte seg regimeendring som prinsipp (Brockmeier, Stuenkel & Tourinho, 2016, s. 126).

I mange tilfeller kan mangel på proporsjonalitet avsløre de egentlige intensjonene bak maktbruken. I avsnittene ovenfor har muligheten for at det lå flere intensjoner bak intervensjonene enn å straffe de ansvarlige, oppnå fred og den norske politiske overlevelsen blitt drøftet. I forhold til *jus ad bellum* kan dette skille seg ut som etisk feil. Det fremstår dog at målsetningene om å forbedre forholdene for den libyske sivilbefolkningen var troverdige årsaker for krigserklæringen (Rengger, 2002, s. 353-364), og at det var nettopp de uproporsjonale militære styrkeforholdene som bidro til en effektiv oppnåelse av dette. Hvis en part har overlegen militær styrke kan dette forkorte krigen og minske lidelsene, og derfor tillegges uproporsjonale styrkeforhold relativt liten vekt i vurderingen av proporsjonaliteten bak å gå til krig (Ramal, 2018). Ut ifra den kunnskapen norske myndigheter hadde før

intervensjonen bør det legges til grunn at håpet om å lykkes, og å lykkes raskt militært, var til stede. Sammenlignet med kravene til distinksjon i *jus in bello*, som vil bli drøftet nærmere senere i oppgaven, er det plausibelt å anta at de positive konsekvensene med fjerningen av Gaddafi fremstod som mindre enn de negative konsekvensene ved følgeskadene av krigen i Libya. Selv med de beste hensikter, er det en grense for hvor mye lidelse en kan akseptere som følge av krig, og prinsippet om proporsjonalitet er derfor bare delvis oppfylt. Ifølge norske myndigheter var det nødvendig med en reaksjon, men FN-mandatet var med på å bryte suverenitetsprinsippet og intervensjonen førte til regimeendring. Hvis Norge skal vise NATO og FN at en småstat kan være en betydelig militær aktør, burde norske myndigheter brukt tidligere erfaringer i sin vurdering av bidrag. En grundigere vurdering av hvordan skadene av å gå til krig påvirker Norges moralske og politiske ansvar, burde vært til stede.

4.2 Jus in bello

Jus in bello legger til grunn to moralske prinsipper som søker å rettferdiggjøre selve krigføringen; proporsjonalitet og distinksjon. Det som skiller krig fra mord og soldater fra kriminelle er ifølge Singer (2009, s. 382) et klart sett med definerte regler i alt fra Bibelen til Genèvekonvensjonene. I de asymmetriske situasjonene vestlige styrker befinner seg i, kan en da stille spørsmålstegn ved om det moralske rammeverket er en ulempe for norske soldater. Trenger *jus in bello* en oppdatering for å tilpasse teori til praksis i humanitære intervensjoner slik som Libya?

4.2.1 Proporsjonalitet

Som oftest når en reflekterer rundt proporsjonalitet handler det om kritikk av overdreven maktbruk (Fixdal & Malnes, 2007, s. 340-341). Slik som historien ofte viser, kan det i enkelte tilfeller være vanskelig å finne fasit på hvor store ødeleggelser en part kan forårsake sammenlignet med det som er strategisk viktig. Det er ingen tvil om at norske styrker var teknologisk overlegne Gaddafi og hans styrker, men er det slik at ujevnheter i kapasitet- og styrkeforhold bryter med prinsippet? Det er viktig å ikke forveksle proporsjonalitet med at en skal møte sine motstandere på like premisser, med lik utrustning og lik trening, ettersom det ville vært svært taktisk uklokt (Johnson, 1981, s. 127-134). God taktikk handler om å utnytte egne kapasiteter og styrker på en såpass god måte at en vil vinne kampen effektivt med minimal

risiko for egne soldater. Ifølge Brockmeier, et. al. (2016) var det flere kritikere av Libya-aksjonen som hevdet at nivået på intervensjonen ikke var proporsjonal med truslene. Dette gjelder spesielt hvis en tar i betraktning at noen av NATO-landene og deres allierte ga våpen til opprørerne. Egypt begynte for eksempel å sende våpen til opprørerne i Libya bare dager etter at intervensjonen ble godkjent (Levinson & Rosenberg, 2011). I tillegg bekreftet UK Foreign Affairs Committee (2016) at opprørerne ikke bare var utstyrt med våpen, men også med etterretning og personell fra land som Storbritannia, Tyrkia, Frankrike og De forente arabiske emirater (The Economist, 2011). Våpenembargoen som ble innført av FNs sikkerhetsråd i resolusjonene 1970 og 1973, ble altså fullstendig ignorert av det internasjonale samfunnet og fikk derfor ingen effekt.

Det kan imidlertid hevdes at FNs sikkerhetsråds resolusjon 1970 og 1973 var proporsjonale med de tragiske omstendighetene i Libya. Det samme kan dog ikke sies om utførelsen av mandatet, som i stor grad ble tolket ulikt av NATO og dets allierte (Wedgwood & Dorn, 2015, s. 344-350). NATO startet overveldende luftangrep som også drepte mange sivile samtidig som sykehus ble skadet. Til tross for at NATO ikke kunngjorde noen sivile tap, avslørte The New York Times at rundt 70 sivile ble bekreftet døde. Tallet stammet fra deres undersøkelser på bakken, fotografier, medisinske rapporter og intervjuer med leger og vitner (Chivers & Schmitt, 2011). Human Rights Watch (2012) bekreftet også tallene og rapporterte om minst 70 sivile dødsfall. Det skal dog sies at disse tallene er mye lavere enn i tidligere konflikter og intervensjoner. Drapene på sivile var ikke tiltenkt, men representerte sikkerhetsskader som ikke var ekstreme. Hensikten var å beskytte sivile mot den brutale undertrykkelsen initiert av Gaddafi og hans militære styrker, som sannsynligvis ville ha spredt mer vold og død hvis de ikke umiddelbart ble nøytralisert. Dette er et godt eksempel på doktrinen om dobbel effekt, der en handling som kan ha en negativ konsekvens anses som legitim hvis den utføres med en god hensikt.

Et annet viktig punkt i forståelsen av proporsjonalitet, er vurdering av nødvendigheten av de etiske aspektene og handlingen bak midlene norske myndigheter benyttet i Libya (McMahan, 2014, s. 6-7). I 2019 holdt daværende utenriksminister, Ine Eriksen Søreide, en tale hvor hun vektla regjeringens ønske om å bidra til en mer opplyst offentlig debatt om norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk, med spesiell vekt på intervensjonen i Libya. Videre understreket hun at norske myndigheter ikke kan evalueres eller dømmes basert på informasjon som har blitt kjent i etterkant av bidrag. Heller ikke på bakgrunn av sider ved krigens utvikling de ikke hadde oversikt over på daværende tidspunkt. Dette kan sies å være et selvsagt faktum,

da ingen kan vite nøyaktig hvordan en krig vil utvikle seg. Utfordringen med Søreides formulering er at norske politikere, med bakgrunn i dette, kan avvise at det er nødvendig å reflektere rundt egne handlinger i Libya (Heier, Ottosen & Tvedt, 2019, 2019, s. 30-39). Dette er problematisk da ingen krig blir startet med fasit i hånden; Adolf Hitler hadde nok ikke startet 2. verdenskrig hvis han på forhånd visste at han kom til å tape. Det er nettopp fordi ingen kjente utfallet, at det er så viktig å reflektere over og undersøke hvordan Libya-aksjonen i det hele tatt startet. Som tidligere nevnt er det flere kritikere av dette, som mente at fasiten *var* kjent på forhånd når det gjelder Libya. Videre mener de at utfallet ble verre enn spådommene var i utgangspunktet. Etter drapet på Gaddafi i oktober 2011, uttalte Søreide ved flere anledninger at dette ville føre til en raskere fredsslutning og en positiv utvikling for Libya (Chehtman, 2018, s. 176). I ettertid har dette vist seg å være fundamentalt feil. Intervensjonen i Libya kan nok heller anses som en krig for å fjerne Gaddafi og hans regime, uten at det forelå en konkret plan for hvordan landet skulle gjenreises etter at han var fjernet.

Libya-utvalgets (2018) konklusjon var den samme som Søreide konkluderte med i 2019, nemlig at den norske deltagelsen i NATO-operasjonene ikke gikk ut over rammene for FNs mandat. Søreide presiserte samtidig at regimeendring ikke var en av målsettingene bak den militære maktbruken. Hun hevdet likevel at det ikke ga mening å uttale seg om at Stoltenberg II-regjeringen burde forutsett at dette ville bli en konsekvens av intervensjonen (Mares, 2020, s. 488-489). Det var nok politisk taktisk av Søreide å være forsiktig med å hevde hva Stoltenberg II-regjeringen *hadde* forstått og ikke. Hun kunne likevel vurdert hva de *burde* forstått. Selv om det var enighet om at resolusjon 1973 ikke hadde et formål om å styrte Gaddafi og hans regime, var det likevel flere stater, Norge inkludert, som mente Gaddafi måtte gå av (Heier, Ottosen & Tvedt, 2019, s. 99-101). Libya-utvalget (2018) erkjenner dog at støtten NATO-operasjonene ga til opprørerne var avgjørende for Gaddafis fall. Regimeendring som konsekvens av NATO-operasjonene var trolig ikke folkerettsstridig, men det er dog kun i samsvar med folkeretten, i den perioden de sivile var truet av militære overgrep.

Det at Gaddafi-regimet kunne utgjøre en mulig trussel mot sivile, er ikke tilstrekkelig i seg selv. Ettersom det var vanskelig å forutse Gaddafis vilje og evne til å foreta angrep mot sivile, er Libya-utvalgets vage konklusjon om det norske bidraget forståelig. Det er likevel viktig å se forbindelsen mellom evne og vilje, ettersom det er mulig at Gaddafis vilje til angrep ble svekket da hans militære evner ble redusert. Det virker derfor rimelig å konkludere med at når Gaddafi havnet på defensiven og ikke representerte en like stor trussel mot sivilbefolkningen, hadde verken Norge eller NATO mandat fra FN til å fortsette de militære

operasjonene (Johnson, 1981, s. 133-134). Norge opererte derfor i strid med folkeretten. Det kan i ettertid være hensiktsmessig å reflektere rundt nødvendigheten av den norske militære deltakelsen. Oppnådde Norge noe annet enn å påføre de skyldige tap, samtidig som vi demonstrerte egen slagkraft? Likevel er det ikke gitt at slike operasjoner ikke er proporsjonale eller militært nødvendige. Erfaringene har vist et behov for bedre koordinering med leddene utenfor det militære styrkebidraget (Orend, 2018, s. 134-135). Det hadde nok hjulpet dersom norske myndigheter hadde et klart bilde av hvor langt folkeretten tillater slike militære operasjoner å gå, samt hvor langt et slikt mandat strekker seg. Den manglende oppfølgingsvnen kan hovedsakelig sies å være forankret i politiske føringer. Samtidig er dette ansvaret svært viktig for Norge, som stadig påpeker at folkeretten må respekteres og prinsippet er derfor ikke oppfylt.

4.2.2 Distinksjon

Gaddafi og hans regime viste få eksempler på vilje til å etterkomme verken folkeretten eller JWT, men det er like viktig at Norge ikke forbrøt seg mot sivile i Libya. I henhold til Genèvekonvensjonene, første tilleggsprotokoll artikkel 50, er en sivil person enhver person som ikke er definert som en del av de væpnede styrkene (Geneve-konvensjonene, 1949). Det vil si at det kun er de som ikke er sivile, altså de stridende, som er lovlige mål. Stridende er dog kun lovlige mål så lenge de kan ta del i striden, noe som innebærer at hvis de eventuelt overgir seg eller blir skadet er de illegale mål (Keenan, 2011, s. 19-25). Når sivile tar direkte del i strid, mister de sin sivile immunitet mot angrep så lenge den direkte deltakelsen pågår (McMahan, 2005, s. 386). Dette er en indikasjon på muligheten for å skille mellom de sivile og opprørerne som førte en væpnet kamp mot Gaddafis styrker. Ettersom opprøret etter hvert ble bedre organisert, kom dette skillet tydeligere frem enn det var i de innledende fasene av konflikten. Med bakgrunn i dette kan en derfor hevde at opprørerne i Libya ikke faller inn under Genèvekonvensjonenes definisjon av sivile. Som opprørere hadde de ikke krav på beskyttelse i henhold til sikkerhetsrådsresolusjon 1973. En nøkternt begrensende tolkning av FNs mandat vil gjennomgående trolig forholde seg til sistnevnte i konflikten.

En mer hardfør tolkning vil derimot trolig hevde at i de tilfeller det ikke er mulig å skille mellom sivile og opprørere, skal alle som trues beskyttes. Dette er dog mer fremtredende tidlig i konflikten. I henhold til mandatet er det vanskelig å hevde at opprørsstyrkene, under ledelse av overgangsrådet (NTC) i Libya, faller inn under den kategorien som i samme grad som

sivilbefolkningen har krav på beskyttelse. En av grunnene til at dette skillet er svært viktig, er at slike gjerninger kan føre til tapt støtte og legitimitet i FN og dermed også fremtidige militære operasjoner innad i NATO. Selv om et våpensystem er presist, kan det likevel oppstå uproporsjonale angrep (Brown, Gross, Meisels & Slater, 2013, s. 161-162). Disse våpnene kan føre til sivile tap, og det er disse tapene som må veies opp mot den militære effekten som ønskes oppnådd. Hvis det viser seg at den militære effekten ikke er tilstrekkelig stor, vil fortsatt få tap av sivile liv bryte med moralen (Brocklehurst, 2020, s. 114-117). Er det moralsk riktig at Norge utfører militære angrep mot en fiende, når vi selv utsetter oss for en så lav risiko? For Norge sin del var det kun noen få bomber som fikk teknisk feil og disse traff rurale steder uten tap av liv eller materiell. Espen Barth Eide som var forsvarsminister i Stoltenberg II-regjeringen, poengterte likevel at norske flygere unngikk å bombe det som ikke skulle bombes, og bombet det som skulle bombes (Henriksen, 2013, s. 36). Sivile tap bryter ikke nødvendigvis distinksjonsprinsippet, men det forutsetter at en ikke vet at det befinner seg mennesker i området.

Under fremleggingen av Forsvarets årsrapport for 2011, uttalte forsvarssjef Harald Sunde blant annet følgende: «De norske styrkene avviste en rekke mål som NATO hadde definert på forhånd» (NTB, 10.04.2012). Dette tyder på at Norge valgte mål innenfor operasjonene for de målene som var godkjent i henhold til nasjonale føringer, og unnlot å velge de øvrige. En årsak til dette er trolig at andre nasjoner i multikoalisjonen var villige til å engasjere mål som norske myndigheter ikke var komfortable med. Slike innvendinger tyder på at de forskjellige nasjonene hadde ulike interesser og oppfatning av hvilke mål som legitimt kunne angripes, og derav også ulik tolkning av FN-mandatet for operasjonene. For Norge kan et militært styrkebidrag i operasjonene over Libya anses som et dilemma. På den ene siden førte nasjonale hensyn til at vi unnlot å engasjere visse typer mål, noe som sørget for at bruken av norske styrker samsvarte med norske myndighets uttalte målsettinger. På den andre siden, var en enige om at «alle bomber var NATO-bomber», uavhengig av hvilket medlemsland som leverte våpenet. Etter at de seks norske kampflyene returnerte til Norge, fortsatte det norske bidraget med ti stabsoffiserer til OUP (NTB, 30.07.2011). Av den grunn kan det totale norske bidraget til operasjonene anses som en historie om hvordan beskyttelse av de sivile bidro til regimeendring i Libya. Dette er en del av prisen Norge må betale for å bidra i, og være medlem av, en allianse. Det er lite som tyder på at det norske militære bidraget bevisst brøt med distinksjonsprinsippet. Tvert imot kan det sies å være flere eksempler på at de norske flygerne

viste vilje til å ta på seg de mest risikofylte og krevende oppdragene for å ivareta nettopp dette prinsippet, og dermed unngå utilsiktet skade på sivile.

4.3 Jus post bellum

Det er mangel på klare prinsipper som på forhånd gir klare retningslinjer i *post bellum*-fasen. Etterkrigsfasen blir ofte oversett når en skal debattere krigens moralske grunnlag, selv om det fins flere eksempler på konflikter som har oppstått i et vakuum av *jus post bellum*. Denne fasen starter formelt sett etter en fredserklæring, men i dagens asymmetriske kriger blir dette gjerne unntaket enn regelen. Seksjon 4.3 av analysen vil drøfte det norske militære bidraget i henhold til prinsippene; rettferdig grunn, legitim autoritet, og forsonende fred og gjensidig rettferdighet.

4.3.1 Rettferdig grunn

Når OUP ble avviklet i slutten av oktober 2011 (Mueller, 2015, s.1), markerte dette et skifte hvor den libyske befolkningen selv overtok det fulle og hele ansvaret for Libyas nasjonale sikkerhet. Med dette var også krigen over for NATO og dermed også for Norge, selv om vi allerede hadde trukket oss ut. I kjølvannet av NATOs uttrekning var det stor fare for opptrapping av volden som følge av at opprørerne ønsket å tilrive seg makt. Denne problemstillingen var godt kjent da det hadde skjedd ved tidligere uttrekninger, for eksempel i afghanske provinser. Dette er et viktig aspekt ved intervensjoner og berører både tidligere og mulige fremtidige operasjoner. Intervensjoner endrer maktbalansen og skaper et vakuum som må fylles. Har intervensjons styrkene et ansvar for å bli værende for å bevare freden? Hvor langt strekker dette ansvaret seg og når ender det i så fall? Norges uttrekning fra Libya kan ses på som et av flere eksempler på at det etter NATOs uttrekning fortsatt vil være en ikke-internasjonalt væpnet konflikt i Libya, dersom det ikke lykkes å forhandle fram en fredsavtale mellom libyske myndigheter og andre sentrale opprørsgrupper. Det internasjonale samfunnets håp for Libyas framtid var forankret i antakelsen om at sikkerhetsstyrkene og myndighetene skulle være en sterk nok part i forhold til forhandlingene. Oppbyggingen og treningen av libyske opprørsgrupper kan sies å være en NATO-strategi som i høy grad var vellykket, da de på kort tid klarte å etablere maktmonopol i noen sentrale områder (Chivvis, 2015, s. 26).

Et sentralt spørsmål i forhold til *jus post bellum* er om Norge hadde en rettferdig grunn til å trekke seg ut av konflikten i 31. juli 2011? Var de rettferdige intensjonene fra *jus ad bellum*

oppfylt, og var den urett som krigen skulle stanse faktisk stanset? På flere områder hadde Norge oppnådd delmålene med intervensjonene, i hvert fall på daværende tidspunkt. 1) Gaddafi og hans regime ble fjernet fra makten, 2) norske myndigheter styrket forholdet til sine allierte, og 3) norske styrker bidro til gjennomføringen av resolusjon 1973. Dette var også de politiske målsetningene for intervensjonen som ble diskutert i prinsippet om rettferdig grunn (*ad bellum*). Dog endret intervensjoner maktbalansen i Libya og skapte et vakuum, så av den grunn burde norske myndigheter hatt en klarere plan for sin uttrekning fra Libya. Terskelen for å gjennomføre slike intervensjoner kan senkes dersom ansvarsfølelsen er lav eller fraværende. Etter krigen var de libyske institusjonene skjøre og forskjellige grupper så dette som en mulighet til å få makt, siden valget i 2012 ikke hadde det forventede utfallet. Landet ble hovedsakelig kontrollert av ulike væpnede gjenger, stammer og religiøse militser (Kuperman, 2013, s. 197-200). NATO-intervensjonen demonterte den eksisterende politiske strukturen og dermed også de grunnleggende regjeringstjenestene. I tillegg fikk den intervensjonerende koalisjonen ansvaret for å gjenopprette et nytt politisk system og gjenoppbygge landet. Norge deltok ikke aktivt i denne prosessen. I stedet ble Libya etterlatt i et kaotisk miljø preget av menneskerettighetsbrudd som var enda mer alvorlig enn før intervensjonen (Hilpold, 2015, s. 285). Rettferdig grunn-prinsippet ble tydeligvis ikke oppfylt fordi prinsippene skulle innebære et langsiktig engasjement av multilateral forpliktelse og støtte.

Hvis krigen følger prinsippene til *jus post bellum*, kan det dermed også bekreftes at kriteriet om rett intensjon er oppfylt, noe som betyr at krigen må være rettferdig både før og under krigen (Bass, 2004): «an unjust war cannot produce a just peace» (Williams & Caldwell, 2006, s. 316). En rettferdig fred bør gi bedre forhold og rettferdighet til alle parter som er involvert i konflikten. Krigsforbrytelser må også etterforskes, og gjerningsmennene tiltales, uavhengig av rang eller tilhørighet (Clifford, 2012, s. 49-50). Når det gjelder Libya, har konflikten fragmentert de libyske militære og politiske maktene, og ingen legitim institusjonell autoritet har vært i stand til å møte de kompliserte etterkrigsutfordringene. I stedet ble politiske institusjoner tilsidesatt i mange år. Rettferdighetsprosessen etter Libya-regimet manglet besluttsomhet, og forbrytelser begått under og etter krigen ble ikke riktig etterforsket. Dette førte til økt spenning blant stammene som spilte en viktig rolle i opprøret (Lacher, 2013, s. 157-162). På grunn av dette kollapset sikkerhetsnivået drastisk ved regimeskiftet og resulterte i spredning av lovløshet og vold (Foreign Affairs Committee, 2016).

Inaktiviteten til Norge etter tilbaketrekningen av våre flygere, har trolig avslørt at den viktigste og reelle intensjonen var å styrte Gaddafi, snarere enn å bevare menneskerettighetene

eller hjelpe til med å gjenoppbygge landet etter regimeskiftet (Gaub & Weighill, 2019). Allerede i mai 2011 uttalte Støre at det internasjonale samfunnet var enige om at Gaddafi måtte gå av, men at et regimeskifte måtte skje gjennom internt folkelig press (Utenriksdepartementet, 2011f). Denne tilnærmingen etterlot et ustabilt land som skulle håndtere spredningen av mange ekstreme islamistiske grupper, som også påvirker nabolandene (The Economist, 2015). I tillegg skjedde det ofte eksplosjoner, attentater og kidnapping, og landet var på randen av sin andre borgerkrig i 2014, bare noen år etter intervensjonen (Matar, 2014). Krisen i Libya utløste en migrantkrise i Middelhavet i 2015 og forårsaket tusenvis av ofre blant de fordrevne som prøvde å nå Europa med dårlige båter. Denne krisen avslørte også økningen av menneskesmugling langs middelhavsrueten (Eljarh, 2015). Selv om disse lærdommene er negative, kan en hevde at de samlet sett fremhever konturene av det som nå må gjøres, spesifikt når det gjelder FN-reformer, hvis verden skal bli mer lydhør overfor intrastatlige humanitære kriser. Denne nye agendaen for reformer er spesielt presserende, og en kan argumentere for at dette kan gi ny giv til de som har blitt motløse på grunn av kombinasjonen av blandet inngripen, skiftet i den globale maktfordelingen og den avtagende troen på spredningen av liberalismen (D'Alessio, 2021, s. 184-185). Selv om folkeretten ikke har noen klare retningslinjer for avslutningen av væpnede konflikter, konkluderes det med at det norske militære bidraget ikke oppfyller prinsippet om rettferdig grunn. Målet med intervensjonen av Libya var å beskytte sivilbefolkningen, men forholdet og rettferdigheten til de involverte partene kan sies å ha blitt forverret. Det konkluderes derfor med at det norske militære bidraget bare delvis oppfylte prinsippet om rettferdig grunn etter NATOs uttrekning.

4.3.2 Legitim autoritet

James Turner Johnson (1999, s. 191) har antydnet at «perhaps the most difficult problem posed by contemporary warfare, all in all, is the difficulty of achieving a stable, secure ending to it». Vanskeligheten er både strategisk og moralsk, og er et spørsmål om hva som kan gjøres og hva som bør gjøres for å avslutte en krig med suksess (Rigby, 2020, s. 177). På den strategiske siden har mulighetene for etterkrigstidens bosetting utviklet seg raskt sammen med det internasjonale systemet selv (Williams & Caldwell, 2006, s. 318-319). I tiden etter Norges uttrekning var det viktig med kjennskap til og lokal utnyttelse av kulturforståelsen. Gjennom politiske forhandlinger kan det tenkes at de nye myndighetene vil moderere sine politiske målsetninger til noe som er akseptabelt for libyere flest. Uten en legitim anerkjennelse av NTC, om ikke

annet enn for forhandlingens varighet, vil det neppe bli fred i Libya (The Libyan Interim National Council, 05.03.2011).

I 2012 lyktes NTC i å overføre makten til en ny, folkevalgt forsamling selv om dette var i strid med forventningene hos flere kritikere (Vandewalle, 2012a). Foreløpig ser dette ut til å være det eneste de nye libyske myndighetene kan vise til av suksess. Fire år etter borgerkrigens utbrudd og tre år etter Gaddafis død, hadde sentralmakten i Libya fremdeles store problemer med å etablere kontroll i alle landets regioner. Så langt kan det sies at demokrati kun har manifestet seg på papiret, mens konflikter mellom ulike militser, etniske grupper, myndighetene og naboland har økt i intensitet (Rosen, 2014). Et eksempel på dette er islamistiske militers angrep mot det amerikanske konsulatet i Benghazi i 2012 (Associated Press, 2014). Dette viser i hvor liten grad NATO og de nye myndighetene hadde kontroll over utviklingen.

Destabiliseringen av Libya siden 2011 passer inn i det som har vært en nedgående spiral for Nord-Afrika og Midtøsten. Libya og Syria er rammet av borgerkriger som fortsatt truer med å spre seg til nabolandene, mens Saudi-Arabia og Egypt konkurrerer om å få mest innflytelse i den arabiske verdenen. Et godt eksempel på dette er borgerkrigen i Mali som brøt ut i 2012, der berbiske militser, hovedsakelig fra Libya, invaderte de nordlige delene av landet (Douthat, 2012). I årene etter utbruddet av borgerkrigen, har det vært kamper mellom FN-utstedte fredsstyrker, myndighetene og islamistiske militser i Nord-Mali (Diarra & Lewis, 2014). En kan se likheter mellom borgerkrigen i Libya og Mali, da en så stor andel av de stridende og våpnene kom fra Libya. Det kan hevdes at Malis borgerkrig var en direkte konsekvens av Gaddafi-regimets fall.

Gitt at hensikten med å styrte Gaddafi og hans regime var demokratisering av Libya, er det mulig at for Norge, var intervensjonen en slags videreføring av USAs maktmonopol. Ved spredningen av demokrati øker USA sin internasjonale innflytelse, og dermed også Norges innflytelse. Hvis en sammenligner Norges bidrag i Afghanistan og Libya, ser en at strategien var mindre kostbar, men effektiviteten i å etablere et nytt solid, vestvendt demokrati i Midtøsten er noenlunde like ineffektiv. I likhet med myndighetene i Afghanistan, har også de nye myndighetene i Libya hatt vansker med å holdet landet samlet. Dette så en spesielt under oppblussingen av konflikten sommeren i 2014 (Kirkpatrick & Schmitt, 2014). Landets umiddelbare fremtid ble usikker da konflikten mellom de forskjellige militsene og myndighetene i Libya ble så alvorlig at borgerkrigen blusset opp igjen, og derfor anses

prinsippet som ikke oppfylt. Dersom Libyas nye myndigheter lykkes en gang i fremtiden med å etablere maktmonopol, er det lov å håpe at de vil bli mer vestvendt enn Gaddafi, og dermed bli en viktig alliert i arbeidet mot brudd på menneskerettigheter.

4.3.3 Forsonende fred og gjensidig rettferdighet

Disse prinsippene er tett knyttet sammen og vil trolig best ivaretas av den libyske befolkningen uten internasjonal innblanding. Selv om krigen ikke var langvarig, var trolig krigsforbrytelsene tallrike på både myndighetenes side og opprørernes. Det er som regel ledere blant disse som er de mest sannsynlige kandidatene for maktposisjoner (Brooks, 2013). Det er derfor viktig at forhandlerne som har gjensidig tillit hos partene finner ut av hvor de legger listen for hvem som innvilges amnesti og hvem som bør straffes, samt hvordan makten skal fordeles (Kinsella, 2017, s.777-778). Derfra vil det teoretisk sett være et rimelig utgangspunkt for demokrati og politiske løsninger i Libya. Når stater søker å gjenopprette territoriell integritet med makt, utfordres ifølge Brunstetter og Holeindre (2018) de tradisjonelle forestillinger om suverenitet. Samtidig utfordres også de etiske paradigmen for krig og fred som en gjerne vender seg til når en internasjonal krise bryter ut. Humanitær intervensjon, forebyggende krig og JWT med alt det omfatter – alle disse militære handlingsspesifikke rammemekanismene har som mål å overbevise det nasjonale og internasjonale publikum om å gå til krig (eller ikke), sammen med en oppfatning av hvem som er rettferdiggjort i lovlig og etisk drap (Stahn, 2007, s. 936).

I intervensjonens ettertid, kan en spekulere i hvorvidt andre løsninger enn det norske myndigheter valgte å være en del av ville vært mer fordelaktig. Kunne Gaddafi vært en mer verdifull alliert i demokratiseringen av Libya enn NTC? Gaddafi hadde tross alt lyktes i å holde landet samlet i over 40 år. Både hans vestvendte alliansepolitikk fra 1990 og hans sønn, al-Islams, uttrykte vilje til å gjennomføre demokratiske reformer og kan hevdes å tale for nøyaktig dette (IMF, 2011). Det er likevel viktig å huske de faktorene som trolig bidro til Gaddafi-regimets fall. Slik opposisjonens narrativ ble presentert for omverdenen, var Gaddafi en mektig enehersker som hadde kontrollert Libya med jernhånd i 40 år. Regimets narrativ var imidlertid at Libya var folkestyrt og Gaddafi var så populær at han nærmest fungerte som en åndelig og symbolsk leder (Vandewalle, 2012b, s. 83-86). Et godt eksempel på at disse fremstillingene trolig har overdrevet Gaddafis makt i landet, er hvordan samtlige av Libyas politiske institusjoner ble splittet så fort av borgerkrigen. I sterke stater som USA, er det gjerne forventet at dissidenter er drevet av en sterk personlig overbevisning. Det er sannsynlig at dette også var

tilfellet hos flere av avhopperne fra Gaddafis regime. Samtidig kan en argumentere for at omfanget av mytteri, inkludert diplomater, militæroffiserer og ministre, viser at også kulturelle motsetninger og interessekonflikter som hadde eksistert over tid, trolig fikk utløp i borgerkrigen i Libya.

Før borgerkrigen hadde Libya et formelt politisk system med en utøvende nasjonal *folkekongress* utgått fra flere lovgivende *folkekomiteer*. Dette ble ansett som irrelevant av de fleste kritikerne, da Gaddafi lot til å ha absolutt myndighet. Det kan være vanskelig å si nøyaktig hvor mye makt Gaddafi hadde og hvor solid hans posisjon var før borgerkrigen, fordi systemet var svært lukket og fordi denne makten ikke var formell (Cooley, 1981, s. 77). Denne innvendingen viser at det også er en mulighet for at Libya ville vært ustabil også uten NATOs humanitære intervensjon. I verste fall kunne det oppstått intern splid i både opposisjonen og Gaddafi-regimet, som ville ført til at den libyske staten kollapset fullstendig. Dessverre har de siste årene vist at det trolig er det sistnevnte scenarioet som er tilfellet for den libyske staten. Syria er et godt eksempel på en situasjon uten intervensjon, der det likevel ender i det som ser ut til å være en uendelig borgerkrig.

Til forsvar for Norges beslutning om å bidra i Libya, kan en hevde at å ikke gjøre noe kunne sendt et budskap til verdens despoter om at de ikke hadde noe å frykte ved å slå ned på folkelige opprør (Stortinget, 2011b, s. 2952). Det var ille nok at vestlige land tilsynelatende var likegyldige til opprørerne i Bahrain og Jemen (Pattison, 2018, s. 257-260). Hvis en ser på utviklingen av borgerkrigen i Syria, ser det imidlertid ikke ut som det ønskede budskapet nådde frem. Tvert imot kan en argumentere for at NATOs intervensjon i Libya var med på å vanskeliggjøre en politisk løsning i Syria (Brockmeier, Stuenkel & Tourinho, 2016, s. 124-125). Grunnen til dette kan sies å være oppfordringen til den syriske opposisjonen om å ikke inngå kompromisser, i tillegg til Syrias president al-Assads overbevisningen om at han risikerte å miste livet hvis han ga fra seg makten. Det er likevel tydelig at det ikke fins noen enkle svar på hvordan intervensjonen i Libya alternativt kunne vært gjennomført. Hvis en imidlertid forutsetter at beslutningen til intervensjonen var legitim, kan følgende vært en mulig løsning; håndheving av flyforbudssonen uten å angripe Gaddafis bakkestyrker, observasjon av forhandlingene mellom Gaddafi og opposisjonen, og eventuelt sende inn fredsbevarende styrker dersom forhandlingene mislyktes. Denne løsningen ville nok vært mer kostbar, da engasjementet i Libya ville blitt mer langsiktig. I tillegg har en ingen garanti for at NATO ikke ville kommet på kant med både den libyske opposisjonen og Gaddafi. At den libyske intervensjonen forløp som den gjorde, kan trolig forstås som et sammenfall av NATO og FNs

tilbøyelighet til å ville støtte én part. I tillegg ønsket de å ta et tydelig standpunkt på grunn av politikernes hensyn til prestisje, og å minimere de statlige utgiftene ved en kortvarig operasjon (Shaw, 2005, s. 49). Ifølge Stahn (2007) skal prinsippet om en rettferdig fred gjelde likt for alle parter involvert. Libyas befolkning har det trolig verre på flere måter *etter* Gaddafi-regimets fall, og prinsippet anses derfor bare som delvis oppfylt. Hvorvidt den mer kostbare løsningen på lang sikt ville vært det beste alternativet i Libya, blir bare spekulasjoner. Men med tanke på å etablere et solid demokrati, minske graden av menneskelig lidelse, og for alt en vet – unngå kostandene ved eventuelle fremtidige humanitære intervensjoner, - er dette noe norske myndigheter bør reflektere rundt.

Det er neppe overraskende at rettferdig krigstradisjonen ved starte av det tjuelførste århundret viser tegn på å ha nådd grensen for sin elastisitet. Muligheten ser nå ut til å være til stede for at liberale samfunn, bevæpnet med nyervervet høyteknologisk ammunisjon, kjemper kriger med mer presisjon og mer «rettferdighet» som et resultat enn på noe tidligere tidspunkt i historien (Eskauriatza, 2019, s. 189-192). En stor og voksende litteratur vitner om hvilken makt denne visjonen har over liberale samfunn. Men samtidig blir mange av de sentrale aspektene ved den rettferdige krigstradisjonen som har blitt diskutert ovenfor stadig mer utviklet. Et eksempel på dette er mangelen på utvidelse av forståelsen til prinsippet om rettferdig grunn i *jus ad bellum*. Stater insisterer fortsatt på (og har internasjonal lov på sin side når de gjør det) at de har rett til å føre krig, om enn kun i selvforsvar. Den rettferdige krigstradisjonen støtter imidlertid ingen slik påstand, og krever at den faktisk rettferdiggjøres og ikke bare hevdes (Rengger, 2002, s. 361). Samtidig som nye teknologier betyr at større presisjon kan (og har) blitt brukt målrettet mot motstandere, er det lite diskusjon rundt proporsjonaliteten i bruken av disse midlene. I moderne tider fører dette til en vanskelig diskusjon.

4.4 Oppsummering av de ulike JWT-kriteriene

Tabellen under er kodet etter Norges militære deltakelse i Libya og viser de ulike kriterienes styrke.

Oppfylt	Delvis oppfylt	Ikke oppfylt
Rettferdig grunn (<i>ad bellum</i>)	Rimelig håp om å lykkes	Rett intensjon
Legitim autoritet (<i>ad bellum</i>)	Proporsjonalitet (<i>ad bellum</i>)	Siste utvei
Distinksjon	Rettferdig grunn (<i>post bellum</i>)	Proporsjonalitet (<i>bello</i>)
	Forsonende fred og gjensidig rettferdighet	Legitim autoritet (<i>post bellum</i>)

Tabell:1: Koding av de ulike JWT-prinsippene

Som tabellen overfor viser er det konkludert med at det kun er kriteriene rettferdig grunn (*ad bellum*), legitim autoritet (*ad bellum*) og distinksjon (*in bello*) som det norske militære bidraget oppfyller. Dette er begrunnet i at avgjørelsen om å delta i Libya-aksjonen ble tatt av Stoltenberg II-regjeringen, blant annet for å beskytte sivile og styrke Norges sikkerhet i det internasjonale samfunnet. Det var tilsynelatende ingen bevisste drap av sivile og norske styrker kom uskadd hjem. I krig vil det imidlertid alltid forekomme uforutsette konsekvenser og tap. Det vil derfor være viktig å vurdere egne handlinger slik at feil kan avdekkes og unngås i fremtiden. Dette er noe av det som ble diskutert under kriteriet rettferdig grunn (*ad bellum*) hvor norske myndigheter oppfylte kravet. Norges militære bidrag var en sentral aktør i å sørge for permanent endring av Libya, og oppfylte de politiske målsetningene ved å hindre Gaddafi-regimets overgrep mot sivilbefolkningen.

De ansvarlige for krigsforbrytelser skal selvfølgelig straffes, men det må samtidig ses i sammenheng med hvilken skade dette kan påføre den sivile befolkningen i Libya. Det må gjøres en skjønnsmessig vurdering slik prinsippet om rimelig håp krever (*ad bellum*), noe norske myndigheter til en viss grad gjorde. Det var ingen tvil om at norske styrker var overlegne Gaddafi-regimets styrker og reduserte, om ikke tilintetgjorde, regimet. Dette resulterte så i regimeendring, noe som var utenfor rammen av FN-mandatet. Norske myndigheter legger ikke opp til at dette er noe som må diskuteres, selv om de ofte insisterer på at ingen beslutning er viktigere enn å gå til krig mot andre. Nødvendigheten av en reaksjon mot Gaddafi var der, og de uproporsjonale militære styrkeforholdene bidro til at en effektivt oppnådde det å beskytte de sivile, slik FN-mandatet ga hjemmel til. Det er likevel begrenset hvor mye lidelser et land skal påføres på grunn av krig, og derfor er det konkludert med at Norge kun delvis oppfyller proporsjonalitetskriteriet (*ad bellum*). Norges håp for Libya etter intervensjonen var forankret i antakelsen om at myndighetene og sikkerhetsstyrkene skulle være en sterk part i fredsforhandlingene. Intervensjonen viste derimot at Norges bidrag endret maktbalansen og

skapte et vakuum hvor ulike grupper prøvde å tilrive seg makten. Selv om Norge oppnådde sine politiske målsetninger i intervensjonen, burde norske myndigheter hatt en klarere plan for sin uttrekning 31. juli 2011. Før borgerkrigen hadde nemlig Libya et politisk system, selv om Gaddafi trolig hadde absolutt myndighet. Muligheten for at Libya ville forblitt et ustabil land både med og uten internasjonal innblanding er til stede, som igjen begrunner hvorfor prinsippene rettferdig grunn (*post bellum*) og gjensidig fred bare er delvis oppfylt.

Rett intensjon, siste utvei, proporsjonalitet (*bello*) og legitim autoritet (*post bellum*) er de kriteriene oppgaven har valgt å plassere i kategorien «ikke oppfylt». Argumentasjonen for dette er norske myndigheters ide om at vi er en del av det vestlige verdifelleskapet med NATO og USA, og legger særlig vekt på vårt alliansesamarbeid i det internasjonale samfunnet. Grunnen til dette er trolig Norges visjon om verdifelleskap og det vi refererer til som det liberale internasjonale samfunn. Dette er sterkt preget av en grunnleggende ubalanse mellom Norges selvbildet og handlinger, som for eksempel å bombe Libya. Dette er med særlig vekt på avviket som kan oppstå mellom et mangeårig FN-liberalt selvbilde på den ene siden, og et konkret sterkt militært uttrykk på den andre. Videre kan en se at Norge i sitt militære bidrag, til en viss grad brøt folkeretten ved å gå utover FN-mandatet ved å bidra til regimeendring. Selv om NTC i en kort periode i 2012 lyktes i å overføre makten til en ny, folkevalgt forsamling, har Libya fremdeles store problemer med å etablere kontroll i landet. Dette tyder på at norske myndigheters kjennskap til kulturforståelsen i Libya var for lav etter Norges uttrekning. Til slutt er det hensiktsmessig å poengtere at Norge muligens tjente på å delta i NATO-operasjonene, da vi selv kan forvente hjelp dersom det skulle trengs. Disse fire kriteriene kan sies å ha blitt svekket, da legitimitetsgrunnet ble svekket som et resultat av at den militære og politiske beslutningen om å bidra i Libya ble tatt for raskt.

Ifølge Daalder og Stavridis (2012) lyktes NATO i Libya, da titusenvis av liv ble reddet fra sikker en død. Oppgaven har dog vist at det ligger mer til grunn enn bare det å redde liv. Da intervensjonen ble igangsatt, hadde likevel regimet allerede vist vilje til å bruke makt mot egen befolkning. Selv om det kan ha vært flere rettferdige grunner til humanitær intervensjon, så var ikke situasjonen i Libya alvorlig nok til å gi rettferdig grunn til regimeskifte ifølge Pattison (2018). Intervensjonen resulterte i tvunget regimeskifte av en ekstern part til støtte for en opprørsbevegelse, noe oppgaven også har diskutert ovenfor. Rettferdiggjøringen av selve krigføringen oppfyller bare distinksjonsprinsippet, noe også D'Alessio (2021) argumenter for. Prinsippene til jus post bellum ble fullstendig tilsidesatt, da NATO-maktene ikke arbeidet

samlet for å etablere nye politiske institusjoner i stand til å bygge en demokratisk stat. Landet ble i stedet overlatt til sin egen skjebne, noe oppgaven er enig med D'Alessio i.

5. Konklusjon

Bakgrunnen for denne oppgaven er den norske deltakelsen i Libya-krigen i 2011, og hvorvidt Norges militære bidrag kan rettferdiggjøres. Oppgaven har vært forankret i teorien om rettferdig krig. Ved å klassifisere de ulike kriteriene i en casestudie, har oppgaven forsøkt å svare på spørsmålet: *Kan Norges militære engasjement i Libya rettferdiggjøres etter prinsippene i teorien om rettferdig krig?* Ved å klassifisere de ulike kriteriene, har en sett at Norges militære bidraget ikke oppfyller alle kravene. Det politiske lederskapet har til dels endret formidlingsformen ved hjelp av Libya-utvalgets rapport, men ansvarsbeskrivelsen kan sies å fortsatt være lav. Å drive Norges utenrikspolitikk har sin pris – grensen mellom et godt omdømme og hykleri kan sies å være syltynn.

Intervensjonen av Libya i 2011 er det mest omfattende oppdraget norske flygere har deltatt i siden 2. verdenskrig. Intervensjonen utløste en humanitær krise og statlig kollaps selv om Gaddafi døde. I sammenligning med Irak og Afghanistan, har den humanitære situasjonen blitt dramatisk verre som følge av NATOs militære inngrep i Libya. Politikere på tvers av de norske partiene satt med en følelse av at handling hastet, med hjemmel i at de moralske imperativene for å handle var innlysende. I ettertid er det nettopp disse moralske imperativene som har blitt fremhevet i henvisning til norske myndigheters gode intensjoner. Kritikken av beslutningsgrunnlag og beslutningsprosess har blitt avvist som «etterpåkløkskap», og argumentet «vi visste ikke det da» har blitt fremhevet. Det gjennomgående argumentet fra det norske politiske lederskapet er at de handlet i god moralsk tro, og at det var den eneste løsningen på daværende tidspunkt. Det framstår som at denne tenkningen fritar norske myndigheter fra ansvar for konsekvensene i Libya.

I motsetning til amerikansk og britisk kontekst, er det tilsynelatende lite selvkritikk å spore blant det norske politiske lederskapet, og flere hevder de ville gjort det samme på nytt. Er det slik at den moralske følelsen av å «gjøre noe» havner i konflikt med spørsmålet om det er bedre at vi blander oss inn ved bruk av militær makt? Hvordan skal småstaten Norge, som vektlegger folkeretten som en særskilt viktig del av utenrikspolitikken, videreføre dette når våre egne politikere ikke er villig til å vurdere egne handlinger, og hvordan norske myndigheter selv bidrar til å undergrave disse verdiene? Faren er at norske myndigheter gjentar samme feil i fremtiden, hvis de ikke har en mer konsekvent tilnærming til å etterleve verdiene. Hvorvidt det skal stilles høyere politiske og moralske krav til norske myndigheter, på lik linje som andre stormakter, er vanskelig å si. Norge har likevel en selvstendig plikt til å vurdere etikken

uavhengig av hva Norges allierte gjør. Hvis norske myndigheter poengterer at «alle bomber er NATO bomber», vil det si at det Norges allierte gjorde i Libya, også er norske myndigheters ansvar. Det er ingen tvil om at hvis Norge i fremtiden ønsker større innflytelse i det internasjonale samfunnet, må myndighetene også ta et større politisk ansvar og ikke unngå åpne dialoger. Uavhengig av om en er enig i intervensjonen av Libya eller ikke, er svaret på oppgavens spørsmål overraskende enkel; Norges militære bidrag i Libya lar seg ikke fult ut rettferdiggjøre etter kriteriene i JWT, og dette skyldes særlig problemer knyttet til kriteriene om rett intensjon, siste utvei, proporsjonalitet (*in bello*) og legitim autoritet (*post bellum*). Underforstått hviler dette ansvaret i særlig grad på det norske politiske lederskapet. Både Forsvaret og norske myndigheter har likevel ervervet et rikt erfaringsgrunnlag når det gjelder bruken av militærmakt i internasjonal sammenheng. På mange områder kan det militære bidraget i Libya ses på som en test for Norges kapasitet til moderne krigføring, så vel som bevaringen av fred. Uavhengig av øye som ser, er det viktig å ikke glemme disse viktige lærdommene, samtidig som en viderefører de positive erfaringene til fremtidige operasjoner.

Som avrundende bemerkninger må noe oppmerksomhet vies til seleksjonseffekten i oppgavens case. En analyse av kun det norske militære bidraget kan nødvendigvis ikke dra en absolutt generaliserbar konklusjon for NATOs intervensjon i Libya, spesielt ikke da det kan finnes dokumenter som er sikkerhetsbelagt. Oppgaven kan, om ikke annet, bidra til å belyse det aktuelle temaet som viser behovet for mer åpenhet i Norges offentlige politikk. Dette er også noe andre NATO-medlemmer kunne hatt nytte av når det kommer til det å intervenere mot en annen stat. Samtidig har oppgaven vist at det å gå til krig alltid vil føre til uforutsette konsekvenser, og at dette er noe alle kan ta lærdom av.

Til videre forskning av oppgavens case og problemstilling ville det ellers vært interessant å se på Norges militære bidraget i et utvidet perspektiv med flere land og organisasjoner, for å oppnå et større helhetlig bilde av Libya-krigen. Videre kunne det vært formålstjenlig å se nærmere på hvorvidt småstaten Norge vil ta en større rolle i den internasjonale politikken, og om dette påvirker legitimitetsgrunnlaget, og dermed vil handle annerledes i fremtiden på bakgrunn av lærdommene fra Libya.

6. Referanseliste

- Amnesty International (2011, 13. september). The battle for Libya – Killings, disappearances and torture. *Amnesty International*.
<https://www.amnesty.org/en/documents/MDE19/025/2011/en/>
- Anne Applebaum (2011, 7. juni). What to do about Libya's stalemate? *The Washington Post Column*. <https://www.aneapplebaum.com/2011/06/07/what-to-do-about-libya%E2%80%99s-stalemate/>
- Associated Press. (2014, 31. August). Libyan Militiamen Take Over Part of An Evacuated US Embassy in Tripoli. *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/libyan-militiamen-take-over-evacuated-us-embassy-in-tripoli-2014-8?r=US&IR=T>
- Avant, D. (2018). Pragmatism, the Just War Theory Tradition, and an Ethical Approach to Private Military and Security Companies. I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Bass, G. (2004). Jus Post Bellum. *Philosophy & Public Affairs*, 32(4), s. 384-412.
- Begby, E., Reichberg, G., M. & Syse, H. (2012). The Ethics of War. Part II: Contemporary Authors and Issues, *Philosophy Compass* 7(5), s. 328–347.
- Bellamy, A. (2010). Humanitarian intervention. I M., D. Dunn Cavelty T. Balzacq (red.). *The Routledge Handbook of Security Studies* (s. 428-438). Routledge.
- Biggard, N. (2018). The Moral Justification for Military Intervention. I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Black, C. R. (2000). *Deterring Libya: the strategic culture of Muammar Qaddafi*. Alabama: Air University.
- Brocklehurst, H. (2005). Just War? Just Children? I M. Evans (red.), *Just War Theory: A Reappraisal* (s. 114-133). Edinburgh University Press.
DOI:10.3366/edinburgh/9780748620746.001.0001
- Brockmeier, S., Stuenkel, O. & Tourinho, M. (2016). The Impact of the Libya Intervention Debates on Norms of Protection. *Global Society*, 30(1), s. 113-133.
- Brooks, T. (2013). *Just war theory*. Nederland: Brill.
- Brown, D., Gross, M., L., Meisels, T. & Slater, J. (2013). Just War Theory and the 2008–09 Gaza Invasion, *International Security* 38(1), s. 160-173.
- Brunstetter, D., R. & Holeindre, J., V. (2018). . I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.

- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., True, J. (2009). *Theories of International Relations* (4. utg). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Burg, S., L. & Shoup, P., S. (1999). *The war in Bosnia-Herzegovina: Ethnic conflict and international intervention*. New York: M.E. Sharpe, Inc.
- Burton, F. (2008). *Ghost: Confessions of a Counterterrorism Agent*. New York City: Random House LLC.
- Bøås, M. (2019). Konflikt, ustabilitet og migranter: «post-Gaddafi blues» i Sahel. I T. Heier, R. Ottosen & T. Tvedt, *Libya – Krigens uutholdelige letthet* (s. 237-252). Cappelen Damm.
- Calhoun, L. (2002). Legitimate authority and “Just war” in the modern world. *Peace & Change*, 27(1), s. 37–62.
- Carlsson, A. B., Serck-Hanssen, C. & Staib, J. T. (2015). Krig med fjernkontroll - Droner og krigens etikk. *Nytt Norsk Tidsskrift 1*, s. 66-78.
- Carmola, K. (2005). The Concept of Proportionality: Old Questions and New Ambiguities. I M. Evans (red.), *Just War Theory: A Reappraisal* (s. 93-113). Edinburgh University Press. DOI:10.3366/edinburgh/9780748620746.001.0001
- Cavallaro, J., Sonneberg, S. & Knuckey, S. (2012). *Living under Drones: Death, Injury and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan*. International Human Rights and Conflict Resolution Clinic at Stanford Law School and Global Justice Clinic at NYU School of Law.
- Chehtman, A. (2017). The *ad bellum* Challenge of Drones: Recalibrating Permissible Use of Force, *European Journal of International Law* 28(1), s. 173-197. DOI: 10.1093/ejil/chx001
- Chehtman, A. (2018). Revisionist Just War Theory and the Concept of War Crimes, *Journal of International Law* 31, s. 171-194. DOI:10.1017/S0922156517000498
- Chivers, C. & Schmitt, E. (2011, 17. desember). In Strikes on Libya by NATO, an unspoken Civilian Toll. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2011/12/18/world/africa/scores-of-unintended-casualties-in-nato-war-in-libya.html?scp=1&sq=In%20Strikes%20on%20Libya%20by%25>
- Chivvis, C. (2015). Strategic and Political Overview of the Intervention. I K. P Mueller (Red.), *Precision and purpose: airpower in the Libyan Civil War* (s. 11-40). California: RAND.
- Christensen, P. (2011, 16. mars). Store beskyldes for mye analyse og lite handling. NTB.
- Clausewitz, C. (2007). *On War*. California: BN publishing.

- Clifford, G. (2012). Jus post bellum: foundational principles and a proposed model. *Journal of Military Ethics*, 11(1), s. 42-57.
- Cooley, J. K. (1981). The Libyan Menace. *Foreign Policy*, s. 74–93.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE.
- D’Alessio, F., A. (2021). Was The 2011 NATO-Led Intervention in Libya a Just War? *Journal of Human Theory and Praxis* 4(3), s. 2714-2485.
- Den franske ambassade i Oslo. (2011, 19. mars). *Toppmøtet i Paris til støtte for det libyske folk*. <http://www.ambafrance-no.org/Toppmotet-i-Paris-til-stotte-for>
- Department of Legal Services. (1969). Vienna Convention on the Law of Treaties. *DLS*. <http://www.oas.org/legal/english/docs/Vienna%20Convention%20Treaties.htm>
- Diarra, A. & Lewis, D. (2014, 3. oktober). Nine U.N. troops killed in worst attack yet on Mali force. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-mali-un-peacekeepers-idUSKCN0HS0ZH20141003>
- DN. (2011, 27. februar). *Støre: - Gaddafi må gå. Dagens Næring*. <https://www.dn.no/store-gaddafi-ma-ga/1-1-1615691>
- Douthat, R. (2012, 7. juli). Libya's Unintended Consequences. *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2012/07/08/opinion/sunday/libyas-unintended-consequences.html?_r=0
- Dyndal, G. & Knutsen, T. (2012). *Exit Afghanistan*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Daalder, I., H. & Stavridis, J., G. (2012). NATO's Victory in Libya: The Right Way to Run an Intervention. *Foreign Affairs* 91(2), s. 2-7.
- Eliassen, I. (2012). Hvorfor bombe Libya og ikke Syria? *Adresseavisen*.
- Eljarh, M. (2015, 23. april). The View from Libya, Ground Zero in the Migrant Crisis. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2015/04/23/the-view-from-libya-ground-zero-in-the-migrant-crisis/>
- Erna Solbergs Blogg. (2011, 18. mars). *Ansvar for Libya*. <http://ernasolberg.wordpress.com/2011/03/18/ansvar-for-libya/>
- Eskauriatza, J., S. (2019). The jus post bellum as ‘integrity’ – Transitional criminal justice, the ICC, and the Colombian amnesty law. *Leiden Journal of International Law*, 33(1), s. 189-205. DOI:10.1017/S0922156519000530

- Evans, G. (2004). The Responsibility to Protect: Rethinking Humanitarian Intervention. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, 98, s. 78-89.
DOI:10.1017/S0272503700060857
- Fabre, C. (2008). Cosmopolitanism, Just War Theory and Legitimate Authority. *International Affairs* 84(5), s. 936-976.
- Fisher, D. & Biggar, N. (2011). Was Iraq an unjust war? A debate on the Iraq war and reflections on Libya. *International Affairs*, 87(3), s. 687-707.
- Fisher, D. (2011). *Morality and War: Can War be just in the Twenty-first Century?* Oxford University Press.
- Fixdal, M., C. & Malnes, R. (2007). Finnes det rettferdige kriger? I J. Hovi & R. Malnes (red.), *Anarki, makt og normer. Innføring i internasjonal politikk* (s. 337–351). @bstrakt forlag.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative inquiry*, 12(2), s. 219–245.
- FN (1945a). Charter of the United Nations Chapter VII: Action with respect to threats to the peace, breaches of the peace, and acts of aggression. *FN*.
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>
- FN (1945b). Charter of the United Nations Chapter I: Purposes and Principles. *FN*.
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
- FN (2013). *Hva er folkerett?* *FN*. <http://www.fn.no/Tema/Folkerett/Hva-er-folkeret>
- FNs generalforsamling. (1949). FNs generalforsamlings resolusjon 289. *Question of the disposal of the former Italian colonies*. New York City.
- FNs menneskerettighetsråd. (2011). Report of the International Commission of Inquiry to investigate all alleged violations of international human rights law in the Libyan Arab Jamahiriya. New York City: Forente nasjoner.
- FNs sikkerhetsråd. (2011). FNs sikkerhetsråds resolusjon 1970. New York City: Forente Nasjoner.
- FN-sambandet (2020, 02. juli). Libya. *FN*. <https://www.fn.no/Konflikter/libya>
- FN-sambandet. (2010, 21. desember). Nye utfordringer. *FN*. <http://www.fn.no/Temaer/Fred-og-sikkerhet/FN-og-fred/Nye-utfordringer>
- Foreign Affairs Committee. (2016). Libya: Examination of intervention and collapse and the UK's future policy options. House of Commons, Session 2016-17.

- Forsvarsdepartementet. (2011). *Overholdelse av rettslige rammebetingelser for den norske deltakelsen i JTF Odyssey Dawn*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2011, 1. juni). NATO forlenger Libya-operasjonen med 90 dager. Regjeringen. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/nato-forlenger-libya-operasjonen-med-90-.html?id=645967>
- Forsvarsdepartementet. (2011, 28. oktober). Avslutter det militære bidraget i Libya. *Regjeringen*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/pressemeldinger/2011/avslutter-det-militare-bidraget-i-libya.html?id=661685>
- Forsvarsdepartementet. (2011, 9.mai). Forsvarsministerens redegjørelse for Stortinget 9. mai. *Regjeringen*. http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/forsvarsministerens-redegjorelse-for-sto.html?id=642484
- French, S., E., Sisk, V. & Bass, C. (2018). Drones, Honor, and Fragmented Sovereignty: The Impact of New and Emerging Technology on the Warrior's Code. I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Frowe, H. (2011). *The Ethics of War and Peace. An Introduction*. New York: Routledge.
- Frowe, H. (2018). The Just War Framework. I S. Lazar and H. Frowe (red.), *The Oxford Handbook of Ethics of War* (s. 41-58). (New York: Oxford University Press.
- FSAN. (2010). Skadde i Afghanistan 2001-2010. *Forsvaret*. <http://forsvaret.no/veteraner/lenker/Documents/skadde-i-afghanistan.pdf>
- Gaub, F. & Weighill, R. (2019). *The Cauldron: NATO's Campaign in Libya*. Oxford University Press.
- Gelvin, J., L. (2015). *The Arab Uprisings: What Everyone Needs to Know* (2. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Genève-konvensjonene, (1949). *Geneve-konvensjonen om beskyttelse av sivile i krigstid* (12-08-1949). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1949-08-12-4/KAPITTEL_3-1#KAPITTEL_3-1
- Gideon, R. (2011, 25. mars). In Libya, how Obama can end a mission that started badly. *Washington post*. https://www.washingtonpost.com/opinions/in-libya-how-obama-can-end-a-mission-that-started-badly/2011/03/24/AFpvehYB_story.html
- Gillis, C. M. (2011, 04. april). In Eastern Libya, Defectors and Volunteers Build Rebel Army. *The Atlantic*. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/03/in-eastern-libya-defectors-and-volunteers-build-rebel-army/72018/>

- Gizelis, T., I. & Kosek, K., E. (2005). Why Humanitarian Interventions Succeed or Fail: The Role of Local Participation. *Journal of the Nordic International Studies Association* 40(4), s. 363–383. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836705058224>
- Grimes, K. (2019). Just War Theory and the Fragmented Nation-State. *Journal of Religious Ethics* 47(4), s. 735-752.
- Haight, G. W. (1972). Libyan Nationalization of British Petroleum Company Assets. *The International Lawyer*, s. 541–547.
- Hancock, G. D. (1992). Battles for control: An overview of proxy contests. *Managerial Finance*, 18(7), 59–76.
- Hansen, O. B., Heier, T. & Matlary, J. H. (Red.). (2013). *Strategisk suksess? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan*. Universitetsforlaget.
- Hastings, M. (2011, 13. oktober). Inside Obama's War Room. *Rolling Stone*.
<http://www.rollingstone.com/politics/news/inside-obamas-war-room-20111013>
- Hayden, P. (2005). Security Beyond the State: Cosmopolitanism, Peace, and the Role of Just War Theory. I M. Evans (red.), *Just War Theory: A Reappraisal* (s. 157-176). Edinburgh University Press. DOI: DOI:10.3366/edinburgh/9780748620746.001.0001
- Hehir, A., & Murray, R. (red.). (2013). *Libya, the responsibility to protect and the future of humanitarian intervention*. UK: Palgrave Macmillan
- Heier, T., Ottosen, R. & Tvedt, T. (red.). (2019). *Libya – krigens uutholdelige letthet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Henriksen, D. (2013). Suksess uten innflytelse? Norges erfaringer fra operasjonene over Libya, *Internasjonal Politikk* 71(1), s. 29 – 57.
- Hill, H. (2010). Can Just War Theory survive the War on Terror? *Journal of the Institute of Justice and International Studies*, s. 77-82.
- Hilpold, P. (2015). Jus Post Bellum and the Responsibility to Rebuild –Identifying the Contours of an Ever More Important Aspect of R2P. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 6(2), s. 284-305.
- Hitti, P. K. (1956). *History of the Arabs: from the earliest times to the present*. London: Macmillan.
- Holmes, R., L. (2015). *The Metaethics of Pacifism and Just War Theory*. The Philosophical Forum, Inc.
- Human Rights Watch (2012). Unacknowledged Deaths Civilian Casualties in NATO's Air Campaign in Libya. *Human Right Watch*.

<https://www.hrw.org/report/2012/05/13/unacknowledged-deaths/civilian-casualties-natos-air-campaign-libya>

Høiback, H. (2013). Finnes det strategiske suksesser? – En beretning om krigens egendynamikk. I O., B. Hansen, T. Heier & J., H. Matlary (red.), *Strategisk suksess? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan* (s. 157-171). Universitetsforlaget.

ICC (2014). About the Court. ICC. http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/Pages/about%20the%20court.aspx

ICJ. (2014). The Court. ICJ. <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1>

ICRC. (u.å.) St. Petersburg-deklarasjonen 1868. ICRC. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/declaration1868>

IMF. (2011). *IMF Executive Board Concludes 2010 Article IV Consultation with the Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya*. Washington, DC: International Monetary Fund.

International Commission on Intervention and State Sovereignty. (2001). About. ICISS. <http://iciss.org/index.html>

Jackson, R. (2007). *Sovereignty: Evolution of an Idea*. Cambridge.

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Jacobsson, K. & Meeuwisse, A. (2010). Casestudieforskning. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Eliasson-Lappalainen & K. Jacobsson (red.), *Forskningsmetodikk for sosialvitere* (s. 38-52). Gyldendal.

Johannessen, A., Tufte, P., & Kristoffersen, L. (2008). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Johansen, P. A. (2011, 12. oktober). Tok beslutningen om kampfly på telefon, *Aftenposten*. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4097874.ece>

Johansen, S. R. & Staib, J. T. (2009). *Jus og militærmakt*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Johnson, J. (1981). *Just War Tradition and the Restraint of War*. Princeton: Princeton University Press.

Johnson, J., T. (1999). *Morality and Contemporary Warfare*. New York: Yale University Press.

Jonas Gahr Støre. (2011, 9. mai). Redegjørelse om situasjonen i Libya og norsk innsats. Stortinget. <https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/publikasjoner/Referat/Stortinget/2010-2011/110509/1/>

- Kaldor, M. & Anderson, P. (1986). *Mad dogs: the US raids on Libya*. London: Pluto Press.
- Kalmo, H. (2010). A matter of fact? The many faces of sovereignty. I H. Kalmo & Q. Skinner (red.), *Sovereignty in Fragments* (s. 114-131). Cambridge.
- Keenan, T. (2011). The Libyan Uprising and the Right of Revolution in International Law, *International and Comparative Law Review* 11(1), s. 5-29.
- Kellison, R., B. (2015). Impure Agency and the Just War: A Feminist Reading of Right Intention. *Journal of Religious Ethics* 43(2), s. 317-41.
- Kelsay, J. (2018). *The Signs of the Times: Classical Just War Thinking and the Struggle against Jihadists. The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Kinclová, L. (2015). Legitimacy of the Humanitarian Military Intervention: An Empirical Assessment. *Peace Science and Public Policy* 21(1), s. 111-152. DOI: <https://doi.org/10.1515/peps-2014-0006>
- Kinsella, M. (2017). Hostile Takeovers—An Analysis Through Just War Theory, *Journal of Business Ethics* 146, s. 771-786. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3256-x>
- Kirkpatrick, D. D. & Fahim, K. (2011, 17. mars). Qaddafi Warns of Assault on Benghazi as U.N. Vote Nears, *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2011/03/18/world/africa/18libya.html?_r=1&pagewanted=all
- Kirkpatrick, D. D. & Schmitt, E. (2014, 25. august). Arab Nations Strike in Libya, Surprising U.S. *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2014/08/26/world/africa/egypt-and-united-arab-emirates-said-to-have-secretly-carried-out-libya-airstrikes.html?_r=0
- Kirkpatrick, J. (2022). Moral Injury and Revisionist Just War Theory. *Ethics & International Affairs*, 36(1), s. 27-35.
- Kongelig resolusjon av 23.03.2011 (2011). *Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973*. Forsvarsdepartementet. http://www.regjeringen.no/upload/FD/Temadokumenter/Libya-deltakelse_kgl-res-23-3-2011.pdf.
- Kristjánsson, M. & Vegstein, L. U. S. (2011). Sterk Libya-skepsis i UD. *Klassekampen*.
- Kříž, Z. & Fridrichová, K. (2015). Libya and Criteria for Humanitarian Intervention. *Czech Journal of Political Science* 3, s. 183-199.
- Kuperman, A. (2013). NATO's Intervention in Libya: A Humanitarian Success? I Hehir, A. and Murray, R. (red.) *Libya, the Responsibility to Protect and the Future of Humanitarian Intervention* (s. 191-221). Palgrave Macmillan.

- Lacher, W. (2013). The Rise of Tribal Politics. I J. Pack (red.) *The 2011 Libyan Uprisings and the Struggle for the Post-Qadhafi Future* (s. 151-173). Palgrave Macmillan.
- Lang, A., F. (2005). Punitive Intervention: Enforcing Justice or Generating Conflict? I M. Evans (red.), *Just War Theory: A Reappraisal* (s. 50-70). Edinburgh University Press.
DOI: DOI:10.3366/edinburgh/9780748620746.001.0001
- Larsen, C. J. (2011, 7. mai). Halvorsen vil ha norske kampfly hjem. *Aftenposten*.
- Leraand, T. S. H. M., Kyllø, H., Salih, I., Røkdahl, C., Bjørkedal, A., Steen-Kvam, S. & Rojas, H. (2011, 30. mars). Farvel til SV. *Klassekampen*.
- Levinson, C. & Rosenberg, M. (2011, 17. mars). Egypt Said to Arm Libya Rebels. *The Wall Street Journal*.
<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704360404576206992835270906>
- Lindeman, O., A. (2007). Humanitær handlingsnorm og internasjonal sikkerhetskonsensus. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 30, s. 30-52. DOI:
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2007-01-02>
- Lund, T. (2003). Terroristbekjempelse og folkeretten. Den norske Atlanterhavskomiteé - *Det sikkerhetspolitiske bibliotek*, 3(03).
- Lutterbeck, D. (2009). Migrants, weapons and oil: Europe and Libya after the sanctions. *The journal of North African studies*, 14(2), s. 169–184.
- Luttwak, E. N. (1999). Give war a chance. *Foreign Affairs* 78(4), s. 36.
DOI:10.2307/20049362
- MacQueen, N. (2012). *Humanitarian intervention and the United Nations*. Edinburgh University press.
- Mares, G. (2020). Just war theory after colonialism and the war on terror: reexamining non-combatant immunity, *International Theory* 13, s. 483-505.
DOI:10.1017/S1752971920000482
- Matar, H. (2014, 31. juli). The consequences of dreams. *The New Yorker*.
<https://www.newyorker.com/news/news-desk/consequences-dreams>
- McDonald, J. (2020). Information, Privacy, and Just War Theory. *Ethics & International Affairs*, 34(3), s. 379-400.
- McMahan, J. (2005). The Basis of Moral Liability to Defensive Killing, *Philosophical Issues* 15(1) s. 386.
- McMahan, J. (2013). War Crimes and Immoral Action in War, I A. Duff (red.), *The Constitution of Criminal Law*. Oxford University Press.

- McMahan, J. (2014). Proportionate Defense, *Journal of Transnational Law & Policy* 1, s. 6–7.
- Meo, N. (2011, 20. februar). Libya protests: 140 'massacred' as Gaddafi sends in snipers to crush dissent, *The Telegraph*.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8335934/Libya-protests-140-massacred-as-Gaddafi-sends-in-snipers-to-crush-dissent.html>
- Mueller, K., P. (2015) Examining the Air Campaign in Libya. I K., P. Mueller (red.), *Precision and Purpose – Airpower in the Libyan Civil War* (s. 1-8). Rand.
- NATO. (2011, 21. oktober). NATO and Libya Operational Media Update For 20 October. *NATO*. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_10/20111021_111021-oup-update.pdf
- Neumann, I., B. (2008). *Norge og alliansene: gamle tradisjoner, nytt spillerom*. Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt.
- New York Magazine (2011). The Good Bad Son. *New York Media, LLC*.
- Nordquist, K. (1998). *From "Just War" to Justified Intervention - A theory of International Responsibility*. Uppsala: Uppsala University.
- Norooz, E. (2015). Libya, Resolution 1973 and the Responsibility to Protect (R2P), *Central European Journal of International and Security Studies* (9)1.
- NTB. (2012, 10. april). Sunde: - Vi bommet ikke i Libya. *Retriver*. <https://web.retriever-info.com/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=05501320120410RED120410113350MA01&serviceId=2>
- O'Connell, M. (2009). *International Law and the Use of Force*. New York: Foundation Press.
- O'Driscoll, C. (2018). Conclusion: Toward the Future of the Ethics of War and Peace. I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Olsen, Ø., F. (2017, 11. juli). Verktøyet – Forsvaret ble et verktøy for å skaffe politikerne innflytelse. *Forsvarets Forum*. <https://forsvaretsforum.no/kristoffer-egeberg-kultur/verktoyet/114364>
- Orend, B. (2018) Jus Post Bellum. *Journal of Social Philosophy*, 31(1), 117-137.
- Orford, A. (2012). The Past as Law or History? The Relevance of Imperialism for Modern International Law, *History and Theory of International Law Series*, 600.
- Owen, R., C. (2015). The U.S Experience: National Strategy and Campaign Support. I K., P. Mueller (red.), *Precision and Purpose – Airpower in the Libyan Civil War* (s. 69-102). Rand.
- Pargeter, A. (2012). *Libya: The rise and fall of Qaddafi*. Yale University Press.

- Pattison, J. (2018). The Case for the Nonideal Morality of War: Beyond Revisionism versus Traditionalism in Just War Theory, *Political Theory* 46(2), s. 242-268. DOI: 10.1177/0090591716669394
- Petersen et. al. (2018). Evaluering av norsk deltakelse i Libya-operasjonene i 2011. *Regjeringen*.
<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/libya-rapporten.pdf>
- Popovski, V. (2011, 5. oktober). Fighting the Colonel: UN Security Council Sanctions on Libya. *United Nations University*. <http://unu.edu/publications/articles/fighting-the-colonel.html>
- Ramal, F. (2018). Contesting Sovereignty: Human Security as a New Justification for War? I D., R. Brunsetter & J., V. Holeindre (red.), *The Ethics of War and Peace Revisited*. Georgetown University Press.
- Reichberg, G. (2008). Jus ad Bellum. In May, L. (red.) *War -Essays in Political Philosophy* (s. 11-29). Cambridge University Press.
- Rengger, N. (2002). On the just war tradition in the twenty-first century, *International Affairs* 78(2), s. 353-363. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00255>
- Rigby, A. (2020). Forgiveness and Reconciliation in Jus Post Bellum. I M. Evans (red.), *Just War Theory: A Reappraisal* (s. 177-202). Edinburgh University Press. DOI: DOI:10.3366/edinburgh/9780748620746.001.0001
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rosen, A. (2014, 6. august). Libya's Oil Sector is in Freefall as The Country Collapses. *Business Insider*. <http://www.businessinsider.com/libyas-oil-sector-is-in-freefall-2014-8>
- Rønneberg, K. (2011, 19. mars). Operation Odyssey Dawn. *Aftenposten*. <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4066369.ece>
- Saltzman, B., C. & Searie, T., R. (2012). *Introduction to the United States Air Force*. Seattle: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Sansone, U. et. al. (2001). Radioecological survey at selected sites hit by depleted uranium ammunitions during the 1999 Kosovo conflict. *Science of the total environment*, 281(1), s. 23–35.
- Scheffer, J., H. (2007, 3. juli). Address by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer at the Rome Conference on the Rule of Law in Afghanistan. *NATO*. <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070703a.html>.
- Shadid, A. (2011, 18. februar). Clashes in Libya Worsen as Army Crushes Dissent. *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2011/02/19/world/africa/19libya.html?_r=1

- Shanker, T., & Savage, C. (2011, 01. april). NATO Warns Rebels Against Attacking Civilians. *The New York Times*.
<http://www.nytimes.com/2011/04/01/world/africa/01civilians.html?pagewanted=all>
- Shaw, M. (2005). *The new western way of war: risk-transfer war and its crisis in Iraq*. Cambridge: Polity
- Sherwood, H. (2011, 20. april). Libya rebels to get \$25m of US military equipment under Pentagon proposal. *The Guardian*.
<http://www.guardian.co.uk/world/2011/apr/20/libya-rebels-us-military-equipment-non-lethal>
- Siddiques, Q. (2013). *Dronekrigen*. Samtiden.
- Simons, M., & MacFarquar, N. (2011, 05. mai). Hague Court Seeks Warrants for Libyan Officials. *The New York Times*.
http://www.nytimes.com/2011/05/05/world/africa/05nations.html?_r=1&ref=world
- Singer, P., W. (2009). *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*. New York: Penguin Press.
- Skjeseth, A. (2011, 5. mai). Går utover FNs mandat. *Klassekampen*.
- Souse, L. D. (2009). Libya and World Oil Exports. *Business Insider*.
<http://www.businessinsider.com/libya-oil-exports-2011-2>
- Stahn, C. (2007). 'Jus ad bellum', 'jus in bello' . . . 'jus post bellum'? – Rethinking the Conception of the Law of Armed Force, *The European Journal of International Law*.
- Statsministerens kontor. (2011a, 19. mars). Statsministerens innlegg på toppmøte om Libya. *Regjeringen*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/libya3.html?id=636260
- Statsministerens kontor. (2011b, 29. mars). Redegjørelse om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973. *Regjeringen*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/redegjorelse-om-norges-deltagelse-i-mili.html?id=636947
- Staveland, L. I. (2011, 22.oktober). Nato-land hadde ulik tolkning av bombemål. *Aftenposten*.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article4262384.ece>
- Stoltenberg, J. (2011, 19. mars). Statsministerens innlegg på toppmøtet i Libya. *Regjeringen*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/taler-og-artikler/2011/libya3/id636260/>
- Stortinget. (2011, 16. mars). Møte onsdag den 16. mars 2011 kl. 10. *Stortinget*.
<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110316.pdf>

- Stortinget. (2011, 23. mars). Muntlig spørretime 23. mars 2011. *Stortinget*.
<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110323.pdf>
- Syse, H. (2003). *Rettferdig krig? - Om militærmakt, etikk og idealer*. Oslo: Aschehoug.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode* (3.utgave).
 Bergen: Fagbokforlaget.
- Thaler, M. (2014). On Time in Just War Theory: From "Chronos" to "Kairos". *Polity* 46, (4),
 s. 520-546.
- The Economist. (2011, 1. april). The Libyan war so far. *The Economist*.
<https://www.economist.com/democracy-in-america/2011/04/01/the-libyan-war-so-far>
- The New York Times (2011). NATO's Success in Libya. *The New York Times*.
- UNHCR. (26.08.2011). UNHCR concerned as sub-Saharan Africans targeted in Libya.
UNHCR. <http://www.unhcr.org/4e57d1cb9.html>
- UNSC. (17.03.2011). Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All
 Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions.
UNSC. fra <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm>
- UNSC. (26.02.2011). In Swift, Decisive Action, Security Council Imposes Tough Measures
 on Libyan Regime, Adopting Resolution 1970 in Wake of Crackdown on Protesters.
UNSC. <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10187.doc.htm>
- Utenriksdepartementet. (2011a, 28. februar). Innlegg i FNs menneskerettighetsråds 16. sesjon.
Regjeringen.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/fn_mr_raad.html?id=634840
- Utenriksdepartementet. (2011b, 18. mars). Norge støtter FN-vedtak om Libya. *Regjeringen*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/fn_libya.html?id=636202
- Utenriksdepartementet. (2011c, 19. februar). Norge fordømmer voldsbruken i Libya, Bahrain
 og Jemen. *Regjeringen*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/norge-fordommer-voldsbruken-i-libya-bahr.html?id=633937>
- Utenriksdepartementet. (2011d, 27. februar). FNs sikkerhetsråd vedtar sanksjoner mot det
 libyske regimet. *Regjeringen*.
<https://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/sanksjon>
- Utenriksdepartementet. (2011e, 28. juni). Forventer at Libya samarbeider med
 straffedomstolen. *Regjeringen*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/libya_straffedomstolen.html?id=650249

- Utenriksdepartementet. (2011f, 9. mai). Redegjørelse om situasjonen i Libya og norsk innsats. *Regjeringen*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/libya_stortinget.html?id=642453
- Vandewalle, D. (2012a). After Qaddafi: The Surprising Success of the New Libya. *Foreign Affairs* 91(6), s. 8–15.
- Vandewalle, D. (2012b). *A history of modern Libya*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wallerstein, I. (1999). States? Sovereignty? The dilemmas of capitalists in an age of transition. I D., A. Smith et. al. *States? Sovereignty? States and sovereignty in the global economy*.
- Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.
- Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars* (4. utg). New York: Basic Books.
- Wedgwood, A. & Dorn, A., W. (2015). NATO's Libya Campaign 2011: Just or Unjust to What Degree? *Diplomacy & Statecraft* 26(2), s. 341-362.
- Weiner, A., S. (2017). Just war theory & the conduct of asymmetric warfare. *Daedalus* 146(1), s. 59–70. DOI: https://doi.org/10.1162/DAED_a_00422
- Williams, M. (1996). Rethinking Sovereignty. I E. Kofman & G. Youngs (red.) *Globalization: Theory and Practice*. Pinter.
- Williams, R., E. & Caldwell, D. (2006). Jus Post Bellum: Just war theory and the principles of just peace, *international studies perspectives* 7(4), s. 309-320.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. Los Angeles: Sage.

